

Commissie van Toezicht
voor Jeugdinstellingen

Jaarverslag 2024

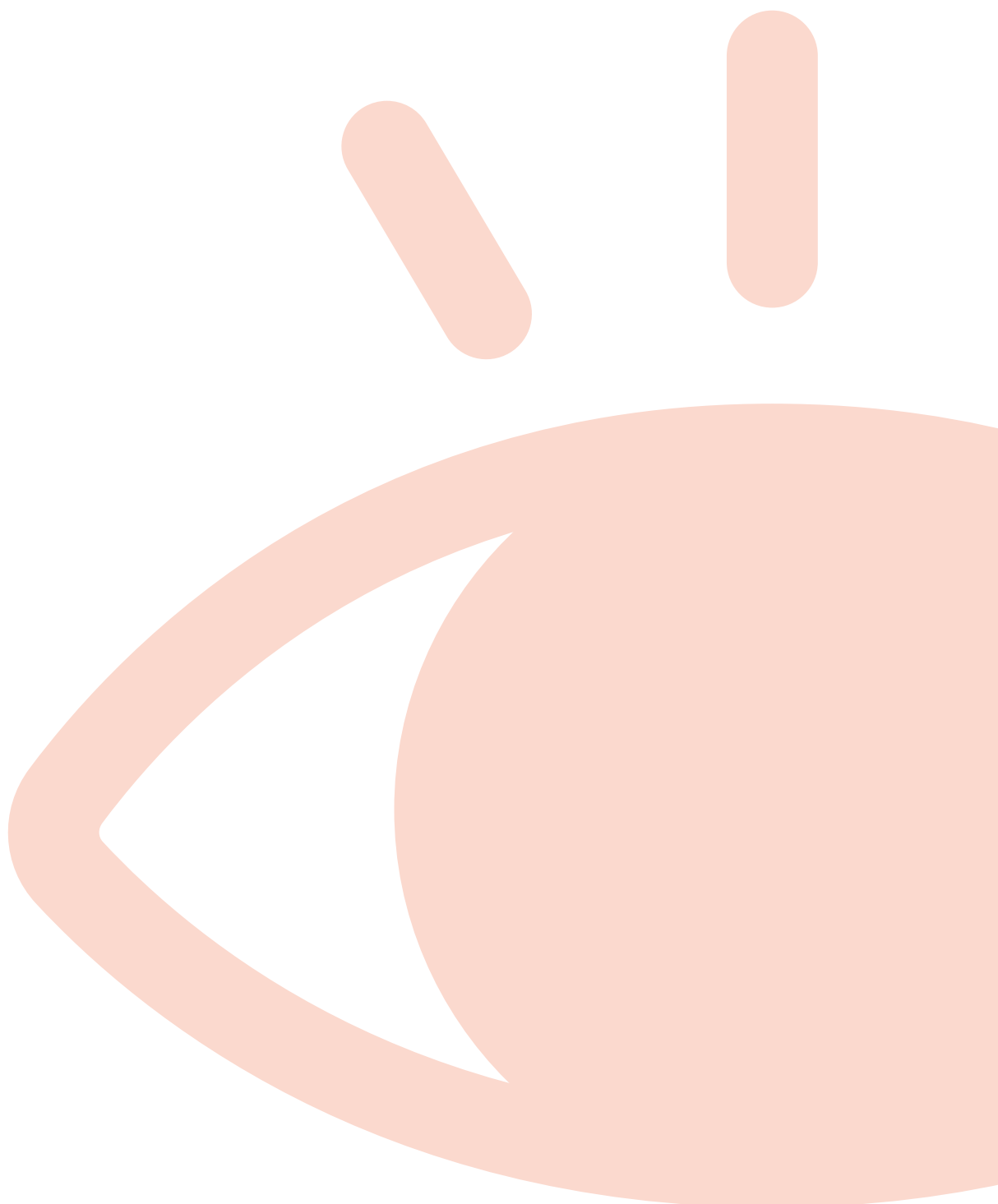
Recht op onderwijs uitgelicht

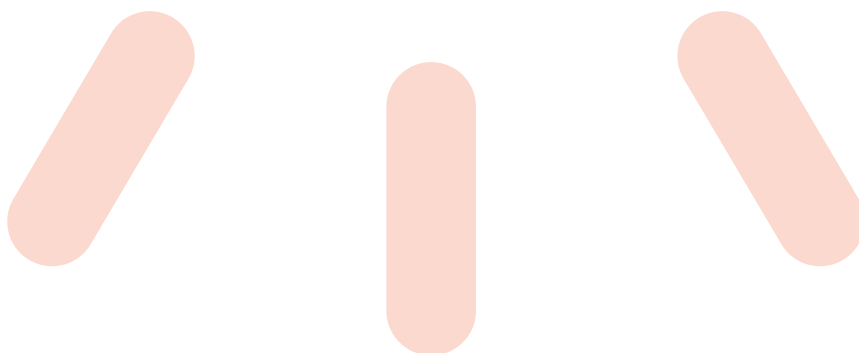

**Commissie van Toezicht
voor Jeugdinstellingen**

Jaarverslag 2024

Recht op onderwijs uitgelicht

Fier op onze vrijwilligers

Met fierheid stellen we u opnieuw het jaarverslag voor van onze Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen. Het bundelt in een aantal hoofdlijnen wat onze geëngageerde groep van vrijwillige maandcommissarissen tijdens de bezoeken aan hun voorziening vaststellen. Wat ze horen in de gesprekken met de jongeren, over wat hen bezighoudt en waar ze van wakker liggen. Wat ze zien wanneer ze meedoen aan activiteiten in de voorziening. En wat ze vernemen uit de dialoog met begeleiders en directies. Dit verslag biedt een reflectie op de bevindingen van het afgelopen jaar.

De Commissie en de individuele maandcommissarissen hebben veel respect voor de wijze waarop directies en begeleiders aan de slag gaan met de jongeren die aan hen zijn toevertrouwd. Vaak gebeurt dat met veel warmte en betrokkenheid. Samen zoeken ze naar de beste manier om de rechten van jongeren maximaal te waarborgen, ook in geslotenheid. We merken meestal ook een grote waardering voor het werk van de Commissie in de voorzieningen. Medewerkers van voorzieningen werken constructief samen met onze vrijwilligers. Dat is fijn om te zien.

Focus op het recht op onderwijs

We zoomen in ons verslag jaarlijks in op verschillende aspecten van het leven in een gesloten voorziening, gaande van de leefregels tot het leefklimaat, het eten, de contacten met de buitenwereld, de vrije tijd, ... Soms zoomen we in een jaarverslag in op een specifiek thema en dit jaar is dat het recht op onderwijs.

Voor jongeren, ook in geslotenheid, is onderwijs heel belangrijk. Ook al dragen deze jongeren een rugzak mee met moeilijke dingen die ze meegemaakt hebben of zitten ze er middenin, onderwijs blijft essentieel. Ook al nemen ze even een pauze in hun schooltraject of waren ze door omstandigheden afgehaakt op school. Helaas is voor jongeren in een gesloten instelling de toegang tot passend en kwalitatief onderwijs niet altijd vanzelfsprekend.

Onderwijs is een fundamenteel recht van elk kind. Maar het is meer dan dat. Onderwijs biedt jongeren opnieuw hoop en perspectief. Het plant niet alleen zaadjes voor de toekomst. Ook in het hier en nu kan het een hefboom zijn. Leren kan bijdragen aan welbevinden, eigenwaarde, fierheid en sociale contacten. Het zorgt voor verbinding met leeftijdsgenoten en leerkrachten. Een leerkracht die in je gelooft, kan een stevig fundament leggen om op voort te bouwen. De klas in de voorziening kan een ervaring zijn om later positief op terug te kijken. De lessen kunnen een brug slaan naar een plekje in een reguliere school.

Onze Commissie heeft zich daarom het afgelopen jaar gebogen over de vraag hoe het onderwijs in jeugdinstellingen nu vorm krijgt, hoe jongeren dit beleven, hoe het beter kan aansluiten bij de behoeften van de jongeren en welke knelpunten een aanpak verdienen.

Alle kansen geven aan dromen van jongeren

Jongeren praten met ons ook over hun dromen. Die dromen, die zijn er. We hoorden tijdens onze gesprekken heel wat toekomstplannen voorbijkomen: jongeren die in de zorg of in de horeca willen werken, of als kapper of garagist aan de slag willen. Rechten studeren stond opvallend vaak op het verlanglijstje.

“Volgend jaar ga ik naar het derde, dan kan ik met de richting haarzorg starten. Ik knip en kleur mijn haar zelf. Ik wil graag kapper worden. Jongere veilig verblijf

“Ja, ik wil rechten gaan studeren. Dat wil ik al sinds ik klein ben. Mijn oom is mijn voorbeeld, hij is jurist. Zelf wil ik graag strafrechtadvocaat worden. Jongere gemeenschapsinstelling

“Ik ga naar het deeltijds onderwijs. Het gaat goed, ik krijg weer wat hoop. Makkelijk is het niet. Mijn klasgenoten maken veel lawaai, ze zijn niet gemotiveerd. Terwijl ik wil leren, het moet vooruit gaan. Mijn droom is om bij de politie te gaan. Daarvoor zal ik een diploma nodig hebben. In mijn richting kun je alleen een getuigschrift krijgen. Dus ik hoop dat het mogelijk is om er toch te geraken. Jongere veilig verblijf

We zien de grote inspanningen van begeleiders, leerkrachten in de voorziening of in scholen en directeurs, om het recht op leren zoveel mogelijk te garanderen. Dat doen ze vaak in niet evidente omstandigheden. Met een lerarentekort en een krapte die weegt. Met een beleid rond onderwijs dat in beweging is en onzekerheid met zich meebrengt. Met de uitdagingen die specifiek zijn aan de context van geslotenheid.

Ook op beleidsniveau zijn er de laatste jaren al veel inspanningen geleverd. We weten dat het agentschap Opgroeien dit thema ernstig neemt. De afgelopen jaren tekenden het agentschap, de betrokken ministers en het Vlaams Parlement de toekomst van het onderwijs in de gesloten voorzieningen uit.

Onze bevindingen laten zien dat er belangrijke stappen zijn gezet, maar ook dat verdere inspanningen nodig zijn opdat elk kind in een jeugdinstelling daadwerkelijk kan rekenen op goed en toegankelijk onderwijs. Dit vraagt om blijvende aandacht van beleidsmakers, zowel binnen welzijn als onderwijs, en van de voorzieningen en samenwerkingspartners. Hoe zullen de maatregelen die aan het einde van de vorige legislatuur werden doorgevoerd concreet ingevuld worden? Wij hopen dat dit verslag bijdraagt aan de verdere verbetering van het onderwijs voor jongeren in jeugdinstellingen en danken alle betrokken partijen voor hun inzet en samenwerking.

Hernieuwde aandacht voor rechten van jongeren in de jeugdhulp

In 2024 werd een nieuw decreet op de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp goedgekeurd, 20 jaar na de goedkeuring van het vorige decreet. Dit is voor ons een grote stap vooruit in het waarborgen van de rechten van kinderen en jongeren. Dit nieuwe decreet geeft meer duidelijkheid aan jongeren, ouders en hulpverleners. Over de toegang tot informatie, het recht op contact met familie en vrienden, inspraak in het eigen jeugdhulptraject of in de voorziening. Ook voor onze maandcommissarissen in de gesloten jeugdinstellingen is dit een belangrijk nieuw kader.

De maandcommissarissen merken dat voorzieningen met het vernieuwde decreet aan de slag gaan. Geregeld worden ze aangesproken om mee na te denken over de concrete vertaling van de rechten van jongeren. Maandcommissarissen nemen de rechten mee in hun gesprekken met de jongeren. En jongeren spreken hen erop aan. De rechten van de jongeren vormen de rode draad van het driemaandelijks overleg tussen de maandcommissaris en de directie.

Werving van nieuwe vrijwilligers

Het Vlaams Parlement breidde recent ons toepassingsgebied uit. Daardoor is de Commissie ook bevoegd voor toezicht in de GES+-voorzieningen. Dat zijn voorzieningen voor jongeren met een zware gedrags- en emotionele stoornis.

Daardoor moest onze ploeg natuurlijk ook groeien. Voor de zomer hebben we een nieuwe, brede oproep gedaan met filmpjes van enkele van onze huidige vrijwilligers die vertelden wat het betekent om maandcommissaris te zijn. We organiseerden online-infomomenten in september voor geïnteresseerde kandidaten. We informeerden ook de voorzieningen, want voor een deel van hen is dit toezicht een nieuw gegeven.

Na de selectie organiseerden we vormingsdagen voor onze nieuwe maandcommissarissen, die zeer binnenkort opstarten. Maar we zijn nog steeds op zoek naar vrijwilligers. Voel je je aangesproken voor deze belangrijke opdracht bij het lezen van dit verslag? Aarzel dan zeker niet om een kijkje te nemen op onze website en je kandidaat te stellen.

Een oprechte dank aan iedereen die heeft bijgedragen aan de realisatie van dit jaarverslag en een bijzondere dank aan de jongeren om ons een inkijk te geven in hun ervaringen en in hun beleving.

Caroline Vrijens

*Voorzitter van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen
Vlaams kinderrechtencommissaris*

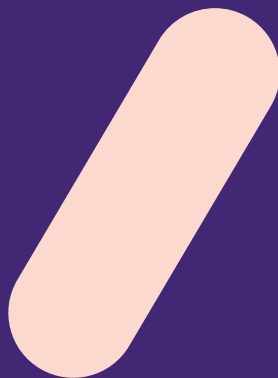
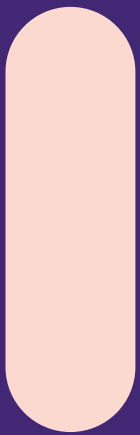

Inhoud

Over de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen	10
1. Toezicht op rechten van jongeren in geslotenheid	11
2. Opdrachten	11
3. Werking	11
4. Overleg met directies	12
5. Commissie in verandering	12
6. Samenstelling Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen in 2024	14
 Recht op onderwijs uitgelicht	 16
1. Toekomstdromen van jongeren	18
2. Onderwijs: springplank om dromen te realiseren?	19
3. Verwachtingen en uitdagingen als er een thuisschool of externe school is	22
4. Naar school in de voorziening: verwachtingen en uitdagingen	25
5. Toetsing en attestering	31
6. Specifieke groepen	32
7. Jongeren die geen onderwijs volgen	33
8. Aanbevelingen over onderwijs in geslotenheid	34
 Opgroeien en zorg dragen in een context onder spanning	 36
1. Draagkracht leefgroepen onder druk	38
2. Vragen over profielen van jongeren in de voorzieningen	38
3. Personeelstekort en -uitval verstoort dagelijkse werking	38
4. Gebrek aan perspectief ondermijnt motivatie van jongeren	39
5. Brandjes blussen in plaats van op maat werken	39
 Gemeenschapsinstellingen	 40
1. Plaatsing in de voorziening	42
2. Leefklimaat	43
3. Kamermomenten	46
4. Vrije tijd en ontspanning	48
5. Eten	50
6. Contacten met familie en vrienden	51
7. Privacy	53
8. Participatie	54
9. Diversiteit	55
10. Geestelijke gezondheid	58
11. Fysieke gezondheid	58
12. Regels en afspraken	60
13. Sancties	60
14. Afzondering	61
15. Eerste jongeren in langdurige begeleiding	64
16. Politie	65

Veilig verblijf	66
1. Veilig verblijf: jongeren hebben gemengde ervaringen	68
2. Leefklimaat	70
3. Kamermomenten	72
4. Vrije tijd en activiteiten	73
5. Eten	74
6. Contact met familie en vrienden	74
7. Privacy	75
8. Participatie	78
9. Gezondheid	79
10. Drugs	80
11. Jongeren die weglopen	81
12. Afzondering	81
13. Politie	82
 Vlaams Detentiecentrum	 84
1. Van uithandengeving naar internering: juridisch zwart gat	86
2. Statuut Vlaams Detentiecentrum tast rechten jongeren aan	86
3. Leefklimaat	86
4. Nood aan detentietraject met perspectief op re-integratie	87
 Colofon	 90

Over de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen

Op 3 februari 2017 keurde het Vlaams Parlement de oprichting goed van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen (CVTJ). De Commissie is ingebed in het Vlaams Kinderrechtencommissariaat. In september 2017 ging de CVTJ van start. Vandaag houdt de CVTJ toezicht op de gemeenschapsinstellingen en de voorzieningen voor veilig verblijf. In 2025 start de CVTJ met toezicht op de GES+-voorzieningen. Het Kinderrechtencommissariaat stuurt het toezichtkader aan. De kinderrechtencommissaris is de voorzitter van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen. Het secretariaat verzorgt het dagelijkse beheer van de Commissie.

De Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen brengt elk jaar verslag uit over het leven van jongeren in geslotenheid. Ze formuleert aanbevelingen om de rechten en de belangen van jongeren te versterken.

1. Toezicht op rechten van jongeren in geslotenheid

Minderjarigen tijdelijk hun vrijheid afnemen, is een ingrijpende maatregel. In een gesloten opvang leven jongeren vaak in een strakke structuur met een uitgesproken gezags- en machtskader. Die manier van samenleven vraagt om bijzondere rechtsbescherming. De CVTJ maakt het mogelijk om zicht te krijgen op het leven in geslotenheid en op die rechtsbescherming. Hoe beleven de jongeren dat? Waar botsen ze op? Hoe krijgen de rechten van de minderjarigen vorm in geslotenheid? Hoe zien de instellingen en voorzieningen dat?

Het vernieuwde decreet rechtspositie van de minderjarige is een belangrijk referentiekader om toezicht te houden op de rechten van jongeren in geslotenheid.

2. Opdrachten

Het oprichtingsdecreet geeft de Commissie verschillende opdrachten die ze in volle onafhankelijkheid uitvoert:

- Toezien op de bejegening, in ruime zin, van kinderen en jongeren die verblijven in de gemeenschapsinstellingen, inclusief het Vlaams Detentiecentrum, de voorzieningen veilig verblijf en de voorzieningen met een GES+-aanbod.

- Toezien op de eerbiediging van de rechten zoals bedoeld in onder andere het Kinderrechtenverdrag en het decreet van 7 mei 2004 over de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp.
- Kennisnemen van grieven over de bejegening van een of meer kinderen of jongeren in voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang.
- Bemiddelen als die grieven vatbaar zijn voor bemiddeling waarvoor geen omstandig onderzoek nodig is.
- Personen toeleiden naar het Kinderrechtencommissariaat om hun klachtrecht uit te oefenen.
- Rapporteren over het toezicht, de grieven, de bemiddeling en de toeleiding.
- Aanbevelingen formuleren om de bejegening van kinderen en jongeren te verbeteren in voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang.
- Elk jaar verslag uitbrengen aan het Vlaams Parlement over de uitgevoerde opdrachten.

3. Werking

De Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen werkt met maandcommissarissen: vrijwilligers die elke maand al dan niet onaangekondigd een instelling of een voorziening bezoeken. Daar spreken ze met jongeren en begeleiders. Ze luisteren naar wat er leeft, wat jongeren bezighoudt. Dat kan in persoonlijke gesprekken maar de maandcommissarissen doen ook mee met activiteiten. Ze schuiven mee aan tafel om samen met de jongeren te eten. Ze volgen soms ook de lessen of de trajectbesprekingen van de jongeren. Jongeren kiezen zelf wat de maandcommissaris mag doen met hun verhaal of melding. Maandcommissarissen gaan ook in gesprek met begeleiders, team- of campusverantwoordelijken. Bij klachten die omstandiger onderzoek vragen, brengt de maandcommissaris de jongere in contact met de klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat. Soms willen jongeren ook gewoon ventileren of eens vertellen over wat ze allemaal meegemaakt hebben.

Na elk maandbezoek koppelt de maandcommissaris, met respect voor de anonimiteit van de jongeren, zijn of haar vaststellingen terug aan de aanwezige leefgroepbegeleider. De maandcommissaris stelt dan nadien ook een verslag op voor het secretariaat van de Commissie en voor de voorziening.

Het secretariaat van de Commissie organiseert elk jaar verschillende interviews, vormingsdagen, en ontmoetingsdagen. De focus ligt op uitwisseling van ervaringen, opleiding, vorming en netwerking tussen de maandcommissarissen.

4. Overleg met directies

Maandcommissarissen zitten meermaals per jaar samen met de verantwoordelijken van de instelling of de voorziening. Ze koppelen terug wat jongeren vertellen, stellen vragen in naam van de jongeren en polsen naar de stand van zaken en de toekomstplannen van de voorziening.

De directieleden gaan in op de vragen. Ze duiden waarom iets op een bepaalde manier gebeurt of waar de zorgen van de voorziening liggen. Ze nemen de aangebrachte knelpunten mee naar teamvergaderingen en kijken wat mogelijk is. Soms schieten ze onmiddellijk in actie.

Het voorbije jaar hadden de voorzitter en de secretaris van de Commissie overleg met het afdelingshoofd van de afdeling Gemeenschapsinstellingen om informatie over de verschillende initiatieven van de instellingen te delen of om organisatorische praktijken in de gemeenschapsinstellingen te bespreken.

Ook met de directies van de voorzieningen veilig verblijf hadden de voorzitter, de secretaris en de aan de voorziening toegewezen maandcommissaris overleg. Dit gebeurde naar aanleiding van ernstige (grensoverschrijdende) incidenten in de voorziening of praktijken die de rechten van de jongeren schenden. Tijdens dit overleg proberen de voorzitter, de secretaris en de maandcommissaris de voorziening te overtuigen om praktijken in overeenstemming te brengen met de rechten van de jongeren. De voorzitter en de secretaris brengen achteraf het agentschap Opgroeien op de hoogte van dit overleg.

5. Commissie in verandering

De bevoegdheid van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties is in juli 2023 uitgebreid naar voorzieningen waar kinderen en jongeren met ernstige gedrags- en emotionele problemen verblijven (GES+-voorzieningen en GES+ typemodules). In het voorjaar van 2024 lanceerden we daarom een brede oproep via onze sociale media, samen met de huidige maandcommissarissen. We organiseerden online-infomomenten in september voor geïnteresseerde kandidaten. We informeerden de voorzieningen GES+, want voor een deel van hen is dit toezicht een nieuw gegeven.

Na de selectie organiseerden we vormingsdagen voor onze nieuwe maandcommissarissen. In maart 2025 gaan de nieuwe maandcommissarissen van start.

6. Samenstelling Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen in 2024

Caroline Vrijens
Voorzitter

Leen Ackaert
Secretaris

Heleen Lauwereys
Medewerker

Yentl Roels
Ondersteunend
medewerker

Faissal Ajakaoui
Gemeenschaps-
instelling De Kempen,
campus De Hutten

Veerle Borremans
Gemeenschaps-
instelling De Grubbe

Wendy De Bondt
Gemeenschaps-
instelling De Zande,
campus Beernem

Pieter De Loof
Gemeenschaps-
instelling De Kempen,
campus De Markt

Maarten Doise
Gemeenschaps-
instelling De Zande,
campus Wingene

Emma Hadermann
Klavier

Liese Hofkens
Grienta

An Keppens
Vlaams Detentie-
centrum Beveren

Ben Nicolai
Het Vertrek

Christiaan Peeters
Gemeenschaps-
instelling De Kempen,
campus De Markt

Wendy Peeters
Elegast

Brigitte Schorrewegen
De Vijver

Henk Schuermans
MPI Oosterloo

Aurélie Smets
Wingerdbloei

Marina Van den Broeck
Gemeenschaps-
instelling De Grubbe

Magali Vanderstraeten
Ruyskensveld, campus
Erembodegem

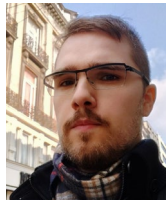
Lotte Vandyck
Zorgbedrijf Antwerpen

Ann Vanlulle
JEZ11

Lisa Vercruysse
INOA

Gawein Verlot
Hagewinde

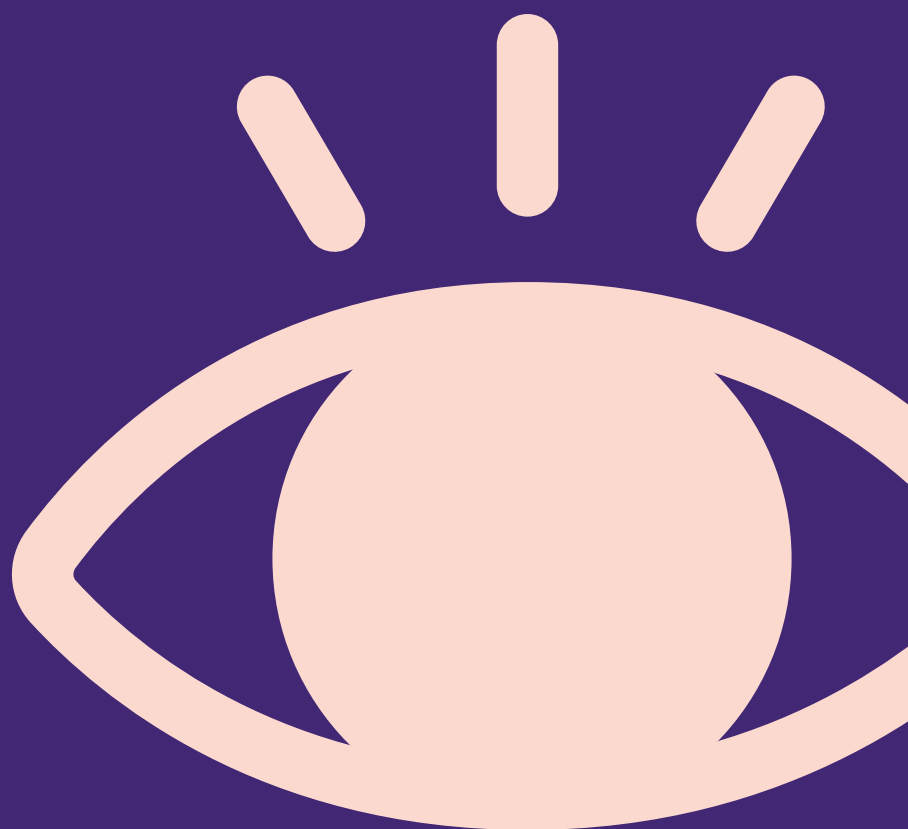
Michelle Verreydt
Van Celst

In 2025 starten de volgende maandcommissarissen met hun mandaat:

Brigiet Croes	Stichting Delacroix
Bruno De Pauw	Terbank
Joke De Wilde	Tordale
Jan Decuyper	De Zande, campus Wingene
Morgane Dereze	De Zande, campus Ruiselede
Lore Dewanckel	De Zande, campus Beernem
Lucrece Haubourdin	De Zande, campus Ruiselede
Kaat Overmeire	MFC Wagenschot
Barbara Peeters	MFC Olo-Rotonde
Boy Pijls	Bethanië
Mohamed Rabhi	De Kempen, campus De Hutten
Sakina Tahiri	Elegast Brabo
Lut Thijsen	Inspirant aan Zee, Oostduinkerke
Sofie Truwant	MFC De Triangel
Mark Van Bogaert	Minor-Ndako
Ann Vande Kerckhove	O.C. Sint-Ferdinand

We danken de afscheidnemende maandcommissarissen Yana Demeyere, Maarten Doise, Wendy Peeters, Evelien Schaubroeck, Henk Schuermans en Dorien Windey voor hun engagement.

Recht op onderwijs uitgelicht

Vraag je aan jongeren of ze dromen hebben voor de toekomst, dan beginnen de meeste te vertellen over wie of wat ze later willen worden. Spreek je hen aan over onderwijs, dan weten ze meestal hoe cruciaal dat is voor hun toekomst. Dat geldt voor jongeren die dagelijks participeren aan de samenleving én voor jongeren die opgroeien in geslotenheid. Jongeren die weten hoe cruciaal onderwijs is voor hun toekomst, hebben ook verwachtingen over hoe dat eruit moet zien.

**“ Ik wil een diploma, zodat ik fatsoenlijk werk krijg. Het punt is: iedereen heeft dat nodig om te kunnen werken in deze maatschappij. Als ik geen kans maak op een diploma, ga ik niet verder met school. Dat is tijdverspilling.
Jongere veilig verblijf**

De Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties dompelde zich het afgelopen jaar onder in onderwijs voor jongeren in geslotenheid. We gingen in gesprek met jongeren die verblijven in de gemeenschapsinstellingen en jongeren die verblijven in een voorziening veilig verblijf, met leerkrachten, (leerling)begeleiders en verantwoordelijken.

We spraken met hen over het recht op onderwijs van jongeren, over hun toekomstdromen en over de mensen die hun onderwijs proberen te garanderen, zodat ze die toekomst kunnen realiseren. We polsten naar de drempels en de uitdagingen die jongeren, leerkrachten, (leerling)begeleiders en verantwoordelijken daarbij ondervinden, en naar hun verwachtingen voor dat onderwijs.

In dit hoofdstuk 'Recht op onderwijs uitgelicht' geven we een stand van zaken van de relevante regelgeving en gaan we dieper in op de onderwijswensen en -ervaringen van de jongeren en de mensen die zorg dragen voor hun recht op onderwijs.

Sommige jongeren die in een jeugdvoorziening verblijven, houden nog dat ene draadje vast dat hen verbindt met hun oude leven: hun thuisschool. In het eerste luik van dit hoofdstuk bekijken we hoe er contact gelegd en gehouden wordt met die school. Blijft de thuisschool de jongere zien als een van hen? Hoe blijft het onderwijstraject in de sporen? Op welke drempels botsen jongeren en professionals? Wat als de jongere toch liever geen contact heeft met de thuisschool?

In vele andere gevallen hebben jongeren (al langer) geen thuisschool meer. In het tweede deel van dit hoofdstuk bekijken we hoe het onderwijs dan wordt georganiseerd. Welke richtingen en programma's kunnen jongeren volgen, en hoe wordt dat bepaald? Waar krijgen ze les, in welke omstandigheden? Wie zijn hun leerkrachten? Wat betekent onderwijs

in geslotenheid voor hun attestering? En wat met onderwijs voor specifieke doelgroepen?

Voor een antwoord op deze vragen baseren we ons op eigen gesprekken van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties en de gesprekken die we samen met de UGent organiseerden met de jongeren en de professionals die hen omringen, en op de bevindingen van de maandcommissarissen. De maandcommissarissen rapporteren geregeld over het onderwijstraject van jongeren in hun maandverslagen. Ook tijdens het driemaandelijks overleg van de maandcommissarissen met de verantwoordelijke van hun voorziening is de invulling van het recht op onderwijs vaak een thema.

Alle jongeren hebben recht op onderwijs

Het recht op onderwijs is vastgelegd in de Grondwet (artikel 24) en in het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (artikels 28, 29). Kinderen en jongeren van 5 tot 15 jaar zijn bovendien voltijds leerplichtig, jongeren tot 18 jaar zijn deeltijds leerplichtig (wet op de Leerplicht). Het recht op onderwijs en de leerplicht gelden ook voor jongeren in geslotenheid (artikel 40 IVRK).

Het vernieuwde decreet Rechtspositie Minderjarigen bevestigt dat recht voor Vlaanderen (artikel 12/1 DRM). Volgens het decreet hebben jongeren in de jeugdhulp recht op kwalitatief onderwijs dat zo veel als mogelijk aangepast is aan hun behoeften en vaardigheden (artikel 12/1, §1 DRM). Het decreet legt de voorkeur bij een onderwijstraject in een erkende school buiten de jeugdhulpvoorziening (artikel 12/1, §1 DRM). Ook wie de voorziening niet kan verlaten, heeft niet alleen recht op onderwijs, dit moet ook erkend onderwijs zijn. Het onderwijs moet zo veel als mogelijk aansluiten bij de onderwijsloopbaan van de minderjarige (artikel 12/1, §2 DRM).

1. Toekomstdromen van jongeren

Elke jongere draagt een droom voor de toekomst in zich, ongeacht de obstakels die op dit moment op zijn of haar weg komen. Ook jongeren die in een voorziening verblijven hebben hoop, talent, ambitie. Welke ook de reden is voor hun tijdelijke verblijf in een gemeenschapsinstelling of in een voorziening veilig verblijf, ze willen niet dat dit verleden bepaalt wie ze zijn en wat er mogelijk is voor hun verdere leven.

Tijdens onze gesprekken hoorden we heel wat toekomstplannen. Jongeren vertelden ons enthousiast hoe ze in de zorg of in de horeca willen werken, of als kapper of garagist aan de slag willen gaan. Rechten studeren staat ook opvallend vaak op het verlanglijstje of een ander beroep waarmee ze jongeren kunnen helpen, zoals zij ook – of niet – geholpen worden nu.

“ Ik wil rechten studeren. Dat wil ik al sinds ik klein ben. Mijn oom is mijn voorbeeld, hij is jurist. Zelf wil ik graag strafrechtadvocaat worden.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ Omdat ik zelf verslaafd ben geweest aan drugs, zou ik graag daarin iets verder doen: jongeren helpen die verslaafd zijn aan drugs.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ Ik ga verder met elektriciteit. Ik wil iets met windmolens doen.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ Mijn doel is om iets te doen met immobiëlen of interior design. Ik volg kantoor, ik zou graag les hebben die meer op business gericht is.
Jongere veilig verblijf

“ Ik wil werken, ik wil een vrouw, ik wil kinderen, ik wil een huis. Ik wil goed werk, bijvoorbeeld voor de groendienst voor de stad werken. Ik wil een goed leven.
Jongere gemeenschapsinstelling

Toch botsten we ook op jongeren die zeiden geen dromen te hebben. Jongeren die al zoveel hebben meegemaakt dat dromen voelt als een luxe die alleen voor anderen is weggelegd.

Begeleiders leggen zich hier niet bij neer. Ze gaan deze jongeren niet de les spellen over het belang van onderwijs. Ze gaan hen met vertrouwen en geduld weer doen geloven dat ook zij voor zichzelf een toekomst kunnen creëren. Door naast hen te staan, hen te ondersteunen in moeilijke momenten en te blijven geloven in hun mogelijkheden, door hen te motiveren als ze het even niet meer zien zitten.

“ Wij proberen vooral kansen te creëren. Kansen die er niet altijd zijn als ze hier aankomen.”
Begeleiding veilig verblijf

“ Er zijn meisjes die hun toekomst enkel in de gevangenis of in de psychiatrie zien. Ze geven het al op. We blijven hun zeggen dat we iets anders voor hen willen.
Begeleiding veilig verblijf

2. Onderwijs: springplank om dromen te realiseren?

Sommige jongeren hebben hun geloof in onderwijs verloren. Misschien was school voor hen nooit een veilige plek, misschien hebben ze in hun omgeving maar weinig mensen voor wie het onderwijs een ticket naar een stabiele toekomst is gebleken. Misschien zijn ze zo hard bezig met overleven, dat ze het nadenken over school en hun toekomst, als nutteloos ervaren. Of is er in het hoofd van de jongere zoveel gaande dat onderwijs geen prioriteit is.

“ School interesseert me niet. Ik wil gewoon gaan werken.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ Als je in de krant ziet staan ‘jongere geplaatst in jeugdinstelling’, dan zit die twee dagen nadien bij mij in de klas. Je kan je wel voorstellen in wat voor een toestand, misschien heeft die net politieverhoren gehad. Dan ben je met leren nog niet heel veel bezig. Het gaat soms om jongeren die al vier jaar niet meer naar school zijn geweest. Wij proberen die gewoon al in de klas te krijgen.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Maar voor vele andere jongeren loopt de weg naar hun toekomstdromen wel via het onderwijs. Ze beseffen maar al te goed dat een diploma deuren opent – naar een baan, naar het leven dat ze voor zichzelf dromen.

“ Als ik aan mijn toekomst denk... ik wil verpleegster worden. Daarom is school wel belangrijk voor mij.
Jongere veilig verblijf

Ze willen vooruit. Dat ze tijdelijk in een voorziening verblijven, dat ze veel andere dingen aan het hoofd hebben, betekent allerm minst dat ze school uit het oog verliezen. Jongeren koesteren voor hun onderwijs duidelijke verwachtingen tegenover de voorziening waar ze verblijven.

Ik ga naar het deeltijds onderwijs. Het gaat goed, ik krijg weer hoop. Makkelijk is het niet. Mijn klasgenoten maken veel lawaai, ze zijn niet gemotiveerd. Terwijl ik wil leren, het moet vooruitgaan.

Jongere veilig verblijf

Hoe zien ze dat onderwijs? Als je hun dat vraagt, hebben de meeste jongeren een duidelijk ideaalbeeld voor ogen. Ze willen het liefst van al les volgen in een gewone school, zoals hun leeftijdsgenoten.

Waarom? De jongeren die we spraken, somden een waslijst van voordelen op aan het schoollopen op een reguliere school. Meer bewegingsvrijheid, je vrienden kunnen zien, de lessen kunnen volgen uit je eigen richting, meer kansen op een diploma.

Een normale school is beter. Daar kan je je diploma behalen en kan je je vrienden zien. Hier zit je met vreemden in de les. Je zit gewoon in de les omdat je dat moet, om de tijd te laten voorbijgaan.

Jongere gemeenschapsinstelling

Als je naar een echte school gaat, kom je nog eens buiten.

Jongere gemeenschapsinstelling

Ook begeleiders willen dat er voor de jongeren zo veel mogelijk opties open blijven, zodat de jongere zoveel

mogelijk ruimte krijgt om zijn eigen toekomst in te vullen. Ze vinden extern onderwijs de gezondste keuze voor de jongeren. Onderwijs hoort immers paden te openen, en zeker geen af te sluiten. Dat geldt voor jongeren buiten de muren van voorzieningen en voor jongeren in geslotenheid.

Voor degenen die het aankunnen is dat het meest gezonde om sociale relaties te kunnen opbouwen en ook om buiten deze vier muren te zijn.

Begeleiding veilig verblijf

Sommige directies veilig verblijf vragen om rekening te houden met het feit dat de jongere nog naar school gaat wanneer beslist wordt om de jongere te plaatsen in een voorziening veilig verblijf. Ze stellen zich expliciet de vraag: als school nog goed loopt, wegen de voordelen van een plaatsing in veilig verblijf dan op tegen de nadelen die de jongere ervaart wanneer een goed lopend onderwijstraject wordt verbroken?

Vanuit ons programma is het die eerste zes weken niet de bedoeling dat ze naar school gaan. Dat proberen wij ook duidelijk te maken aan de jeugdrechter. Dus als ze uitzonderlijk fulltime naar school gaan en er daar geen problemen zijn, dan is het misschien eerder opportuun om voor een andere oplossing te kiezen.

Begeleiding veilig verblijf

Welke mogelijkheden zijn er voor onderwijs in geslotenheid?

GI-onderwijs in volle transitie

De gemeenschapsinstellingen zetten de laatste jaren sterk in op het recht op onderwijs van de jongeren. In De Zande loopt sinds 1 september 2023 een piloot-project dat streeft naar een onderwijstraject dat zoveel mogelijk aansluit bij het curriculum van de thuishchool van de jongere.

De instelling neemt zo snel mogelijk contact op met de thuishchool van de jongere, zodat er zo weinig mogelijk lestijd verloren gaat. Taken, cursussen en examens worden aan de gemeenschapsinstelling bezorgd. De gemeenschapsinstelling probeert de jongere zo goed mogelijk te ondersteunen.

Als de thuishchool niet meewerkt, als de jongere geen contact meer wil met de thuishchool of als er geen thuishchool is, kan de jongere les volgen in de voorziening. De leerplannen daar zijn afgestemd op die van een reguliere school. Het onderwijsaanbod is campusoverschrijdend, zodat jongeren uit een zo ruim mogelijk aanbod kunnen kiezen. Ze volgen standaard 22 tot 23 uren per week les.

Het pilootproject van De Zande wordt eind april 2025 uitgerold in De Kempen. Ook daar wordt maximaal ingezet op de voortzetting van het onderwijstraject van de jongere, met campusoverschrijdend onderwijs. De Kempen evolueert ook naar standaard 22 tot 23 uur les per week.

In De Grubbe krijgen jongeren standaard 18 uur per week les. De Grubbe brengt het onderwijstraject van de jongere zo snel mogelijk in kaart. Als de jongere nog een

thuissschool heeft, wordt contact met de school gezocht, in de hoop het onderwijs traject van de jongere zo weinig mogelijk te verstoren.

Los van het pilootproject, investeren de instellingen al jaren in jongeren die kans maken op een onderwijs traject buiten de muren van de instelling. Met goedkeuring van de jeugdrechter en in samenwerking met de thuissschool van de jongere, bouwen De Zande en De Kempen langzaamaan een extern onderwijs traject voor de jongere op.

In september 2026 schakelen de gemeenschapsinstellingen definitief over naar onderwijs georganiseerd door een erkende onderwijsinstelling. Het decreet van 17 mei 2024 stelt dat er in elke instelling een GI-afdeling komt die volwaardig onderwijs aanbiedt. Dat wil zeggen: leerplannen, leerdoelstellingen, schoolvakanties, begeleiding door het CLB, mogelijkheid op kwalificatie, financiering die onder het departement Onderwijs valt.

Voor alle jongeren wordt op basis van hun onderwijsbehoeften een onderwijs traject uitgewerkt. Elke jongere kan dan een structuuronderdeel volgen of krijgt een aanbod op maat dat voorbereidt op het structuuronderdeel. Het structuuronderdeel kan de jongere volgen in een school naar keuze, in de GI-afdeling of via de examencommissie. De jongere kan rekenen op redelijke aanpassingen, vrijstellingen, evaluaties, examens en een mogelijke certificering.

Ook De Grubbe gaat sterker inzetten op het bereiken van onderwijsdoelen en het in kaart brengen van het onderwijsniveau. Ter voorbereiding van de risicotaxatie en het oriëntatieverslag, en een mogelijke plaatsing in een gemeenschapsinstelling, is het essentieel om informatie te verzamelen over het onderwijs traject.

Wat zeggen de omzendbrieven 'tijdelijk onderwijs aan huis' en 'synchroon internetonderwijs'?

Sinds 1 september 2024 hebben jongeren in een voorziening veilig verblijf of het Vlaams Detentiecentrum (VDC) recht op tijdelijk onderwijs aan huis (TOAH). Elke jongere die verblijft in een voorziening veilig verblijf of het VDC kan er een beroep op doen.

De voorziening of het centrum gaat een samenwerking aan met een TOAH-school in de buurt. Doel is dat de jongere onderwijs volgt dat zoveel mogelijk aansluit op het curriculum van de thuissschool van de jongere.

De TOAH-school krijgt daarvoor 234 euro werkingsmiddelen per erkende plaats per schooljaar en 4 uren per week. Die kunnen in principe gebundeld

worden, bijvoorbeeld tot 24 uren-leraar/week wanneer 6 jongeren tezelfdertijd les krijgen.

Als de jongere nog een thuissschool heeft, ondersteunt de TOAH-school het onderwijs traject van de jongere. De TOAH- en de thuissschool maken dan afspraken die in een individueel handelingsplan worden vastgelegd. De jongere blijft ingeschreven in de thuissschool. De thuissschool is verantwoordelijk voor de certificering. De jongere kan in principe via synchroon internetonderwijs (SIO) de lessen van zijn thuissschool blijven volgen. Bednet zorgt voor materiële ondersteuning en een trajectbegeleider.

Als de jongere geen thuissschool meer heeft, werkt de TOAH-school het curriculum van de laatste school van de jongere verder af en legt dat vast in een individueel handelingsplan. Samen met de jongere wordt gekeken welke vakken er worden onderwezen. De TOAH-school en de voorziening gaan in tussentijd op zoek naar een nieuwe school voor de jongere. De jongere wordt niet automatisch ingeschreven in de TOAH-school. De TOAH-school kan instaan voor certificering, of dit kan verlopen via de examencommissie.

Ziekenhuisschool

Naast TOAH en SIO kunnen jongeren in veilig verblijf ook type 5 onderwijs – ziekenhuisschool – volgen als de voorziening verbonden is aan een medische (psychiatrische) setting. De type 5 leerkrachten gaan zoveel mogelijk met de lesinhoud van de thuissschool aan de slag. De jongeren in Jez11 krijgen bijvoorbeeld les van twee ziekenhuisschool-leerkrachten. Ze kunnen er 2 uur per dag les volgen in groep als ze geen thuissschool hebben of als ze niet naar hun thuissschool kunnen of mogen gaan omwille van veiligheid of verminderd welbevinden. Ze krijgen er individueel les als ze in de onthaalfase zitten, niet voltijds naar hun thuissschool kunnen, hun thuissschool hen geschorst heeft, of als de jongere niet in groep kan functioneren.

Volwassenonderwijs

Vanaf 15/16 jaar kan elke jongere zich inschrijven voor praktijkvakken in het volwassenonderwijs als aanvulling bij zijn algemene vorming. Vanaf 18 jaar kunnen jongeren zich inschrijven in het volwassenonderwijs voor een algemene vorming of om specifieke vakkennis op te doen. Er wordt gewerkt met losse modules. Ook wie geen volledige opleiding afrondt, heeft een attest in handen. In gemeenschapsinstelling De Zande kunnen jongeren in samenwerking met het volwassenonderwijs een certificaat lassen behalen.

3. Verwachtingen en uitdagingen als er een thuis-school of externe school is

Inspanningen om jongeren in thuischool te houden

Jongeren zeggen het zelf: als het kan, blijven ze liever gewoon naar hun oude school gaan. Ze hebben er hun vrienden, ze volgen er de richting die ze willen volgen, ze kennen de leraars en hun geplogenheden. In onze gesprekken hoorden we dat jongeren bij wie het schooltraject nog goed loopt, heel wat mogelijkheden kregen om dat voort te zetten vanuit de voorziening.

“ We hebben hier enerzijds meisjes die op het moment dat ze hier opgenomen worden nog een thuischool hebben. Met hen kun je al vrij snel iets opbouwen.
Directie veilig verblijf

“ Een aantal jongeren heeft nog de moederschool. Dan kunnen we bergen verzetten, dan organiseren we examens en bijlessen.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Wensen en voorkeuren van de jongeren zelf

Toch zijn er ook drempels voor jongeren en voorzieningen. In de eerste plaats de wensen van de jongeren zelf. Willen zij op dit moment naar de thuischool? Hoe zien zij zelf hun onderwijs tijdens hun plaatsing? Voorzieningen willen een traject op maat van de jongeren, en dat betekent rekening houden met hun voorkeuren en wensen.

“ Ze vragen eerst toestemming om met school contact op te nemen. Stel dat je zegt dat je dat niet wil, dan gaan ze dat niet doen. Ze vroegen of ik graag mijn boeken van school wilde. Ik heb gezegd dat ik dat niet wou, dat ik liever gewoon de lessen van hier wilde volgen. Ik ben een heel jaar niet echt naar school geweest, dus ik wilde liever hier gewoon aansluiten.
Jongere gemeenschapsinstelling

Goede partner in thuischool of externe school is nodig

De bank in de klas blijft dan wel leeg, maar sommige scholen blijven betrokken bij leerlingen die geplaatst zijn

in een voorziening. Het doet jongeren deugd wanneer hun thuischool vlot taken en toetsen doorstuurt en leermaterialen bezorgt. Deze scholen waren ook vlot bereikbaar voor overleg met de voorzieningen.

“ Het is op school al een paar keer fout gelopen, maar die school blijft in gesprek gaan en blijft hem kansen geven.
Begeleiding gemeenschapsinstelling

“ Ja, ik ben nu bezig voor mijn examens, die kan ik hier binnen maken. Ik ben nu bezig met studeren. Mijn school stuurt voortdurend taken door, ze zijn mij aan het pushen zodat ik kan slagen.
Jongere gemeenschapsinstelling

Maar we noteerden ook andere verhalen. Over scholen die geen inspanningen deden om werk door te sturen, scholen waar de voorzieningen niemand te pakken kregen om het onderwijstraject van de jongere vorm te geven of scholen die bij de eerste hindernis de stekker uit de samenwerking trokken.

“ Bijvoorbeeld een school die een meisje inschrijft, ze is één keer afwezig en ze mag al niet meer terugkomen. Of een andere school waar er heel snel een schorsing was en geen gesprek meer mogelijk. Of scholen die zeiden: Bednet, daar gaan we niet aan beginnen.
Begeleiding veilig verblijf

Eigen middelen inzetten om een liaisonfunctie te financieren

In alle voorzieningen begint op dag één van de plaatsing de zoektocht naar informatie over het schooltraject. Veel jongeren hebben een versnipperd parcours, met opeenvolgende scholen, opleidingen die ze begonnen en weer loslieten, vaak in verschillende regio's. Voorzieningen geven aan dat ze naast de thuischool ook niet altijd op het drukbezette CLB kunnen rekenen om de puzzel van het schoolparcours te leggen, noch om te helpen een nieuwe externe school te vinden voor de jongere. Voor CLB's is het lastig inschatten hoe het schooltraject van de jongere moet worden voortgezet, omdat zoveel informatie ontbreekt, omdat de jongere weinig naar school is geweest of al veel richtingen en scholen geprobeerd heeft en er nauwelijks opties overblijven.

Sommige voorzieningen veilig verblijf investeren in een vaste medewerker die een liaisonfunctie opneemt. Ze doen dit met eigen middelen. Ze zouden dit graag standaard in hun werking kunnen opnemen.

“ We hebben nu geprobeerd om wat extra middelen te genereren om toch die liaison te houden. Dat is iemand die halftijds voor ieder meisje kan kijken: wat is er, de link met CLB en school, de stapjes in het traject opvolgen.
Directie veilig verblijf

Jongeren zijn vaak lang onderweg naar hun thuisschool of externe school

Voor wie nog twijfelt of deze jongeren school belangrijk vinden en zich daar ook naar gedragen, volstaat het om even te vragen hoe lang ze onderweg zijn naar school. Wij hebben het gevraagd. Busritten van een uur of langer – enkele reis – zijn geen uitzondering.

“ Ik ga met de bus. En ja, dat is ver. De Lijn zegt dat het minder dan een uur is, maar die liegen gewoon. Ik moet om zes uur opstaan. Dan pak ik om zeven uur de bus. Ik ben thuis om vijf uur, soms half zes.
Jongere veilig verblijf

“ Die jongere gaat naar school in Brussel. Hij geeft zelf aan dat het echt ver is en dat dat niet leuk is. Ik ben zelf eens meegegaan en dat is verschrikkelijk om die reis te doen, maar hij doet het wel.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Sommige jongeren die we spraken, verklaarden dat lange traject tot een lichtpunt in hun dag.

“ Ik ga met de trein, de school is vlak bij het station. Ik sta om zes uur op. Maar dat is een uur vrijheid dat ik op de gsm kan zitten.
Jongere gemeenschapsinstelling

Omdat veel voorzieningen niet centraal gelegen zijn, of omdat jongeren soms ver van hun thuisregio geplaatst worden, verkiezen sommige voorzieningen een korte verplaatsing naar een school in de buurt boven de thuisschool.

“ Onze voorziening ligt niet centraal. Als een meisje uit de hoofdstad van onze provincie komt en daar naar school wil gaan, is dat niet altijd haalbaar. Als ze daar op tijd wil geraken, moet ze om half zes opstaan. Bij sommige meisjes twijfelen we of dat haalbaar is. We willen eerst dat ze motivatie tonen en starten met een school in de buurt.
Begeleiding veilig verblijf

Voorzieningen proberen hier wel oplossingen voor te vinden. Sommige plekken werken met vrijwilligers die jongeren halen en brengen met de auto of meegaan met het openbaar vervoer. Jongeren in het BUSO kunnen soms gebruik maken van een schoolbus. Jongeren vertelden ons vaak dat ze genoten van hun ritjes naar school met de bus. Maar dat gold niet voor iedereen.

“ Met de schoolbus is nog leuker dan De Lijn. Ik zit er een uurtje op, maar dat vind ik niet erg.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ Een schoolbus, daar zitten veel mensen met een handicap op. De mensen kijken je raar aan als je die moet nemen. Ik wil gewoon te voet gaan, of met de lijnbus.
Jongere veilig verblijf

Niet alleen de duur van de rit speelt een rol. Sommige jongeren komen onderweg in situaties terecht die hen afleiden of uitdagen, waardoor ze niet op school aankomen. Hoe langer het traject, hoe groter het risico dat ze onderweg afhaken. Meer overstappen of een route langs plekken die voor hen gevoelig liggen, verhogen de kans dat het fout loopt.

“ School liet ons continu weten dat ze niet aankwam. Ze moest overstappen in het centrum. Daar kwam ze mensen tegen die ze kende en dan was het van: ‘ah, gaan we iets doen?’ En dan waren we haar kwijt.
Begeleiding veilig verblijf

Wachttijd van de voorziening zet schoolcarrière op pauze

Om veiligheidsredenen kiezen voorzieningen ervoor om een jongere een periode niet naar buiten te laten gaan.

De meeste jongeren die we spraken vonden dat de “wachttijd” die ze moesten doorlopen voor ze extern naar school konden, te lang was. Ze hebben het gevoel dat deze wachtperiode, die minstens enkele maanden duurt, hun schoolcarrière hypothekeert.

Moeilijk aansluiting vinden bij klasgenoten

Jongeren die extern naar school gaan, zeggen dat het niet altijd makkelijk is om een plekje te vinden in de klas. Ja, het is fijn om op school met vrienden te kunnen omgaan. Maar de plaatsing weegt op hen. Door die spreekwoordelijke bagage die ze ook mee naar school brengen, vinden ze niet altijd aansluiting.

“

Er loopt niet echt iemand rond met wie ik bevriend zou kunnen zijn. Ik heb soms het gevoel dat ik daar niet pas. Soms moeten we per twee werken en iedereen heeft dan iemand anders, en ik niet. Als we gaan eten, zit ik bij de rest van de klas. Maar ik heb niet echt vrienden, ik zit daar gewoon bij.

Jongere veilig verblijf

Afstandsonderwijs als alternatief voor les in de thuishoofschool

Jongeren die niet naar buiten kunnen, maar die nog wel contact hebben met hun thuishoofschool, kunnen op afstand hun eigen programma volgen. Sommigen doen dat via TOAH of Bednet. Anderen krijgen hun lesstof doorgestuurd en oefenen die zelfstandig of samen met de leerkrachten van de voorziening in. Dat kan voltijds of als aanvulling op deeltijds schoollopen. Jongeren zijn blij met die mogelijkheid. Toch vinden velen het niet evident om de leerstof zelfstandig te verwerken. Ze zouden liever gewoon naar school gaan. Hun school moet bovendien toestemming geven voor dit afstandsonderwijs, en hier inspanningen voor doen. We horen vaak dat de voorzieningen hier op een muur stoten.

“

Ik krijg materiaal van mijn school. Ik werk in mijn schoolboeken. Via Smartschool kan ik zien waar de klas mee bezig is. Toch denk ik dat het beter is dat ik de leerstof op school zou krijgen. Dat ik het ook zou uitgelegd krijgen. Ik zou het wel goed vinden als ik online lessen zou kunnen volgen. Nu hoor ik de uitleg niet, en moet ik het zelf proberen te snappen.

Jongere gemeenschapsinstelling

De jongeren zijn blij dat ze in de voorzieningen kunnen rekenen op de interne leerkrachten of op begeleiders die hen helpen hun lessen voor te bereiden en hun vragen te beantwoorden. Maar dit vraagt extra inspanningen van medewerkers die al onder druk staan.

“

Sommigen hebben met hun eigen materiaal geen hulp nodig. Die zijn bezig met Smartschool, die doen opdrachten. Bij anderen moet je echt hun hand vasthouden.

Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

Soms vergt het schoolwerk meer uren ondersteuning dan de voorziening kan vrijhouden.

“

School stuurt mijn taken via Smartschool door. Ik wil die echt voor elk vak maken. Ik zou het fijn vinden als ik een hele dag aan mijn schoolwerk zou kunnen werken. Nu heb ik maar vier uur per dag om in de klas te werken aan mijn materiaal, dat is te weinig.

Jongere gemeenschapsinstelling

Voltijds naar school te zwaar

Onderwijs is niet altijd voorzien op leerlingen die deeltijds naar school gaan. Als die school verderaf ligt, lijken bijvoorbeeld twee volle dagen logischer dan vier halve dagen. Maar een volle dag kan lang duren.

“

Een hele week naar school? Dat zou ik wel kunnen als ik om twaalf uur, wanneer het pauze is, mag slapen. Anders val ik flauw. Als ik heel de dag les moet volgen, ben ik echt moe. Het liefst zou ik elke dag naar de les gaan, maar wel na de middag naar huis.

Jongere veilig verblijf

“

We hadden hier een jongere die drie halve dagen naar school ging. Als ze terug kwam, moest ze altijd twee uur rusten, omdat dat emotioneel zoveel van haar vroeg.

Begeleiding veilig verblijf

Storm in het hoofd, storm in de klas

In de voorzieningen die we bezochten had slechts een minderheid van de jongeren nog een goede band met de thuishoofschool. Veel jongeren waren voor hun plaatsing al achterop geraakt. Ze zitten niet goed in hun vel, het stormt in hun hoofd. Ze waren mentaal en soms ook al fysiek afgehaakt op school.

“

Ik ging twee jaar niet naar school, omdat ik veel mentale problemen had. Ik kon me niet concentreren, ik zat ook veel in opnames.

Jongere veilig verblijf

Jongeren vertellen ons dat ze wel begrijpen dat school voor hen op dit moment niet haalbaar is. Maar ze vinden dat heel spijtig.

“

Op school vond ik de drukte heel moeilijk. Ik had altijd het gevoel dat alle ogen op mij gericht waren, zodat ik wegliep en naar buiten ging. Gewoon al die ogen en dat gepraat.

Jongere veilig verblijf

4. Naar school in de voorziening: verwachtingen en uitdagingen

Infrastructuur

Schoolgebouwen, klaslokalen maar ook les buiten de muren

De gemeenschapsinstellingen hebben aparte schoolgebouwen. De Grubbe heeft bijvoorbeeld de leslokalen in een gerenoveerd en geklasseerd schoolgebouw. De voorzieningen veilig verblijf hebben bij hun start nagedacht over welke plek onderwijs binnen hun locatie kon krijgen. Ze hebben dat op verschillende plaatsen een andere invulling gegeven.

“ We zijn blij met het leslokaal. Wij proberen een beetje om onderwijs zoveel mogelijk los te zien van de rest van de dag. Strubbelingen in de leefgroep kunnen ze op die manier ook loslaten. Leerkracht veilig verblijf

“ De leslokalen zijn omgebouwd naar creatieve ruimtes, rustruimtes omdat we daar veel meer nood aan hebben. Daar staan ook tafels om te werken aan schooltaken, net als in de leefgroep zelf. Begeleiding veilig verblijf

De leerkrachten vertellen hoe ze, waar mogelijk, ook met de jongeren naar buiten trekken, buiten de klaslokalen of zelfs buiten de voorziening. Dat is niet altijd evident.

“ We hebben geen klaslokaal, wel een lokaal waar we hout kunnen bewerken. Een TOAH-leerkracht komt elke week iemand halen om samen op de boerderij te helpen. Er wordt ook intens ingezet op beweging en zelfregulatie. Dus het is zelden in huis, puur ook omdat we een heel open leefruimte hebben. Begeleiding veilig verblijf

“ We proberen ook aan cultuur te doen. We gaan naar theatervoorstellingen. Dat is heel waardevol, om zo, als klas, naar buiten te gaan. Leerkracht veilig verblijf

Nood aan meer middelen voor ICT-infrastructuur

Over de uitrusting van de lokalen hoorden we weinig klachten. Een uitzondering was de ICT-infrastructuur. Op heel wat plaatsen zijn er laptops, maar niet overal. Vooral voorzieningen veilig verblijf vertelden dat ze hiervoor te weinig werkingsmiddelen hebben.

Een directrice vertelde ons dat ze sponsoring had moeten zoeken om tablets aan te schaffen met voldoende beveiliging voor haar doelgroep. Als jongeren een laptop kunnen huren van hun thuisschool, kunnen ze daar in voorzieningen veilig verblijf wel gebruik van maken.

Samenstelling van de klassen

Kleine klassen hebben voordelen

In de voorzieningen telden we in de grootste klassen gemiddeld zes leerlingen, vaak waren het er minder. De meeste jongeren zeggen ons dat ze de voorkeur geven aan zulke kleine klassen. In een gewone klas voelen ze zich vaak overprikkeld.

“ Ik leer hier meer dan op mijn school. Want daar is het soms heel druk en moet je alles zelf doen. Hier is het rustiger, kun je meer oefenen. Meer op mijn tempo. Jongere gemeenschapsinstelling

Alhoewel die kleine klassen zorgen voor een betere sfeer tijdens de lessen, horen we soms ook dat medeleerlingen met hun eigen rugzakjes het niet altijd makkelijk maken.

“ Ik vind het wel leuk om de onderwerpen te leren, maar soms is het niet de les die stoort, maar de rest. Soms is het moeilijk om te leren met andere jongeren erbij. Jongere veilig verblijf

Beschermen tegen prikkels of leren samenwerken?

Soms schatten voorzieningen in dat jongeren die bij hen verblijven de klasomgeving niet aankunnen. Sommige voorzieningen veilig verblijf organiseren daarom enkel individueel onderwijs.

“ We hebben hier geen klas. Dat is geen optie. Het is vaak heel moeilijk om in groep samen te werken. Ze zitten hier allemaal met dezelfde problematiek: weinig emotieregulatie, heel snel ontploffen... Begeleiding veilig verblijf

Andere voorzieningen veilig verblijf zien het juist als hun rol om jongeren weer te leren samenwerken. Ze organiseren bewust de lessen in een klasomgeving om de jongeren al voor te bereiden op een terugkeer naar school en de bredere maatschappij.

“ Als je één-op-één werkt, kan je niet inzetten op die vaardigheden die nodig zijn voor school. Je beurt afwachten, aan tafel blijven zitten, luisteren naar een ander ... Trouwens, tijdens individuele lessen moet je je voortdurend concentreren. Dat is belastend. In een klas kun je af en toe wegdromen.
Leerkracht veilig verblijf

Samenstelling van de klas verandert continu

In een klas stromen voortdurend jongeren in en andere jongeren uit. De jongeren hebben overdag bovendien heel wat andere afspraken op de agenda staan, zoals therapiesessies, evaluatiegesprekken of politieverhoren. Leerlingen weten nooit wie naast hen op de bank zal zitten, leerkrachten weten nooit op voorhand welke leerlingen ze in de klas zullen hebben. Dat vraagt van iedereen behoorlijk wat flexibiliteit.

“ Bij ons is het elke dag 1 september. Scholen moeten maar één keer op een heel schooljaar klassen samenstellen, ik ben er dagelijks mee bezig. Ook voor de jongeren is het niet evident om elke dag nieuwe klasgenoten te hebben.
Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

“ Ik weet met hoeveel jongeren ik begin, maar ik weet nooit met hoeveel ik ga eindigen. Gisteren had ik een klas van vier jongeren, ik heb uiteindelijk een deel van de les met één gewerkt. Dat maakt de les soms een chaotisch geheel.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Lesuren en tempo

Niet elke jongere kan op evenveel lesuren rekenen

In GI De Grubbe hebben de jongeren 18 uur per week les. In GI De Zande en De Kempen zijn dat in theorie 22 tot 23 uren per week les, maar dit wordt niet altijd gehaald. Het lerarentekort is daar een belangrijke factor. In de voorzieningen veilig verblijf zagen we vrijwel niemand die meer dan halftijds les volgde, vaak ging het om heel wat minder uren. Slechts een enkeling ging voltijds naar een externe school.

Lesuren afstemmen op draagkracht jongeren

Sommige jongeren geven zelf aan dat meer dan halftijds les volgen voor hen vaak geen haalbare kaart is. Ze hebben ook therapeutische of forensische programma's lopen, afspraken met contextbegeleiders en individuele begeleiders, politieverhoren of zittingen op de rechtbank. Met alles wat er in hun leven gaande is, gaat school dan al snel te zwaar wegen.

“ Ik vind twee uur per dag les goed. Anders is je concentratie weg, ik ben dan snel moe ook. Ik neem pillen voor mijn ADHD en overdag werkt dat ça va, maar op het einde van de dag kan ik mij niet meer concentreren. Mijn pillen werken maar een paar uurtjes.
Jongere veilig verblijf

“ Wij geven 18 uur per week les. Omdat dat zogezegd te weinig is, hebben we geprobeerd meer te geven. Ze moesten dan in de namiddag drie uur extra krijgen. Slecht plan. Afzonderingen en sancties namen exponentieel toe. Omdat die jongeren geen rust meer kregen.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Bang om nog meer achterstand op te lopen door te weinig lesuren

Vele jongeren zijn zich pijnlijk bewust van het feit dat ze een behoorlijke achterstand hebben opgelopen in hun schooltraject. Ze zijn lang niet naar school geweest, of ze moesten (meerdere keren) dubbelen. Omdat voltijds les volgen vaak te veel van hen vergt, geven ze de voorkeur aan een deeltijds programma. Maar ze beseffen zeer goed dat dit niet voldoende is om het tempo van hun leeftijdsgenoten bij te houden. Dat frustreert sommige jongeren. Sommige jongeren geven ook aan dat ze wel degelijk meer aankunnen dan het programma dat hun is opgelegd.

“ Iedereen zou wel gewoon een paar uur les per dag willen, maar een hele dag is beter, dan leer je meer. Ik krijg nu maar drie uur in de week, veel te weinig. Ik zou liever terug willen naar mijn oude school, maar daar mag ik niet meer komen door mijn gedrag.
Jongere veilig verblijf

“ Ik vind dat het aantal lesuren afhankelijk moet zijn per persoon. Als het iemand is die examencommissie doet, dan moet het wel meer zijn dan iemand die geen school volgde buiten. Ze moeten rekening houden met wat elke jongere kan of wil doen.
Jongere gemeenschapsinstelling

Bijna alle jongeren die TOAH volgen, zeiden ons dat ze te weinig les krijgen. Vier uur in de week is niet voldoende om bij te blijven.

Lesaanbod en lesinhoud

Uiteenlopende ervaringen met aanbod

Sommige jongeren zijn tevreden over het gevarieerde aanbod aan interne lessen. Andere jongeren vinden de lessen saai, of zeggen dat ze te weinig aansluiten bij hun interesses.

“ De lessen hier zijn saai. Ik vind dat als we hier les krijgen, ze ook letterlijk les moeten geven, zeg maar klassikale les. Hier zitten we gewoon bundels te maken.

Jongere gemeenschapsinstelling

“ Ik moet werken met fietsen. Fietsen herstellen is echt het stomste wat je kan doen. Bouw zou ik leuker vinden.

Jongere gemeenschapsinstelling

“ Hout is heel populair, omdat die projecten doen met de jongeren, zoals de muziekstudio, de snijplanken die voor het goede doel verkocht worden. Deze werkplaatsmeester stelt zijn werkplaats open voor jongeren die samen met een begeleider iets willen maken om samen aan herstel te doen. Hij kijkt wat de jongeren willen.

Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

Jongeren missen klassieke vakken

Wanneer we jongeren vragen wat ze missen, halen ze opvallend vaak typisch schoolse vakken aan, zoals Frans en geschiedenis. Of dit nu uit pure interesse is of vanuit een verlangen naar een 'normaal' schools traject is niet altijd duidelijk. Maar heel wat jongeren vragen wel om meer geprikkeld te worden met klassieke kennisvakken.

“ Geschiedenis of zo, zodat we iets bijleren. Het zou ook interessant zijn om samen naar het nieuws te kijken en erover te praten. Laat ons samen een PowerPoint maken en het presenteren. We hebben hier toch laptops? Maar we doen er niets mee, we leren niet opzoeken of zo.

Jongere gemeenschapsinstelling

Leerinhoud die aansluit bij levensvaardigheden

De inhoud van het intern onderwijs gaat breder dan de leerplannen van het secundair onderwijs. We zien heel wat pogingen om lessen aan te bieden die aansluiten bij de behoeften van de leerlingen. Jongeren die zich op werk willen oriënteren, kunnen werken aan hun CV, kennismaken met de VDAB of de theorie voor hun rijbewijs studeren.

“ De leerkracht denkt wel mee na over wat je zou kunnen doen. Waar je allemaal zou kunnen solliciteren. Dat gebeurt ook tijdens de lessen.

Jongere gemeenschapsinstelling

“ Als een leerling zegt 'meneer, ik wil echt solliciteren', dan maken we daar tijd voor. Dan kunnen ze individueel werken aan hun CV en motivatiebrief.

Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

“ Ik heb al twee keer theorie rijexamen geprobeerd, maar het was twee keer letterlijk een punt te weinig. We kunnen er hier aan werken met toetsen op de computer.

Jongere gemeenschapsinstelling

Soms gaat het over het aanleren van basisvaardigheden. Leerkrachten stimuleren bij hun leerlingen de zelfredzaamheid die ze nodig hebben om weer aan te pikken bij de samenleving.

“ Inhoudelijk met de gasten aan de slag gaan, doen we eigenlijk niet. De leerkracht leert meer schoolse vaardigheden: aanwezig zijn, aandacht houden, in groep functioneren. Ze werkt op maat van de meisjes. Ze leert nu een meisje strijken, omdat die op studio gaat.

Begeleiding veilig verblijf

“ We proberen meer in te zetten op meedraaien in de maatschappij. Bijvoorbeeld naar de winkel gaan, rekeningen, budgetbeheer, in het huishouden je plan leren trekken. Ook koken en poetsen vallen daaronder.

Begeleiding veilig verblijf

Keuze beroepsopleidingen te beperkt

Het aanbod aan praktijkrichtingen in het reguliere Vlaamse onderwijs is groot. Veel leerlingen in voorzieningen komen ook uit de arbeidsmarktgerichte finaliteit. Maar niet elke voorziening kan elk van die richtingen aanbieden. De jongeren die we spraken, konden er vaak wel begrip voor opbrengen dat hun instelling niet alle beroepsrichtingen kan aanbieden. Maar ze vinden de beperktere keuze en vooral het ontbreken van praktijklessen wel jammer.

“ Op een normale school krijg je ook praktijklessen. Ik deed magazijnmedewerker, en dan deed ik ook praktijk met de heftruck bijvoorbeeld, en hier zit je alleen binnen in de les.

Jongere gemeenschapsinstelling

“ Ik mis hier soms wat praktijk. Ik deed haarzorg en dat krijg ik hier niet, dus ik ben bang dat ik nu veel achterstand zal hebben.
Jongere gemeenschapsinstelling

We hoorden dit vooral van jongeren in GI De Grubbe. Door de korte trajecten en specifieke organisatie in deze voorziening worden er naast theorielessen enkel koken en sport aangeboden. Maar ook in de andere instellingen kunnen jongeren niet altijd hun eigen praktijkrichting volgen. De voorzieningen zijn zich daar ook van bewust.

“ De onderwijsinspectie heeft ons werkpunten gegeven en we willen hier een veel breder praktijkaanbod inlassen. Op zich kan dat positief zijn, maar er moet nog heel veel gewerkt worden om dat juist te krijgen.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Uiteenlopende niveaus combineren

De jongeren in de voorzieningen hebben een zeer divers profiel. De richtingen lopen uiteen van BUSO tot richtingen die voorbereiden op het hoger onderwijs. Er stromen bovendien voortdurend jongeren in en uit. Aan elke leerling op het juiste niveau lesgeven is voor de leerkrachten geen eenvoudige taak. Het vraagt veel flexibiliteit.

“ Hoe kan je die klassen op niveau maken?
Een terechte vraag, maar dat is met de beste wil van de wereld heel moeilijk. De ene dag heb ik misschien een klas van vier cognitief zwakkere jongeren die qua mogelijkheden bij elkaar in de buurt zitten, maar de dag nadien kan dat weer anders zijn.
Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

“ Het vergt heel veel van ons om die niveauverschillen op te vangen. Het belangrijkste is dat we ons heel goed voorbereiden. Als wij wiskunde doen, dan leggen wij per meisje een apart bundeltje op niveau klaar. Dan is iedereen individueel aan het werken, maar toch in groep. Of ik zet me een beetje dicht bij een jongere die het wat moeilijker heeft.
Leerkracht veilig verblijf

Jongeren vragen meer uitdagende lessen

Leerkrachten doen veel inspanningen. Toch vertelden veel jongeren ons dat ze teleurgesteld zijn over het niveau van de lessen. Niemand zei dat het te moeilijk was, integendeel. We hoorden zeer vaak dat jongeren

het te gemakkelijk vonden, vooral cognitief sterkere jongeren. Toch vertelden ook jongeren uit het BUSO dat ze tot hun frustratie het gevoel hebben dat ze onderschat worden. Veel jongeren klaagden over herhaling.

“ De meeste dingen wist ik al, die had ik vroeger al op school gezien. Het was herhaling.
De wiskunde was van het derde leerjaar. Zo met breuken en tellen en splitsen en zo.
Jongere veilig verblijf

“ We worden te veel onderschat. Ze behandelen mij als een kind van twaalf. Ze zeggen voortdurend, ‘zou je dat wel doen, kan je dat wel aan’. Maar ik kan echt wel veel aan.
Jongere gemeenschapsinstelling

Andere jongeren nuanceren dit beeld. Ja, het onderwijsniveau ligt laag. Maar dat heeft niet per se een negatieve impact. Het geeft hun de ruimte om zich tijdelijk te concentreren op andere aspecten van hun leven die hun aandacht verdienen.

“ Het is niet meteen erg dat de lessen hier niet een hoog niveau hebben, omdat je ook gewoon andere dingen aan je hoofd hebt. Je kan niet veel nadenken over de lessen als je met andere dingen bezig bent.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ Ik wil liever nu aan andere dingen werken dan aan school. We krijgen hier vooral herhaling van algemene zaken die ik al kende. Dat is goed voor mij. Dan ben ik die tenminste niet vergeten als ik buiten kom.
Jongere gemeenschapsinstelling

Leerkrachten zijn van alle markten thuis

Veel lof voor leerkrachten in voorzieningen

“De les gaat over de Aboriginals en hun kunstuitingen via symbolen. Het valt op hoe deze leerkracht haar les tot in de puntjes heeft voorbereid. Ze heeft uitgeprinte voorbeelden mee van de symbolen die Aboriginals gebruiken en foto's van hun kunstwerken, en vertelt heel gedetailleerd hoe ze te werk zullen gaan. Deze leerkracht slaagt erin om deze jongeren aan het werk te zetten, hun ritme te respecteren, hen zelfstandig te laten werken en pas nieuwe informatie te geven van zodra jongeren daar aan toe zijn en het zelf vragen.”

Dit vertelt een van de maandcommissarissen van een gemeenschapsinstelling in een verslag. Ook de meeste jongeren die we spraken waren lovend over hun leerkrachten. Een aantal haalde de schouders op, enkele jongeren waren uitgesproken negatief.

“ We hebben vriendelijke leerkrachten, ze zijn open en daardoor hebben we respect voor hen en daarom zijn wij ook braaf en open tegen hen. Ze doen niet alsof ze boven ons staan, maar ze doen gewoon normaal tegen ons. Ze maken ook wel grapjes en zijn vrolijk. Als je een vraag hebt, dan geven ze antwoord en als ze het niet weten, dan zoeken ze het op voor je. En dan tonen ze ook interesse voor wat wij willen weten.
Jongere gemeenschapsinstelling

“ De leerkracht zit niet in zijn leerkrachtenrol. Hij zit gewoon achter zijn bureau zonder les te geven terwijl wij in bundels werken. Als je vragen hebt, reageert hij wel.
Jongere gemeenschapsinstelling

Specifiek profiel voor leerkrachten in voorzieningen

Niet elke leerkracht past voor een klas in een voorziening met een mandaat tot geslotenheid. Wat vooral opvalt aan deze geëngageerde leerkrachten is de bijzondere combinatie van idealisme en realisme. Ze weten zich tevreden met kleine succeservaringen. Ze moeten begrip kunnen opbrengen voor de situatie waarin de jongeren zitten en voor hun achtergrond en kunnen omgaan met moeilijk of soms agressief gedrag. Ze moeten bovendien nog een pak flexibeler zijn dan in een reguliere school.

“ Als we hier iemand zoeken, is het iemand met veel geduld, die kordaat is maar wel empathisch. Je moet goed kunnen babbelen, luisteren naar jongeren, maar je moet ook wel consequent zijn.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Die duizendpoten kijken ook anders naar onderwijs: om je job goed te kunnen doen, moet je op meer vrijheid kunnen rekenen dan in het reguliere onderwijs.

“ Dat ik niet slaafs het lesuur moet volgen. Dat ik niet moet zorgen dat tegen het einde van het lesuur mijn programma is afgewerkt. Maar dat ik echt kan kijken: jij hebt nu die noden en daar spelen wij nu op in. In het gewoon onderwijs kan dat niet.
Leerkracht veilig verblijf

“ Je hebt hier nog de kans om leerkracht te zijn en bezig zijn met de essentie: mensen iets aanleren. Dat wordt op school dikwijls vergeten onder alle planlast. Hier kan het gaan over het plezier van leren.

Leerkracht gemeenschapsinstelling

Leerkrachten combineren verschillende profielen

De leerkrachten in de voorzieningen hebben een lerarenopleiding gevolgd. Maar geschikte leerkrachten hebben daarnaast een diploma zoals orthopedagogie of ervaring met de doelgroep.

“ Onze leerkracht is een heel goede. Ze heeft ook lesgegeven in het buitengewoon onderwijs, dus ze heeft de nodige ervaring. Ze heeft niet te veel verwachtingen. Ze probeert en als ze dan niet aansluiten, is het ook goed. Dan probeert ze volgende week opnieuw met een nieuwe kans.
Begeleiding veilig verblijf

“ Ik heb ergotherapie gedaan en ik heb er de lerarencursus bij gedaan. Een ergotherapeut zou dat ook wel kunnen, maar dan heb je de achtergrond van het onderwijs niet. Zeker omdat we nu officieel onderwijs zullen aanbieden, is die opleiding van leerkracht wel noodzakelijk, liefst iemand met ervaring in het buitengewoon onderwijs. En als je iets van de sociaal-emotionele ontwikkeling kent, dan is het nog beter.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

Onzekerheid over (nieuwe) statuut

In de gemeenschapsinstellingen zijn sommige leerkrachten bezorgd over wat op hen afkomt met de overgang naar het officieel onderwijs. Kunnen ze hun lessen nog wel geven zoals ze dat nu doen? Hoe ziet hun nieuwe statuut eruit? Vele leerkrachten vertelden over de angst om de vrijheid die lesgeven in geslotenheid zo aantrekkelijk maakt, te verliezen. Anderzijds rijgen sommige leerkrachten al jaren korte tijdelijke contracten aaneen, wat niet motiverend is.

Groot personeelsverloop onder leerkrachten

Hoe lonend leerkrachten lesgeven aan deze jongeren ook vinden, de flexibiliteit die van hen gevraagd wordt en de druk die de omgang met deze jongeren op hen legt, eisen ook een tol. Er is veel verloop. De gemeenschapsinstellingen hebben geregeld vacatures in te vullen. Dit had de afgelopen jaren in twee van de drie gemeenschapsinstellingen zware gevolgen voor het aantal lessen voor de jongeren.

“ Ik ben een van de meest ervaren leerkrachten hier op dit moment. Deze job kan soms hard zijn, er staat een houdbaarheidsdatum op. De onzekerheid over de contracten helpt niet. Leerkracht gemeenschapsinstelling

Liever vaste leerkracht voor veilig verblijf

Net omdat deze jongeren vaak toch gebaat zijn bij een specifiek type leerkracht, vinden veel voorzieningen dat TOAH voor hen geen geschikt model is. Bij TOAH komt immers een leerkracht van een reguliere school enkele uren langs in de voorziening voor een leerling. Daar zijn zeker sterke en geëngageerde leerkrachten bij. Zo kwam in een voorziening veilig verblijf een TOAH-leerkracht tijdens de zomervakantie vrijwillig langs om de lessen voort te zetten.

Toch vraagt deze baan heel wat specifieke kennis en capaciteiten die leerkrachten in het regulier onderwijs niet zomaar even opbouwen met een paar uren per week. Voorzieningen veilig verblijf geven daarom de voorkeur aan een vaste leerkracht in hun voorziening die expliciet voor hun doelgroep kiest. Die witte raaf is niet makkelijk te vinden.

Begeleiders moeten inspringen waar geen onderwijs is

Op plekken waar geen intern onderwijs is, komt onderwijs vaak bij de begeleiders terecht. Die zeggen ons dat ze hier niet voor opgeleid zijn. Ook voor de jongeren is het verwarrend als hun begeleider plots de leerkracht is. Voor de leefbaarheid in de leefgroep is het beter wanneer de taken van begeleiders en leerkrachten niet vermengd worden, zeggen jongeren en begeleiders.

“ Iedereen van de begeleiders moet dagbesteding geven. Dat is toch wel een hele uitdaging. Eigenlijk niet zo realistisch om dat te combineren met uw begeleidingstaak. We hebben nu iemand die hier leerkracht is en je voelt al, die heeft een heel andere manier, dat is ook ervaring, die gaat dat heel anders aanpakken. Begeleiding veilig verblijf

“ We zouden graag meer inzetten op externe dagbesteding. Nu doen we dat in huis, maar dat is lastig. Je bent de begeleider die de jongere gaat wakker maken. Als die dan geen goede ochtend heeft en je moet samen aan de rekensommen beginnen, dat gaat eigenlijk niet. Begeleiding veilig verblijf

Dat wil niet zeggen dat er een strikte scheiding is tussen leerkrachten en begeleiders. Ze werken wel degelijk samen. Begeleiders staan klaar om in te springen als

er een onveilige situatie zou ontstaan of om afspraken nadien op te volgen in de leefgroep.

“ Wij werken nauw samen met de begeleiding, eigenlijk spreken we continu met elkaar. Om te horen hoe het gaat, maar wij vragen hen ook om dingen die in de les komen, op te volgen. Zij gaan dan bijvoorbeeld met de jongere een afspraak plannen voor een theoretisch rijexamen waarvoor wij met hen studeren. Leerkracht veilig verblijf

5. Toetsing en attestering

Jongeren krijgen maar equivalent onderwijs als de lessen in de voorziening ook daarbuiten meetellen. Intern onderwijs mag geen bezigheidstherapie zijn. De inspanningen van jongeren moeten geëvalueerd en gevaloriseerd worden. Dat ontbreekt op veel plekken. Soms is dat een bewuste keuze, om voor de jongeren even de druk van de ketel te halen. Soms zien voorzieningen niet goed hoe ze dat zelf kunnen realiseren.

Jongeren hebben daar gemengde gevoelens bij. Het lukt hen wel op om even niet met schools presteren te moeten bezig zijn. Maar ze voelen zelf ook wel hoe hun achterstand op die manier oploopt. Dat zaait onrust in hun hoofd en vreet aan hun motivatie.

“ We krijgen geen toetsen. Dat is niet beter maar wel leuker. Jongere gemeenschapsinstelling

“ Je hebt niets aan de lessen hier, want je krijgt er niets voor terug. Jongere gemeenschapsinstelling

“ Een grote leemte is dat het ontbreekt aan evaluatie. Dat zegt de inspectie en dat klopt. Wij hebben dat in beperkte mate. Soms hebben we aan het eind van de les een quiz of doen wij een klein testje, maar dat is niet structureel ingebouwd. Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

Jongeren die extern school lopen, al dan niet op afstand, kunnen vaak wel deelnemen aan toetsen en examens. Soms worden die in de voorziening afgenomen, als hun school daarvoor openstaat en bereid is om toetsen door te sturen. Dat is lang niet altijd het geval.

“

Ik ben er door dit jaar, ik was echt blij. Ik had het niet verwacht. Al vanuit mijn psychiatrisch ziekenhuis kon ik de examens doen. Daarna volgde ik deels van hieruit les, deels op school. Dat was hard werken.”

Jongere veilig verblijf

“

We doen dat graag, als het lukt om een samenwerking met de school op te zetten. Zo vroeg een school of wij geen test wiskunde konden afnemen. Dus ze hebben dat doorgestuurd en dan stuur ik dat terug door en dan verbeteren zij dat.

Leerkracht gemeenschapsinstelling

Veel jongeren kunnen alleen deeltijds school lopen. Die trajecten laten zich niet altijd attesteren.

“

Het probleem is wel soms dat het niet voldoende is voor school om hun jaar te halen. Als ze dan horen dat het niet zal lukken, verliezen ze vaak hun motivatie en stopt het daar ook. Soms zouden ze meer moeten kijken naar wat een leerling daadwerkelijk kan en minder naar het aantal uren dat die gemist heeft.

Begeleiding veilig verblijf

“

Ik doe al voor de derde keer mijn derde jaar. Volgende week ben ik zeventien. Dus dan ga ik gewoon stoppen met school. Eigenlijk is het puur omdat ik hier zit dat ik gezakt ben. Ik ga twee dagen in de week naar school, dat vonden ze niet voldoende. Ze wilden mijn examens ook niet naar hier sturen. Ik verlies niet alleen mijn jaar, ik verlies heel veel. Zoals contact met mijn leeftijdsgenoten.

Jongere veilig verblijf

Voor jongeren in het buitengewoon onderwijs is niet altijd duidelijk hoe je de vooruitgang van jongeren die niet naar school gaan, moet evalueren.

“

Bij ons volgen ze allemaal buitengewoon onderwijs. Ook degenen die wel naar school gaan, hebben geen examens of toetsen. Ze krijgen wel rapporten maar dan gaat het meer over sociale vaardigheden, medewerking in de klas, sport, algemene vakken.

Begeleiding veilig verblijf

6. Specifieke groepen

Onderwijs moet afgestemd zijn op de noden van alle jongeren. Op noden van jongens, meisjes, jongeren die extra kwetsbaar zijn en jongeren met een handicap.

Jongeren met een handicap

Jongeren met een handicap die wij spraken hadden geen specifieke klachten over het intern onderwijs.

We hoorden wel van begeleiders en directies dat het niet altijd gemakkelijk is om een plaatsje te vinden in externe scholen voor deze leerlingen. De plekken in het BUSO zijn dun gezaaid. Meer in het algemeen is het onderwijs niet altijd afgestemd op hun noden.

“

Vroeger volgde ik hout. Dat was mijn droomrichting, als kind zocht ik al stokken om iets van te maken. Maar nu moet ik naar het buitengewoon onderwijs. Zelf vond ik dat het op mijn vorige school perfect ging. Maar ze hebben besloten dat ik naar een speciale school moet die mij meer begeleiding kan geven. En ze hebben er geen gevonden OV4 type 3 die hout kan geven. Dus ja, ik zit nu in elektriciteit.

Jongere gemeenschapsinstelling

Gemengd onderwijs

De gemeenschapsinstellingen bieden gemengd onderwijs aan. In De Grubbe verblijven sinds 2023 ook meisjes. Ze hebben weliswaar aparte leefgroepen, maar het onderwijs is gemengd. De Zande is gestart met campusoverschrijdend onderwijs. Beernem is niet langer een meisjescampus, en de meisjes kunnen kiezen uit de verschillende richtingen die de instelling aanbiedt, niet enkel op hun eigen campus.

“

Het is boeiend. Veel leerkrachten keken niet uit naar gemengd onderwijs, om eerlijk te zijn. We zijn nu een jaar verder en eigenlijk is dat heel normaal geworden. Er komen wat verliefdheden bij, maar even goed kunnen ze elkaar af en toe niet uitstaan. De jongens keken erg uit naar de meisjes, maar nu het zo ver is worden ze er af en toe zot van.

Onderwijscoördinator gemeenschapsinstelling

7. Jongeren die geen onderwijs volgen

In de voorzieningen zijn er heel wat jongeren die geen enkele vorm van onderwijs volgen, intern noch extern. Deze 'thuiszitters' vinden we evenzeer buiten de voorzieningen. Ook vanuit GES(+) krijgen we het signaal dat schoolgaan of een schoolvervangend programma voor een deel van de bewoners geen optie is. Zij blijven in de leefgroep.

Gebrek aan alternatieve dagbesteding

Als jongeren niet naar school kunnen, moeten ze een alternatief dagprogramma kunnen volgen – extern of intern. Maar voor jongeren die niet de vaardigheden hebben om les te volgen, is vaak ook niet meteen een zinvol alternatief te vinden. De verveling helpt jongeren niet zich beter te voelen, integendeel.

“Soms moeten wij gewoon zoiets maken van vroeger, tekeningetjes waar je je eigen outfit mag kiezen voor je Barbies. We moeten dat dan inkleuren. Dat is echt dom. Ik ben geen kind van vijf, ik ben bijna zeventien.
Jongere veilig verblijf

“Wij hebben een dagprogramma dat ze moeten volgen als ze niet naar school gaan. Dat is soms een beetje knutselen, soms wat buitenactiviteiten, iets van sport, koken... Maar de drempel ligt heel laag, enkel aanwezigheid is verplicht. Ze participeren volgens hun eigen mogelijkheden. Het is moeilijk om op individuele noden in te spelen, de een kan wel meer dan de ander.
Begeleiding veilig verblijf

Te weinig externe partners voor dagbesteding

Als voorzieningen dan externe partners zoeken om dagbesteding te organiseren, vinden ze die soms niet.

“Er is heel weinig aanbod hier in de directe omgeving. We hebben wel wat dingen geprobeerd, zoals een zorgboer. Verder weg zijn er mogelijkheden, maar dan moeten ze een lange tocht maken met het openbaar vervoer. Dan loopt het vaak snel mis.
Begeleiding veilig verblijf

“Waar kunnen we terecht met jongeren die schoolmoe zijn? Maar die we wel uit bed willen krijgen om gemotiveerd te raken en zinvol bezig te zijn? Op het niveau van onze organisatie hebben wij een personeelslid dat bezig is rond vrijwilligerswerk. Zij heeft contacten met organisaties zoals een rusthuis, een crèche, een dierenasiel. Soms gaan de meisjes helpen bij de jongere kindjes van nul tot zes jaar.
Begeleiding veilig verblijf

Tijdelijke onderbrekingen

Soms volgen jongeren geen les omdat ze een (voltijds) onderwijsprogramma structureel niet aankunnen. Maar er zijn nog andere redenen: wanneer de jongere in crisis is, wanneer een leerkracht ziek is of wanneer een jongere net is toegekomen in een voorziening. Bij ziekte van de leerkracht lukt het de ene voorziening al beter om dit intern op te vangen dan de andere. In één gemeenschapsinstelling krijgen de jongeren vier uur per dag les. De overige tijd houden de leerkrachten vrij voor administratie en leerlingbegeleiding. Daardoor kunnen ze flexibel inspringen voor elkaar en vallen er geen lessen weg bij ziekte. Wanneer jongeren de voorziening binnenkomen, duurt het vaak een aantal weken – en soms langer – voor ze buiten de muren naar school mogen gaan. Intern onderwijs kan sneller van start gaan. Als dat er niet is, of als de thuisschool geen taken stuurt, ervaren sommige jongeren die eerste weken als erg lastig.

“In het begin was het saai, je mocht niets. Alleen dagbesteding, maar dat is gewoon zitten tekenen.
Jongere veilig verblijf

Soms zitten jongeren “in crisis”. Het oordeel of ze naar de les kunnen gaan, ligt meestal bij de begeleiding, niet bij school of de jongere zelf.

Uit de les gezet

Wie het te bont maakt in de klas, kan uit de les gezet worden.

“Als jongeren echt de boel op stelten zetten, kunnen wij ze niet schorsen zoals een gewone school kan doen. Er zijn wel duidelijke afspraken. De leerkracht zegt dan: jij mag aansluiten, elke dag krijg je een nieuwe kans. Lukt het niet om op een correcte manier aan te sluiten bij deze les, dan sluit je de komende week niet meer aan. Volgende week nieuwe kans.
Leerkracht gemeenschapsinstelling

8. Aanbevelingen over onderwijs in geslotenheid

Wegen de voordelen van geslotenheid op tegen de nadelen van verlies aan onderwijs?

- Zorg voor onderwijssequivalentie: jongeren in geslotenheid hebben recht op onderwijs dat gelijkwaardig is aan dat in de buitenwereld. Of toch zoveel mogelijk. Zeker in het begin van onderwijstrajecten in geslotenheid gaat vaak kostbare onderwijstijd verloren.
- Een eerste aanbeveling is aan de jeugdrechters om het onderwijstraject mee in overweging te nemen bij toewijzing aan een gesloten voorziening. Loopt het nog goed op school? Zo ja, wegen de voordelen van geslotenheid dan op tegen de nadelen?

Waardering voor de inspanningen van de gemeenschapsinstellingen

De Commissie waardeert de inspanningen van de gemeenschapsinstellingen om recht te doen aan het recht op onderwijs van jongeren.

- We onderschrijven de ambities van de overheid in het decreet van 17 mei 2024. Dat streeft voor elke jongere naar een volwaardig onderwijstraject op maat van zijn onderwijsbehoeften, met certificering wanneer mogelijk. De gemeenschapsinstellingen zetten de laatste jaren sterk in op het recht op onderwijs van de jongeren. Jongeren kunnen er 22 tot 23 uren per week les volgen. De leerplannen zijn afgestemd op die van een reguliere school. Het onderwijsaanbod is campusoverschrijdend, zodat jongeren uit een zo ruim mogelijk aanbod kunnen kiezen.

Het onderwijs voor jongeren in voorzieningen veilig verblijf schiet structureel te kort

Het onderwijstraject waarop jongeren in veilig verblijf recht hebben, is pijnlijk. Jongeren in veilig verblijf kunnen enkel rekenen op 4 leerkrachten per week en 234 euro werkingsmiddelen per erkende plaats. In theorie kunnen de 4 uren TOAH gebundeld worden tot 24 uren. In de realiteit blijkt dit niet haalbaar te zijn.

De maandcommissarissen in de voorzieningen veilig verblijf brengen verslag uit over leefgroepen met 11-jarige kinderen en 17-jarige jongeren, jongeren met ernstige psychiatrische problemen, jongeren die het slachtoffer zijn van tienerpooiers, jongeren die moeten beschermd worden tegen hun gezin. Vindt de TOAH-school voldoende leerkrachten met expertise in lesgeven aan zo een diverse en kwetsbare groep jongeren?

- We vragen de Vlaamse overheid veel meer ambitie te tonen om het recht op onderwijs van jongeren in veilig verblijf te realiseren.
- Mik hoger dan het recht op TOAH. Ga voor een zo volwaardig mogelijk onderwijstraject door leerkrachten met expertise in lesgeven aan jongeren met specifieke onderwijsbehoeften in specifieke settings.

Zet in op een extern onderwijstraject

Als het kan, blijven jongeren liever gewoon naar hun oude school gaan. Ook hun begeleiders vinden extern onderwijs de gezondste keuze voor jongeren. “We kunnen bergen verzetten als er nog een thuisschool is”, stelt een leerkracht.

- We ondersteunen de oproep van jongeren, begeleiders, leerkrachten en directies om zoveel mogelijk in te zetten op extern naar school gaan en drempels daarnaartoe weg te werken.
- We vragen aan de thuisschool om de jongere niet los te laten, en alles in het werk te stellen zodat de jongere zijn onderwijstraject daar kan voortzetten via afstandsonderwijs, dan wel fysiek. Voorzieningen missen vaak een duidelijk aanspreekpunt in de thuisschool of de externe school, een persoon die de jongere en zijn onderwijstraject mee opvolgt, een persoon bij wie de jongere altijd terecht kan.
- We moedigen de voorzieningen aan om het onderwijstraject van de jongere zo snel mogelijk op te starten. Hypothekeer het onderwijstraject van de jongere niet door een eventuele ‘wachttijd’. Ga zo snel mogelijk aan de slag, bijvoorbeeld via afstandsonderwijs. Zorg dat jongeren die huiswerk krijgen van hun thuisschool of externe school, voldoende tijd en ruimte krijgen om hieraan te werken.
- Aan de overheid vragen we om zoveel mogelijk in te zetten op een extern onderwijstraject en alle betrokkenen voldoende te ondersteunen

om dit realiseren. Versterk de samenwerking tussen Onderwijs en Welzijn. Maak voldoende middelen vrij. De CLB's slagen er niet in om hun sleutelrol op gepaste wijze te vervullen. Voorzieningen spreken daarom soms eigen middelen aan om typische CLB-taken te vervullen. Probeer gebroken onderwijstrajecten sneller op het spoor te komen: hoe kan sneller duidelijk worden welk CLB het aanspreekpunt is en hoe het onderwijstraject van een jongere er tot dan uitziet?

Onderwijs op maat van de jongere, zonder de lat te laag te leggen

Veel jongeren in geslotenheid ervaren onrust op veel verschillende vlakken. School is voor een aantal onder hen om veel redenen niet evident. Voor hen is het extra belangrijk op maat te werken en hun op hun eigen tempo (opnieuw) onderwijs te bieden. Dat geldt in het bijzonder voor het aantal lesuren.

- We vragen aan de thuishschool of externe school om aan jongeren die geen voltijds programma aankunnen, een programma op maat aan te bieden, en flexibel in te spelen op de bijzondere noden van de jongere.
- Een intern aanbod zou minimaal halftijds moeten worden aangeboden, met lessen in groepsverband en individuele lessen. Wie meer aan kan dan dit interne aanbod, moet de kans krijgen om meer dan een halve dag in een gepaste ruimte met gepast materiaal zelfstandig aan de slag te gaan.

Op veel plaatsen wordt met de jongeren gewerkt aan vaardigheden om mee te kunnen in de maatschappij, van solliciteren tot budgetbeheer. Sommige jongeren vragen om de typisch schoolse vakken, van geschiedenis tot Frans, andere jongeren missen praktijkrichtingen.

- De Commissie beseft dat differentiëren niet evident is in deze context. Toch vragen wij om dit te blijven proberen en om inhoudelijk de lat niet te laag te leggen.

Onderwijs in kleine groepen

Jongeren in geslotenheid krijgen vaak les in kleine groepjes. Ze geven aan dat ze dit een verademing vinden in vergelijking met de grote klassen op school.

- We hopen dat de voorzieningen hier blijven op inzetten. Werken in kleine groepjes biedt leerkansen aan de jongere.

Op sommige plekken krijgen jongeren enkel individueel onderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van TOAH. Soms vanuit het idee dat deze doelgroep niet functioneert in een klasomgeving.

- De Commissie benadrukt dat vanuit een toekomstperspectief het werken in (kleine) groepen belangrijke leerkansen biedt.

Ga voor een vorm van certificering

Jongeren vinden het echt belangrijk dat de inspanningen die ze doen ook toekomstkansen opleveren in de vorm van diploma's of certificaten. Het decreet van 17 mei 2024 trekt deze kaart voor jongeren in een gemeenschapsinstelling. We missen een even grote ambitie voor jongeren in voorzieningen veilig verblijf.

Volwaardig alternatief als onderwijs niet haalbaar is

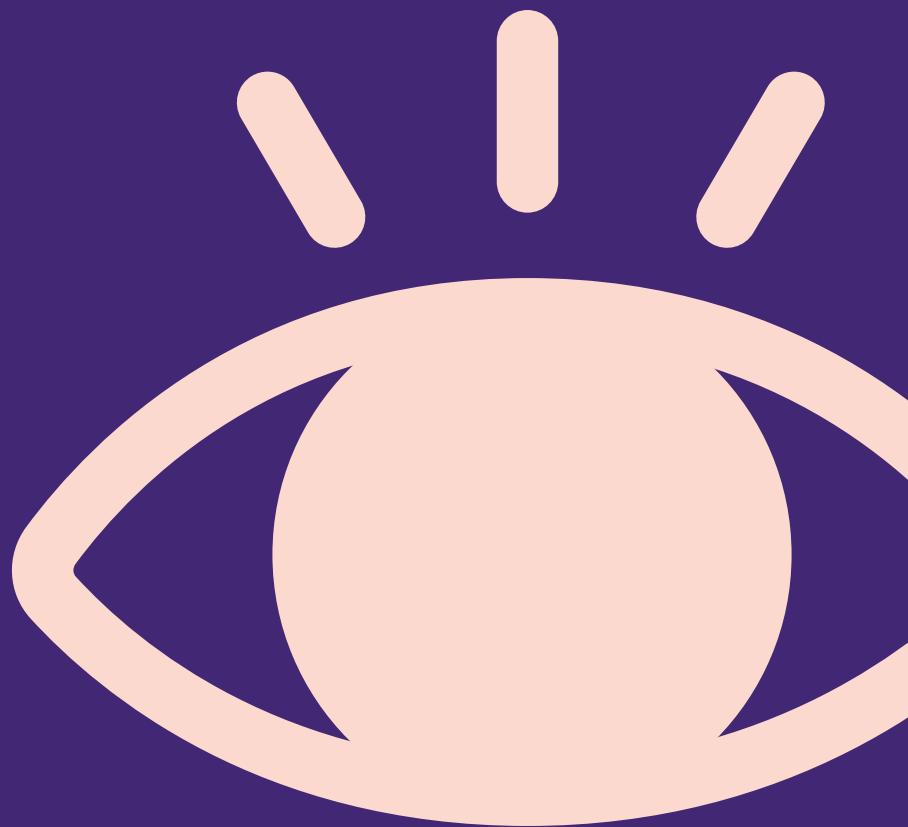
Daar waar een (volledig) onderwijsaanbod niet wenselijk is, moeten jongeren een alternatief dagprogramma kunnen volgen. Als de jongeren dat niet extern kunnen volgen, moet dat intern beschikbaar zijn.

Ga voor leerkrachten met een specifiek profiel

Lesgeven in geslotenheid vraagt veel. Leerkrachten moeten expertise hebben in lesgeven aan jongeren met verschillende onderwijsbehoeften in een specifieke setting. Ze hebben zowel educatieve als orthopedagogische bagage nodig. Deze duizendpoten zijn schaars. Het verloop van leerkrachten is er bovendien groot. In sommige voorzieningen nemen de begeleiders de lessen dan over.

- Onderzoek hoe de functie aantrekkelijk kan zijn en blijven om kandidaten met dit zeldzame profiel zo lang mogelijk vast te houden.

Opgroeien en zorg dragen in een context onder spanning

1. Draagkracht leefgroepen onder druk

De maandcommissarissen merken dat de voorzieningen veilig verblijf en de gemeenschapsinstellingen in een context werken die onder spanning staat. Ze luiden de alarmbel dit jaar daarover nog luider dan ze in het vorige jaarverslag deden. In hun gesprekken met de maandcommissarissen verwijzen jongeren, begeleiders, team- en campusverantwoordelijken, afdelingshoofden of directie direct en indirect naar het personeelstekort, de vele personeelsswissels, de wachtlijsten en het tekort aan uitstroommogelijkheden voor de jongeren. Het personeelstekort weegt op de jongeren, de begeleiders en het functioneren van de voorziening of instelling. Jongeren geraken ontmoedigd door het gebrek aan perspectief. Leefgroepen staan onder hoogspanning wanneer de zorgnood van de jongeren met extra zorgbehoeften, de draagkracht overstijgt.

2. Vragen over profielen van jongeren in de voorzieningen

Voorzieningen veilig verblijf blijven zoeken naar het juiste evenwicht tussen autonomie en bescherming voor de jongeren. Ze signaleren daarbij wrijvingen tussen wat zij aanbieden en wat de jeugdrechter verwacht. Volgens een deel van de voorzieningen verlangen jeugdrechters veel meer beveiliging en geslotenheid dan de voorzieningen kunnen of willen bieden. Zij proberen eerder te vertrekken van vertrouwen, kansen geven en een streven naar autonomie.

De profielen van de jongeren die in veilig verblijf een plek krijgen, zijn erg divers. Begeleiders vertellen aan de maandcommissarissen dat ze in de leefgroepen geregeld jongeren omkaderen die een andere zorg en een andere expertise nodig hebben dan zij kunnen bieden. Ze moeten hun pedagogisch beleid dan aanpassen.

De voorzieningen veilig verblijf menen dat het met de huidige instroom niet realistisch is om de jongeren na negen maanden al opnieuw te laten terugkeren naar de samenleving. Veel jongeren hebben blijvend ondersteuning nodig. Ze zien echter ook jongeren die negen maanden in de voorziening moeten blijven, terwijl duidelijk is dat ze geen geslotenheid meer nodig hebben.

Voorzieningen zeggen partners te zoeken voor een zinvol vervolgtraject voor jongeren die blijvend ondersteuning nodig hebben of jongeren

die wel begeleiding maar geen geslotenheid meer nodig hebben. Sommige begeleiders in de gemeenschapsinstellingen signaleren de aanwezigheid van jongeren met een 'VOS-profiel' of met 'te lichte feiten', terwijl die setting in principe enkel is voor jongeren die een delict pleegden.

3. Personeelstekort en -uitval verstoort dagelijkse werking

Alle voorzieningen – gemeenschapsinstellingen en veilig verblijf – zeggen aan de maandcommissarissen dat het personeelstekort en de personeelsuitval de werking verstoren. Maandcommissarissen noteren voorzieningen die om die reden een opnamestop doorvoeren.

Jongeren moeten vaker op de kamer blijven dan gepland, omdat er te weinig begeleiders zijn voor de leefgroep of omdat leerkrachten afwezig zijn of nog niet gevonden zijn. De onderbemanning heeft ook gevolgen voor andere aspecten van het dagelijks leven, zoals begeleid bezoek van familie of vrijetijdsactiviteiten.

Jongeren ervaren de vele personeelsswissels, met telkens nieuwe, jonge ervaren gezichten, als ontwrichtend. Het inzetten van tijdelijke medewerkers of stagiairs belast de jongeren en creëert vaak nieuwe breuken voor de jongeren. Ook de werkdruk voor het bestaande personeel stijgt omdat zij de nieuwkomers telkens moeten inwerken.

Maandcommissarissen horen vertrekkende begeleiders vertellen over hun schuldgevoel tegenover de jongeren. Terwijl zij opbranden omwille van een structureel probleem. In één voorziening hadden op twintig medewerkers slechts vijf mensen meer dan twee jaar anciënniteit, in een andere voorziening bedroeg de langste anciënniteit één jaar.

Voorzieningen en instellingen doen inspanningen om nieuwe medewerkers aan te trekken en te behouden. Maandcommissarissen noteren dat ze proberen nieuwe medewerkers goed op te leiden. Ze gooien hen niet vroegtijdig in het diepe, bijvoorbeeld door hun de kans te geven om eerst alle opleidingen te volgen voordat ze buitenactiviteiten alleen moeten begeleiden. Door de voortdurende wisselingen in personeel is het ook lastiger om de samenwerking binnen teams te versterken. Met opnamestops proberen sommige voorzieningen de leefgroepen bewust kleiner te houden zodat nieuwe begeleiders voor zichzelf een plek kunnen vinden in het team en tegenover de jongeren.

4. Gebrek aan perspectief ondermijnt motivatie van jongeren

Maandcommissarissen hoorden jongeren die dankzij het traject in de voorziening, klaar zijn voor een volgende stap. De meeste jongeren vertelden weliswaar dat ze perspectief missen.

Door de lange wachtlijsten in de hulpverlening, in open voorzieningen en psychiatrische afdelingen of eenheden voor begeleid zelfstandig wonen, zeggen jongeren niet te weten waar ze aan toe zijn. Hoelang zal hun verblijf duren? Wat gebeurt er nadien met hen?

Jongeren vertellen hoe ze in de gemeenschapsinstelling of de voorziening veilig verblijf moeten blijven (lang) nadat het doel van hun verblijf daar bereikt is. Het vreet aan hun motivatie en betrokkenheid. Begeleiders geven aan dat ze deze jongeren nog moeilijk kunnen bereiken.

Soms vertellen jongeren hoe ze normaal gezien over een paar dagen of weken moeten vertrekken, maar nog niet weten hoe hun nabije toekomst er uit ziet. Weten dat er geen vervolgetraject is, weegt ook op begeleiders. Zij moeten jongeren opvangen wanneer hun verblijf nog maar eens verlengd wordt. Zij moeten soms ook zelf het slechte nieuws aan de jongeren vertellen. Of ze moeten de frustraties van de jongeren incasseren wanneer een (snelle) reactie van een externe dienst voor hun (verdere) traject uitblijft.

Hoe langer sommige jongeren in de leefgroep blijven, hoe meer ze zich gaan hechten aan de locatie. Ze hebben schrik om de voorziening of instelling te moeten verlaten, zeker als ze er alleen voor staan. Jongeren geven aan dat ze niet meer staan te springen om naar een andere voorziening te gaan wanneer ze al veel langer dan gepland in de leefgroep verblijven.

De aanwezigheid van deze jongeren legt veel druk op de andere jongeren, op de leefgroep en op de begeleiding. Jongeren vertelden aan hun maandcommissarissen dat jongeren met extra zorgbehoeften veel tijd en aandacht van de begeleiders opslorpen. Ze zeggen dat ze langer op hun kamer moeten blijven, dat activiteiten noodgedwongen wegvallen of dat ze ook onder het regime van die jongere met extra zorgbehoeften vallen om de leefgroepwerking draaiende te houden.

Naast jongere kinderen gaat het over jongeren met beperkte cognitieve vaardigheden, jongeren met zware psychische problemen voor wie nog geen plaats is in een leefgroep of in een voorziening die beter aansluit bij hun behoeften. Het gaat ook over jongeren die zichzelf verwonden of een suïciderisico hebben, maar evenzeer ook over jongeren die worstelen met een ernstig drugsprobleem.

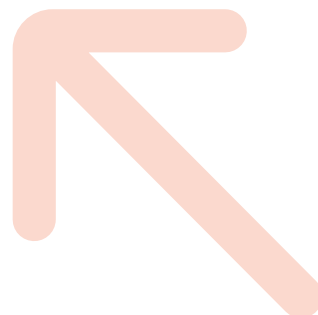
Begeleiders vertellen aan de maandcommissarissen dat ze het gevoel hebben dat ze deze jongeren niet de nodige veiligheid en nabijheid kunnen bieden. De jongere kinderen proberen ze zoveel mogelijk extra in de gaten te houden.

In deze omstandigheden zeggen begeleiders ook dat ze vaak niet meer kunnen doen dan brandjes blussen in de leefgroep. Van ondersteuning op maat voor elke individuele jongere is geen sprake meer.

De druk in de leefgroep werkt bovendien agressie in de hand. De maandcommissarissen stellen vast dat de frequentie van de verbale en fysieke agressie tegen begeleiders weegt op hen. Ze vragen voldoende aandacht voor de ondersteuning van begeleiders om met de naweeën van dergelijke incidenten om te gaan.

5. Brandjes blussen in plaats van op maat werken

De maandcommissarissen trokken het afgelopen jaar vaak aan de alarmbel voor jongeren met zware zorgnoden die gespecialiseerde begeleiding nodig hebben en die geplaatst zijn in gemeenschapsinstellingen en voorzieningen veilig verblijf. Het is daar wachten op een plek in een aangepaste voorziening of een gedeelde opvang gedragen door verschillende voorzieningen, en dat wachten kan lang duren.

Gemeenschaps- instellingen

Jongeren worden in de gemeenschapsinstellingen geplaatst wegens een jeugddelict, voor een time-out of voor kortverblijf. De jongeren verblijven in De Kempen (campus De Markt en campus De Hutten in Mol) of in De Zande (campussen Beernem, Ruiselede en Wingene). In De Grubbe in Everberg verblijven ze maximaal een maand voor oriëntatie.

Gemeenschapsinstellingen gaan aan de slag met het vernieuwd decreet rechtspositie minderjarigen

Het vernieuwde decreet Rechtspositie voor Minderjarigen, van kracht sinds mei 2024, biedt een helder kader voor de rechten van minderjarigen. Het benadrukt het belang van participatie en dialoog tussen de jongere, zijn omgeving en de hulpverleners. Jongeren moeten meer inspraak krijgen en actiever betrokken worden bij beslissingen die hen aanbelangen. De gemeenschapsinstellingen ontwikkelen communicatiemateriaal voor de jongeren en hun omgeving, en e-learning's die het personeel helpen kritisch te reflecteren op hoe ze de rechten van jongeren in de praktijk kunnen realiseren. In het kader van het decreet werkten de gemeenschapsinstellingen ook een nieuw huishoudelijk reglement uit. Dat biedt inzicht in de rechten van de jongeren en de verwachtingen van de voorzieningen.

1. Plaatsing in de voorziening

"In ons hart zijn we nog klein." Een jongere verwoordt zo het gevoel dat hij ervaart en ziet bij andere jongeren in de gemeenschapsinstelling, ook al laat een stoere of weerbarstige houding het tegendeel vermoeden. Zelden klinkt dat meer waarachtig dan wanneer ze de voorziening binnenkomen.

Eerste uren zetten de toon

Jongeren begrijpen niet altijd waarom ze geplaatst worden. Velen zijn bang, boos, gedesoriënteerd. De manier waarop de begeleiders van de leefgroepen hen opvangen, in die eerste uren, zet voor jongeren de toon.

Eén jongere die in de vooravond werd overgebracht, waardeerde het dat hij nog een rondleiding kreeg, zodat hij zich de volgende ochtend niet verloren zou voelen.

Een andere jongere vond het fijn dat de begeleiders de deur van haar kamer die eerste avond niet meteen in het slot deden.

“ Als je hier toekomt, moet je eerst een tijd op je kamer blijven. Maar ze laten de deur dan opzettelijk open, zodat je je niet meteen heel erg opgesloten zou voelen. Dat is wel goed. Ik denk dat ik het eng zou gevonden hebben als ik ineens opgesloten zat op een kamer die ik niet ken in een gebouw dat ik niet ken.

Goede praktijk: instellingen gaan voor kortere onthaalfases

Een maandcommissaris noteert dat de onthaalfase in de leefgroep, waarbij jongeren een strakker dagschema volgen en meer tijd op hun kamer doorbrengen, is ingekort van drie dagen tot één dag. Omdat jongeren eerst via De Grubbe in Everberg instromen, redeneert de voorziening dat de onthaalfase bij hen korter kan. Verschillende jongeren zeiden de korte onthaalfase te waarderen.

Jongeren willen dierbaren kunnen verwittigen

Sommige jongeren melden aan de maandcommissaris dat de stress van de overbrenging naar de voorziening nog acuter werd omdat ze belangrijke personen in hun leven niet konden laten weten waar ze waren. We noteren het voorbeeld van een jongen van wie de ouders niet op de hoogte waren van de overbrenging. Ze hadden een hele dag politiekantoren afgebeld om nieuws over hun kind te horen.

Informatie: te veel of net te weinig

Sommige jongeren vertellen dat alle informatie die ze bij aankomst krijgen, zeker in combinatie met de overbrenging en de fouille bij binnenkomst in de voorziening, te overweldigend is.

Goede praktijk: informatieborden brengen duidelijkheid

Zeker in het begin wordt een jongere geconfronteerd met veel nieuwe gezichten in de leefgroep en daarbuiten. Sommige leefgroepen hangen informatieborden met de weekplanning uit, zodat jongeren weten welke begeleiders wanneer dienst hebben. Jongeren vinden het bijvoorbeeld handig om te weten wanneer hun individuele begeleider in de leefgroep aanwezig is.

Aanbevelingen

- Houd de onthaalfase zo kort mogelijk. De jongeren hebben al een gelijkaardige fase in Everberg achter de rug. Voor veel jongeren is deze onthaalfase in de volgende voorziening, die ze grotendeels op hun kamer moeten doorbrengen, zwaar.
- Houd de onthaalfase tegen het licht van de richtlijnen voor vrijheidsbeperkende maatregelen en het decreet rechtspositie van de minderjarige. Beide sporen aan om gesloten kamerdeuren zoveel als mogelijk te vermijden.
- Heb aandacht voor informatieverstrekking. Jongeren moeten veel informatie krijgen bij de instroom, maar in de stress van dat moment kunnen ze maar weinig daarvan echt opnemen. Breng de omgeving van de jongere op de hoogte van de verhuis naar een andere instelling.

Wat maakt een goede begeleider?

De warmste woorden reserveren jongeren voor begeleiders die op een correcte en discrete manier met hen omgaan. Ze koesteren begeleiders die rechtvaardig en rechtlijnig zijn, maar ook betrokken. Die tijd maken om te luisteren wanneer ze met iets zitten, maar ook met hen kunnen lachen en dollen.

“Ik ben hier nu acht dagen en ik begin iedereen dus wel wat te kennen. Het zijn leuke begeleiders. Ik voel me echt begrepen. Ze proberen ons altijd te helpen.

Jongeren vertellen dat ze graag omringd worden door begeleiders die “normaal met hen omgaan”, die hun kansen geven en hen aanvaarden zoals ze zijn. Ze waarderen begeleiders die een neutrale houding aannemen, tegenover hen en tegenover hun ouders, en die hen niet behandelen “als zware criminelen”.

“Ik was bang dat ze de hele tijd gingen herhalen dat ik hier wel met een reden ben, maar dat doen ze gelukkig niet. Het is niet dat we er niet over praten of dat ik er niet over moet nadenken, maar het is niet de hele tijd alleen maar dat, snap je? Ik ben meer dan enkel die jongere die door de jeugdrechter hier geplaatst is.

Verschillende jongeren geven aan dat ze de bijzondere band met hun individuele begeleider op prijs stellen. Een jongere vertelde aan de maandcommissaris hoe blij hij was dat de individuele begeleider aan zijn verjaardag had gedacht, een andere jongere waardeerde het dat zijn individuele begeleider de tijd nam om met hem naar de winkel te gaan om een cadeautje te kopen voor de verjaardag van zijn zus.

2. Leefklimaat

Jongeren hebben warme woorden voor begeleiders

Veel jongeren, in alle bezochte voorzieningen, spreken hun waardering en hun dankbaarheid uit voor de meeste begeleiders. Ze hebben warme woorden voor hun inspanningen. Ze hebben opvallend veel begrip voor ‘mindere momenten’ onder druk van de omstandigheden.

“Ze zijn echt heel behulpzaam. Ze doen echt heel veel voor ons, maar het hangt natuurlijk ook wel wat van je houding af. Als je gaat lopen schelden, ja, dan gaan ze wel een beetje boos zijn, natuurlijk.

Jongeren waarderen huiselijke leefgroepen

Een nieuwe huispoes, Spekje; een gezellige tafelschikking; een wall of fame van de jongeren; samen koken met de begeleiders; het vieren van feesten zoals Kerstmis of het Suikerfeest: vele jongeren hebben voorbeelden van kleine dingen die hun ook in de voorziening een thuisgevoel geven. Ze waarderen het als begeleiders en de instelling aandacht hebben voor dergelijke initiatieven.

Maandcommissarissen rapporteren over de positieve sfeer die ze ervaren in de leefgroepen. Ze zien leefgroepen waar er ondanks de drukte een ontspannen en gemoedelijke sfeer hangt.

Een maandcommissaris beschrijft het plezier van enkele jongeren en hun begeleider die proberen te vissen met oud brood.

Begeleiders geven aan de maandcommissarissen ook voorbeelden van jongeren die elkaar in de voorziening bij lastige momenten steunen. In een leefgroep vertelt een meisje bijvoorbeeld hoe ze met de andere meisjes heeft afgesproken dat ze nieuwkomers samen opvangen, zodat die zich snel thuis voelen. "We beleven dit samen."

Kwetsende opmerkingen vermijden

Jongeren vertellen aan de maandcommissaris dat sommige begeleiders zich negatief uitlaten over jongeren. Ze zeggen dat sommige begeleiders opmerkingen maken die zij ervaren als nodeloos kwetsend of provocerend.

"Een ander voorbeeld was dat hij tegen de begeleiding zei dat hij privacy heel belangrijk vindt. Daarop had een begeleider gezegd: 'hoe ga je dat dan later doen in de gevangenis als je met drie op een cel zit?'"

Een maandcommissaris

Een jongere die namaak merkkleding droeg, werd door een begeleider "straatrat" genoemd. De maandcommissaris noteert dat dit hard binnenkwam omdat de jongere op straat is opgegroeid. Een andere jongere vertelt hoe een begeleider zei dat hij geen profvoetballer kan worden omdat hij "dik" is.

Waar mogelijk ruimte geven als emoties oplopen

Jongeren waarderen begeleiders die de moeite nemen om hen beter te leren kennen. Begeleiders kunnen dan inspelen op wat de jongeren nodig hebben. Ze kunnen hen bijvoorbeeld bij overprikkeling helpen af te koelen voor het tot een escalatie komt.

"Ik heb soms paniekaanvallen, maar ik weet zelf nog niet zo goed wat mijn triggers zijn. Ik heb het nu bijna elke dag. Maar meneer X weet echt heel goed hoe die mij kan kalmeren."

Verschillende jongeren geven aan dat ze het lastig vinden wanneer begeleiders in een oplopende discussie hen blijven aanklappen en achternalopen, ook nadat ze gevraagd hebben om even met rust gelaten te worden.

Volgens voorzieningen gebeurt dit soms bewust, omdat begeleiders vrezen voor de veiligheid van de jongere, maar soms ook onbewust.

Suggestie: moodboard om te communiceren

In een leefgroep waar het voor veel jongeren erg druk is, omdat verschillende jongeren veel aandacht vragen, heeft een van de jongeren een moodboard gehangen aan haar deur. Met dat bord kan ze duidelijk maken hoe ze zich voelt en wat ze nodig heeft. Ze kan zo op een veilige manier communiceren met de begeleiders.

Jongeren ervaren druk door hoge verwachtingen

Sommige jongeren signaleren dat ze te veel druk ervaren van sommige begeleiders. Ze voelen niet altijd begrip voor hun onzekerheid over het uitblijven van een perspectief na hun verblijf in de gemeenschapsinstelling of voor hun heimwee. Ze hebben soms het gevoel dat ze geen fouten mogen maken, dat misstappen langer blijven hangen dan positief gedrag.

Begeleiders stellen vast dat het lastiger wordt om jongeren te bereiken wanneer ze al vaker in een gemeenschapsinstelling verbleven of met hulpverlening in aanraking kwamen, of wanneer er geen perspectief is op een vervolgtraject. Begeleiders voelen aan dat jongeren zich dan afsluiten voor hulp en voor contact met begeleiders en andere jongeren.

Voldoende bemiddeling bij vastgelopen communicatie?

Jongeren vinden het jammer dat sommige begeleiders elk gesprek meteen afblokken. Maandcommissarissen stellen vast dat sommige begeleiders de vragen van een jongere heel snel interpreteren als een poging van de jongere om hun positie te ondermijnen. Ze horen hoe de communicatie tussen een jongere en een begeleider soms volledig vastloopt.

Ook in conflicten tussen jongeren vinden sommigen onder hen dat bepaalde begeleiders te snel naar een sanctie grijpen. Ze willen dat begeleiders hen helpen op een correcte manier in interactie te gaan met de andere jongere en hen leren hoe ze conflicten kunnen oplossen.

"Ik weet dat mijn gedrag soms niet ok is, maar ik vind dat ze me niet genoeg helpen. Als er iemand iets verkeerd doet, dan moet je hier direct naar je kamer, maar zo help je me niet. Ze zouden beter met me praten of zo."

De begeleiders zeggen aan de maandcommissaris dat ze wel aansturen, maar dat jongeren niet altijd bereid zijn om hun aanwijzingen op te volgen.

Andere jongeren vertellen de maandcommissaris dat zij vinden dat begeleiders bepaald gedrag net te lang op zijn beloop laten, waardoor het escaleert.

Goede praktijk: herstelexpert ontmiijnt conflicten

In verschillende instellingen gaat een herstel-expert aan de slag om een vastgelopen conflict tussen een jongere en een begeleider of tussen jongeren onderling te ontmiijnen. Ze proberen ook te bemiddelen tussen de jongere en zijn ouders om de plooiën weer glad te strijken.

Jongeren en begeleiders voelen druk op leefgroepen

Jongeren geven aan dat ze kleinere leefgroepen als aangenamer ervaren, en dat er dan minder conflicten zijn.

Zowel jongeren als begeleiders vertellen de maandcommissarissen hoeveel druk er staat op de leefgroep wanneer er jongeren verblijven die er niet thuishoren. Ze slorpen de aandacht en de tijd van de begeleiders op. Ze bemoeilijken activiteiten tijdens het weekend en in de vakantieperiodes. Ze verstoren met hun gedrag het kwetsbare evenwicht in de leefgroep.

Jongeren merken zelf dat ze zich door de onrust die deze jongeren in de leefgroep brengen, ook minder schikken naar de vragen en de opdrachten van begeleiders. Ze zijn ongewild getuige van verbale en fysieke agressie en emotionele uitbarstingen. Ze merken dat ze herademen als die jongere er niet meer is.

Vooral wanneer jongeren met een zware psychische zorgbehoefte in de leefgroep verblijven, voelen jongeren en begeleiders dat de draagkracht van de leefgroep en de begeleiders snel overschreden wordt. Jongeren kaarten ook de aanwezigheid aan van kinderen van 12 of 13 jaar.

“Maar hier zitten ook jongeren met mentale en psychische stoornissen, ze [begeleiders] weten niet zo goed hoe ze met hen moeten omgaan. Met hen communiceren: je moet dat kunnen.

Begeleiders signaleren aan de maandcommissaris soms schrijnende gevolgen voor jongeren die niet thuishoren in de leefgroep. Zo ziet een maandcommissaris hoe een zwakbegaafde jongere alleen les moet volgen, alleen in zijn kamer moet blijven en daar ook alleen moet eten – begeleiders gingen bekijken of hij toch niet in de leefgroep kon eten.

Jongeren die met hun gedrag de leefgroep te veel uit evenwicht brengen, kunnen ook niet altijd zomaar worden ondergebracht in een andere leefgroep. Daar kunnen vele redenen voor zijn, bijvoorbeeld de aanwezigheid van medeverdachten of jongeren met wie ze een contactverbod hebben. Begeleiders zeggen dat de groepsdynamiek soms ook bemoeilijkt wordt als jongeren elkaar kennen.

Flexibel zijn waar het kan

Sommige jongeren ervaren de strakke dagschema's in leefgroepen als verstikkend. Ze hebben het gevoel dat flexibiliteit in het dagschema alleen in één richting loopt, die van de begeleiders.

“Tot op de minuut staat er al gepland wat je moet doen. Je hebt nooit eens een moment om zelf te beslissen. Je hebt de hele tijd het gevoel dat je op de tijd moet letten, zodat je zeker op tijd doet wat je moet doen.

Toch noteren de maandcommissarissen ook verschillende voorbeelden van het omgekeerde, van begeleiders die zuurstof injecteren in het dagschema en ruimte creëren waar er voordien geen was, om in te spelen op de behoeften van een jongere.

Goede praktijk: verantwoordelijkheid tijdens de ochtendrush

In één voorziening creëren leefgroepen ruimte voor jongeren om hun tijd zelf iets meer in te vullen. Ze krijgen nu de keuze of ze willen ontbijten en wanneer. Ze worden gewekt om 7 uur en moeten aan hun dagactiviteiten beginnen om 8 uur. Ze kiezen zelf of ze wat langer blijven liggen, en of en wanneer ze ontbijten, tussen half acht en acht uur. De jongeren krijgen op deze manier een beetje verantwoordelijkheid. Deze keuze neemt ook conflictstof weg bij het begin van de dag.

Aanbevelingen

- De gemeenschapsinstellingen investeren in het stimuleren van een positief leefklimaat in de leefgroepen. Ondanks de grote personeelstekorten bij de gemeenschapsinstellingen, stelt de Commissie in alle voorzieningen inspanningen vast. We vragen de voorzieningen om zich daarvoor te blijven inzetten.
- Betrokkenheid en respect vormen de grondlaag van een positief leefklimaat. Jongeren getuigen over begeleiders die rechtvaardig, betrokken en respectvol zijn. Ga na hoe begeleiders nog meer gestimuleerd kunnen worden om deze waarden te blijven handhaven.
- Denk na over meer keuzevrijheid voor jongeren in de dagindeling en ga daarover met hen in gesprek. Eén kleine aanpassing in een voorziening – jongeren zelf laten bepalen wanneer ze opstaan tussen 7 en 8 uur – bevordert hun welbevinden, stimuleert hun autonomie en haalt conflictstof uit de leefgroep.
- Jongeren en begeleiders voelen druk op de leefgroepen als er jongeren verblijven met specifieke zorgnoden. We vragen aan de Vlaamse overheid om de gemeenschapsinstellingen voldoende middelen en personeel te bieden, zodat ze jongeren met extra zorgbehoeften gepast kunnen begeleiden. We vragen daarom ook voldoende structureel aanbod voor deze jongeren met extra zorgnoden, en een aanpak op maat voor jonge kinderen.

In verschillende leefgroepen werkt het vervangings-systeem dat is opgezet bij teamvergaderingen uitstekend. De jongeren zijn tevreden dat ze dan gewoon in de leefgroep kunnen blijven, begeleid door de opvoeders van een andere leefgroep. Voordien moesten ze op hun kamer blijven voor de duur van de vergadering.

Soms zijn de vele kamermomenten een gevolg van de samenstelling van de leefgroep of het individuele programma van jongeren. Maar volgens begeleiders is de grote oorzaak van het aantal kamermomenten het wegvallen van onderwijs in de voorziening – door de afwezigheid van de leraar of door het lerarentekort.

De maandcommissarissen noteren effectief zeer veel klachten van jongeren over het schrappen van lessen.

Vandaag was die er ook niet en op vrijdag is mijn leerkracht nog nooit komen opdagen. Hoe kan je zo dan orde en structuur in een dag krijgen?

In sommige leefgroepen kunnen jongeren poolen, tv-kijken, wandelen wanneer de les niet doorgaat. Andere jongeren vragen zich af waarom ze naar hun kamer moeten en niet gewoon in de leefgroep kunnen blijven als onderwijs wegvalt. Begeleiders geven aan dat ze de momenten waarop jongeren les volgen net gebruiken om administratieve en andere klussen af te werken. De organisatie van de leefgroep laat volgens hen moeilijk toe om onverwachte vrije momenten anders in te vullen, waardoor de jongeren dan op hun kamer moeten blijven.

Jongeren vragen om onnodig lange kamermomenten te vermijden

Net omdat de kamermomenten veel jongeren hoog zitten, tellen ze de minuten tot ze de leefgroep in kunnen. Te laat van de kamer gehaald worden of te vroeg naar de kamers gestuurd worden – ook al gaat het om een paar minuten – ergert jongeren. Ook kamermomenten die meer dan één uur duren, zonder onderbreking, zijn niet zinvol volgens de jongeren.

Sommige begeleiders geven toe dat dit een aandachtspunt is. Sommige campusverantwoordelijken, die zelf merken hoe begeleiders nog in hun eigen lokaal zijn op een moment dat de jongeren al in de leefgroep zouden moeten zijn, reageren alert.

3. Kamermomenten

Kamermomenten gedreven door lerarentekort

Jongeren die kunnen vergelijken, signaleren maandcommissarissen dat ze op gewone dagen, wanneer het schema loopt zoals bedoeld, minder op hun kamer moeten blijven dan voordien. Voorzieningen doen zeker inspanningen om de kamermomenten in te perken, al blijven er grote verschillen binnen en tussen campussen en leefgroepen.

Kamermomenten zinvol invullen

Jongeren vinden dat ze te weinig mogelijkheden hebben om de kamermomenten draaglijker te maken. Sommigen erkennen dat die momenten nuttig zijn om even tot zichzelf te komen, zeker wanneer ze er zelf om vragen. Andere jongeren vinden het normaal dat ze in de voorziening momenten moeten hebben om na te denken over zichzelf en hun traject.

Maar terwijl sommige jongeren plezier vinden in de kamermomenten en zich verdiepen in een boek of een knutselwerk, vertellen vele anderen aan hun maandcommissaris dat ze het moeilijk vinden om deze momenten zinvol te blijven invullen. Boeken, strips, mp3-spelers, dvd's: als er veel kamermomenten zijn, gaat ook dat vervelen.

Begeleiders proberen jongeren te helpen de tijd zinvoller te besteden. Soms gaan ze ook in op constructieve voorstellen van jongeren om hun tijd op de kamer anders door te brengen, zoals de jongere die toestemming kreeg om de ramen te wassen.

“Ik lees niet graag strips, maar de begeleiding heeft dit allemaal voor mij geprint. Het zijn woordzoekers – dat doe ik graag. En ook wat sudoku's, maar ik weet niet of ik dat kan. En deze kleurplaten ga ik ook nog maken straks. Of misschien morgen.

Suggestie: dvd-ruilstelsel

Verschillende jongeren verwijzen naar een piloot-project met tablets. Jongeren die ze kunnen gebruiken tijdens kamermomenten zeggen dat het fijn is dat ze dan een ruimere keuze aan muziek, series en films hebben.

In afwachting van de mogelijke uitbreiding naar andere voorzieningen, stellen jongeren onder andere voor om een dvd-ruilstelsel met andere leefgroepen op te zetten om het aanbod te verbreden. Of ook om halverwege langere kamermomenten jongeren de kans te geven nieuwe strips uit te kiezen. In één voorziening wordt werk gemaakt van een interne muziekwebsite om de jongeren meer keuze te geven.

Kamermomenten zetten extra druk op kwetsbare jongeren

Sommige jongeren vertellen aan de maandcommissaris dat ze het tijdens de kamermomenten lastig hebben met alleen zijn. Ze ervaren dat de vele kamermomenten hun “donkere gedachten” of “innerlijke onrust” voeden, dat ze er boos of verdrietig van worden, dat ze hun energie niet kwijt kunnen.

“Ik kan niets doen op kamer, tenzij de klok in het oog houden. Ik begin dan te piekeren, en dat worden soms paniekaanvallen. Ik kreeg al allerlei hulp. Yoga, rustgevende muziek. Maar het helpt niet. De stem in mijn hoofd is luider.

Jongeren geven aan dat ze op dergelijke momenten net behoefte hebben aan meer nabijheid of aan een gesprek. Sommige jongeren vragen om dezelfde reden of het niet mogelijk is om de kamerdeuren los of zelfs open te houden tijdens kamermomenten. In minstens één voorziening zijn er leefgroepen die zo'n open-deurenbeleid uitproberen overdag.

Aanbevelingen

De Commissie stelt vast dat voorzieningen wel degelijk inspanningen doen om het aantal kamermomenten te beperken. Ze ziet echter nog grote verschillen tussen en binnen campussen.

- Breng de redenen voor de toepassing van kamermomenten in kaart en houdt ze tegen het licht van de richtlijnen voor vrijheidsbeperkende maatregelen en het decreet rechtspositie van de minderjarige. Bekijk of er voor deze momenten geen alternatieve oplossingen mogelijk zijn.
- Volg het goede voorbeeld van een aantal leefgroepen om kamermomenten tijdens teamvergaderingen structureel af te bouwen door samen te werken over leefgroepen heen.
- Onderzoek of en in welke mate kamermomenten de ontwikkeling van jongeren, hun mentale en fysieke gezondheid en persoonlijke groei ten goede komen. Zoek alternatieven zoals activiteiten wanneer lessen wegvallen, en pas de werking daaraan aan.

4. Vrije tijd en ontspanning

Veel variatie in activiteitenaanbod

Jongeren zijn vaak in hun nopjes met het aanbod aan activiteiten, zeker tijdens de weekends en de vakantieperiode. Veel leefgroepen spannen zich in om variatie te creëren, zodat elke jongere zijn of haar gading kan vinden.

Jongeren gaan vissen met begeleiders en spelen gezelschapsspelletjes. Ze trekken naar de zoo of naar zee, ze spelen waterspelletjes in de zomer en doen Halloween-tochten in de herfst. Ze gaan muurklimmen en wandelen en fietsen en kamperen op de campus. Twee voorzieningen organiseerden een tocht op de Camino de Santiago de Compostela.

“ Weet je nog vorig jaar, toen hadden we die wintermarkt? We hebben toen samen de chocomelk gedaan, weet je dat nog? De jongens van B6 hadden hapjes en drankjes gemaakt en wij hadden toen de bordjes gemaakt met ‘eten en drinken’, en tekeningen erop. Dat vond ik echt leuk.

Voor jongeren die van de jeugdrechter vrijetijds-activiteiten buiten de campus mogen bijwonen, zoeken begeleiders mee naar een gepast aanbod. Er zijn jongeren die vrijwilligerswerk doen in een vogelasiel, die monitor zijn op speelpleinen, die zijn aangesloten bij de plaatselijke jeugdbeweging of die kickboksen of fitnessen in de buurt.

Vijf jongeren van één voorziening konden ook deelnemen aan een internationale uitwisseling van EuroMed tussen jongeren die in soortgelijke instellingen in verschillende Europese landen verblijven.

“ Het was echt heel leuk. Er waren jongeren van veel andere landen. Allemaal jongeren die in een instelling zitten, maar niet per se gesloten zoals hier. Ik heb nog contact met de jongeren die ik daar heb leren kennen. Ik zit in een groep met de jongeren van de UK en dat vind ik leuk. We gaan nog een slotevent doen met de mensen van hier die allemaal mee geweest zijn.

Graag meer (sporten) buiten tijdens de week

Nogal wat jongeren zeggen dat ze doordeweeks graag meer momenten in de buitenlucht zouden hebben en meer kansen om te sporten. Verschillende jongeren

geven aan dat buiten zijn en bewegen helpen om met sterke emoties om te gaan.

“ Er zijn dagen geweest waar we niet eens buiten kwamen. En op je kamer kan je je raam niet openzetten, hé.

“ Maar twee keer per week is het sport, en het is dan ook maar 45 minuten. Dus tegen dat je daar bent om te sporten, moet je al terug naar de leefgroep.

Verschillende jongeren vinden het niet fijn dat er niet gesport wordt als niet alle jongeren in de leefgroep willen sporten. Waarom wordt de leefgroep dan niet gewoon gesplitst? Volgens voorzieningen is dit omdat nieuwe begeleiders zich nog te onervaren voelen om met een deel van de leefgroep alleen te zijn of omdat ze nog niet alle opleidingen achter de rug hebben. Jongeren hebben soms ook de indruk dat begeleiders er geen zin in hebben.

Veel jongeren willen ook meer sporten met jongeren van andere leefgroepen. Sommige jongeren hebben het gevoel dat deze vraag telkens op de lange baan geschoven wordt.

Goede praktijk: begeleiders bieden verschillende sporten aan

Een jongere geeft het voorbeeld van een voorziening waar verschillende begeleiders verschillende sporten aanbieden tijdens de vakantie, zodat jongeren kunnen aansluiten bij de activiteit die hun voorkeur wegdraagt.

Muziek als uitlaatklep

In het vorige jaarverslag gaven we het voorbeeld van De Markt, waar jongeren en begeleiders samen een rapstudio uit de grond stampten. De jongeren vinden in zelf muziek maken en liedjesteksten schrijven een manier om de maalstroom aan emoties te kanaliseren. Ze doen dit in De Markt in samenwerking met City Pirates. Ook De Zande is ondertussen een samenwerking aangegaan met een muziekstudio.

Het enthousiasme is groot. In voorzieningen waar deze initiatieven lopen, noteren maandcommissarissen soms wat onbegrip bij jongeren over wie wel of niet kan deelnemen. Jongeren hebben nood aan meer duidelijkheid daarover.

Goede praktijk: jongeren stellen mee activiteitenweek samen

In een voorziening was er voor het eerst een schoolsluiting, waarbij de leerkrachten twee weken vrij namen tijdens de paasvakantie. De voorziening had de jongeren gevraagd welke activiteiten ze wilden doen, en de begeleiders gevraagd welke talenten of hobby's zij als troef konden uitspelen. Er werden ook externe organisaties betrokken. De jongeren konden uiteindelijk kiezen uit acht activiteiten over de leefgroepen heen. De week werd afgesloten met een voetbaltoernooi. De jongeren genoten vooral van sport, maar ook creatieve activiteiten zoals tuinieren, koken of knutselen waren een succes. Tijdens de zomervakantie werd deze formule herhaald met een combinatie van vrij te kiezen activiteiten en themadagen.

Aanbevelingen

De gemeenschapsinstellingen investeren in vrijetijds mogelijkheden. Toch kan niet elke jongere op evenveel vrijetijds mogelijkheden rekenen.

- Haal inspiratie bij elkaar voor de invulling van de vrije tijd.
- Wees transparant wanneer er redenen zijn om een bepaalde jongere niet toe te laten om deel te nemen aan een vrijetijdsactiviteit.
- Probeer in de organisatie van de leefgroep meer momenten te voorzien voor de jongeren om even een frisse neus te halen of te sporten buiten.
- We vragen aan de Vlaamse overheid om de gemeenschapsinstellingen voldoende middelen te bieden om samen te werken met externe vrijetijdsorganisaties.

5. Eten

Waken over specifieke voedingsbehoeften

Jongeren met specifieke voedingsbehoeften kaarten aan dat de voedingswaren die ze nodig hebben niet altijd (voldoende) op tafel komen.

De klachten over ontoereikend halalbeleg blijven opduiken in alle voorzieningen, al gaan ze op en af.

Begeleiders wijzen naar de keuken, die onvoldoende beleg zou doorsturen of naar de jongeren die hun boterhammen te dik beleggen.

Jongeren zeggen dat begeleiders bestellingen niet doorgeven of dat de keuken te weinig flexibel inspeelt op de veranderende samenstelling van de leefgroep. Of ze zeggen dat niet-moslimjongeren zich tegoed doen aan het halalbeleg.

In mindere mate noteren de maandcommissarissen klachten over een tekort aan vegetarisch beleg, of noteren ze dat tekorten snel werden aangepakt. Eén enkele keer noteert een maandcommissaris het ontbreken van lactosevrije melk en voedingswaren.

Eten is ook emotie

Verschillende jongeren vragen aandacht voor het feit dat eten niet puur functioneel is.

“Ik mis het eten van mijn moeder en hoe het er bij ons aan toe gaat. Wij zitten op de grond, eten met de handen.

Jongeren geven aan hoe belangrijk ze het vinden om samen te eten. Al te vaak eten ze alleen op kamer. In bepaalde leefgroepen werken begeleiders met deelgroepen – de jongeren zijn nooit allemaal samen op hetzelfde moment, om te vermijden dat het te druk wordt. Dit betekent dat de jongeren ook in kleine groepjes eten. Sommige jongeren betreuren dit, omdat ze eten bij uitstek een sociaal moment vinden. In dezelfde zin is de opmerking van sommige jongeren dat de eetmomenten te kort zijn: een half uur, afwas inbegrepen.

In een van de veiligheidsleefgroepen krijgen de jongeren van de traiteur de maaltijd aangeboden in één bakje. Een jongere vraagt of het niet mogelijk is om bakjes te gebruiken met een onderverdeling, om te vermijden dat alles door elkaar loopt.

Jongeren vragen gezondere voeding

Jongeren maken zich zorgen over de gewichtstoename tijdens hun verblijf in een gemeenschapsinstelling.

“Wij eten dus tweemaal per dag brood en een keer patatten. Dat is echt niet gezond, hé. En ik heb dat al eens tegen de begeleiding gezegd, maar dan zeggen ze dat ik er maar voor had moeten zorgen dat ik hier niet zat – en daar word ik echt boos van. Ik ben al 9 kg aangekomen in die drie, bijna vier maanden dat ik hier nu zit.

Jongeren wijzen naar de weinig gezonde ontbijtopties en de calorierijke maaltijden, begeleiders eerder naar de vele snacks die jongeren tussendoor nemen. Sommige jongeren vinden dat er te weinig groenten op het menu staan, zowel bij de warme maaltijd als bij de boterhammen.

“ Ik zou graag een tomaatje of een komkommer of zo hebben om mee tussen de boterham te leggen. Maar de begeleiding zegt dat dit niet kan. Ze zeggen dat de groenten zijn voor 's middags, maar niet voor 's avonds.

Begeleiders vertellen aan de maandcommissaris dat er om financiële redenen niet altijd groenten bij elke broodmaaltijd zijn. Ze vertellen ook aan de maandcommissaris dat ze net vaak veel groenten van de warme maaltijd moeten weggooien omdat jongeren ze niet eten.

Sommige jongeren zeggen dat ze te weinig kansen krijgen om via beweging de kilo's eraf te houden.

“ We eten, we zitten op de kamer, slapen, eten, liggen weer in de kamer, dan moeten we aan tafel komen zitten voor een activiteit, of in de zeteltjes om een themafilm te kijken, en daarna eten we weer en liggen we weer in ons bed. Eigenlijk doen we hier de hele dag niets, dus is het ook niet raar dat we hier allemaal keiveel verdikken.

Veel jongeren genieten van eigen potje koken

In leefgroepen waar jongeren een of meerdere avonden per week zelf koken, valt over de maaltijden zelden een slecht woord. In sommige leefgroepen betreuren jongeren dat ze alleen tijdens het weekend mogen koken.

Begeleiders vertellen aan de maandcommissarissen dat er tijdens de week te weinig tijd is om de jongeren zelf eten te laten klaarmaken, omdat ze allemaal op verschillende momenten van school komen.

Jongeren ergeren zich wanneer ze wel mogen koken, maar niet mogen kiezen wat ze koken. In vele leefgroepen mogen de jonge koks wel zelf het menu samenstellen.

Aanbevelingen

- Voorzie in voldoende budget voor kwaliteitsvolle en gezonde voeding.
- Bekijk of het niet mogelijk is om samen te werken rond gezonde voeding in de gemeenschapsinstellingen met het Instituut Gezond Leven en met de vzw Eetexpert.
- Probeer ervoor te zorgen dat de jongeren dagelijks voldoende beweging krijgen, niet alleen voor hun fysieke gezondheid, maar ook voor hun mentaal welzijn.
- Maak in de dagindeling zoveel als mogelijk plaats voor de keukenkunsten van de jongeren. Een eigen potje koken bevordert ook hun autonomie.
- Bewaak het aanbod van halal en vegetarische maaltijden.

6. Contacten met familie en vrienden

Jongeren koesteren schuldgevoelens tegenover familie

Verschillende jongeren geven aan dat ze zich schuldig voelen tegenover hun ouders voor wat ze gedaan hebben, maar ook voor de last die ze het gezin bezorgen. Ze vertellen dat de dagelijkse belmomenten daarom nog belangrijker zijn.

“ Het is misschien maar gewoon bellen, maar voor mij is het belangrijk. (...) Mijn mama kan moeilijk op bezoek komen. Ik wil het haar gewoon niet aandoen. Ik zit hier door mijn eigen schuld.

Suggestie: filmpje van de leefgroep voor ouders

Een jongere suggereert om een filmpje te maken van de leefgroepen. Ouders kunnen zich dan een beeld vormen van de omgeving waar hun kind verblijft en zijn misschien op dat punt al wat meer gerustgesteld.

Begeleiders faciliteren contacten tussen jongeren en hun familie

Begeleiders zijn zich bewust van het belang dat jongeren hechten aan de band met ouders, broers en zussen of vrienden. Ze weten hoe belangrijk die contacten ook zijn wanneer jongeren de voorziening verlaten. Ze zetten zich in om die band gaaf te houden of te verbeteren.

Ze maken tijd om bijvoorbeeld met een jongere diens pasgeboren neefje in het ziekenhuis te bezoeken. Ze zoeken alternatieve manieren van contact houden wanneer de jeugdrechter het aantal bezoeken voor een jongere beperkt.

Jongeren vragen flexibiliteit bij belmomenten

Jongeren benadrukken vaak tegenover hun maandcommissaris hoe belangrijk de belmomenten voor hen zijn.

“ Bellen is ook het enige wat je hier kan doen. Dus dat is daarom wel heel belangrijk voor ons. Als we andere dingen zouden te doen hebben, zou het misschien minder belangrijk zijn, maar nu is bellen echt het enige wat je kan doen.

Voorzieningen doen vaak hun best om flexibeler te zijn in de regeling van belmomenten. Jongeren vertellen dat ze extra (lang) mochten bellen bij een speciale gelegenheid, na een bijzonder lastige dag of wanneer een bezoek plots wegvalt.

“ Normaal mag je hier alleen gewoon bellen. Maar als je familie niet kan komen, dan is het wel lastig dat je ze niet kan zien. Familie is heel belangrijk voor mij. Toen mijn ouders op vakantie waren, mocht ik van de begeleiding Whatsapp-bellen met hen. Daar was ik heel dankbaar voor.

Toch vertelt een jongere ook dat hij bij een sterfgeval maar zeven minuten mocht facetimen. Een andere jongere zegt dat je niet mag bellen op de bezoeken, ook als er voor jou niemand langskomt. Verschillende jongeren signaleren dat ze volgens de dagindeling moeten bellen op momenten dat hun ouders of hun lief systematisch niet bereikbaar zijn.

Jongeren vinden het niet eerlijk dat ze hun belminuten niet zelf mogen opsplitsen zoals het hen uitkomt. In sommige voorzieningen kan dit wel. Jongeren met gescheiden ouders vinden het erg dat ze hun beltijd moeten halveren om beide ouders te bellen, en dat ze

dan te weinig tijd hebben om iemand anders zoals hun oma te spreken.

Sommige jongeren vragen om meer chatgesprekken te kunnen hebben met broers en zussen, omdat bellen – ook beeldbellen – niet hun gebruikelijke manier van communiceren is.

Meer rekening houden met ouders die veraf wonen

Verschillende jongeren signaleren dat de voorziening waar ze verblijven moeilijk bereikbaar is voor hun ouders. Ze ligt te ver van huis of de campus is moeilijk bereikbaar met het openbaar vervoer. Een jongere vertelt hoe zijn pleegouders met een mobilhome tot aan de voorziening komen en daar tijdens het weekend verblijven omdat de heen- en terugreis op één dag te lang is.

“ Bezoek hier op woensdag is in twee groepen. De eerste groep heeft van 18u15 tot 19u30 en de tweede groep van 19u45 tot 21u00. Ouders die ver wonen of gewoon met de bus of zo komen, kunnen dan niet komen, want dan is er geen bus meer naar huis. In [voorziening] was het bezoekuur al om 15u, en dan kunnen ouders wel nog met de bus terug naar huis gaan.

Jongeren vragen ook of het niet mogelijk is om de bezoekmomenten te verlengen voor ouders die van verder komen. Ze zijn vaak langer onderweg dan het bezoekmoment duurt.

Vrijwilligers zorgen mee voor onthaal van familie

Eén voorziening schakelt vrijwilligers in om tijdens het weekend familieleden van de jongeren te verwelkomen, en naar de juiste plek op de campus te brengen.

Recht op contact met vrienden en liefde

Jongeren vragen aan de jeugdrechters om contact met vrienden en liefjes van meet af aan mee in overweging te nemen en om sneller te reageren.

“ Ze hoopt erop dat ze toch over afzienbare tijd naar huis zou mogen (misschien in stapjes). ze mag bellen met haar familie, niet met haar vriendje. Ze heeft aan de jeugdrechter gevraagd of ze een brief mag schrijven aan haar vriend maar kreeg nog geen antwoord.
Een maandcommissaris

Goede praktijken

De gemeenschapsinstellingen bekijken hoe ze vrijgekomen lestijd, door de afwezigheid van leerkrachten, kunnen vervangen door een activiteit van de jongere met zijn ouder(s). Ze garanderen dat jongeren die in afzondering zijn toch contact kunnen houden met hun ouders. Ze organiseren bezoek in de leefgroep, zodat ouders zicht hebben op de plek waar hun kind verblijft en ook kennismaken met de begeleiders. In sommige leefgroepen wordt geëxperimenteerd met ouders die komen koken. Sommige leefgroepen proberen bezoek in heel specifieke situaties ook anders in te vullen, bijvoorbeeld met een wandeling in de buurt of een familiepicknick.

Fouilles kunnen er verder alleen als er een vermoeden is dat de jongere verboden spullen binnensmokkelt of als de jongere een gekend drugsprobleem heeft. Voor extra fouilles wordt eerst overlegd met de campusverantwoordelijke.

In één voorziening deed de politie een naaktfouille bij een jongere die eerder betrapt was op het binnensmokkelen van een gsm. De jongere vond de fouille daarom ook terecht, maar hij ervaaarde de manier waarop ze verliep "aanvallend".

**"Hij moest door zijn haar gaan en ondertussen de handdoek hoger doen, dat lukte niet goed, waardoor de begeleider boos werd. De toon was heel aanvallend en 'ze behandelden hem als een hond', zei hij.
Een maandcommissaris**

Aanbevelingen

De Commissie waardeert de inspanningen en de vele goede praktijken om contact met familie en vrienden mogelijk te maken. Het is essentieel dat er contact is met de thuiscontext voor en na, maar ook tijdens de plaatsing.

- Zet verder in op goede praktijken zodat elke jongere voldoende belmomenten heeft of de kans krijgt om zijn familie te zien.
- Elke jongere die weinig of geen bezoek krijgt, moet die tijd kunnen omzetten in belmomenten of beeldbellen.

Daarnaast herhaalt de Commissie haar vraag aan de jeugdrechters om contact met vrienden en liefjes van meet af aan mee in overweging te nemen.

Fouilles blijven ingrijpend voor jongeren

Jongeren signaleren dat meer manieren voorzien zijn om hun lichaam zoveel mogelijk bedekt te kunnen houden tijdens de fouille. Voorzieningen maken gebruik van nachtkleedjes, badjassen of ruime handdoeken. Toch blijven jongeren aangeven dat de fouille een ingrijpend moment is voor hen. Ze vinden ze "vernederend" en "gênant".

Meer ruimte voor privégesprekken

Jongeren hebben moeite met het feit dat begeleiders soms meeluisteren tijdens belmomenten. Soms doen ze dat op vraag van de jeugdconsulent of de jeugdrechter, soms is het een keuze van de voorziening. Een jongere vindt het niet kunnen dat de jeugdconsulent deze controle niet meer nodig vindt, en begeleiders dit toch blijven doen.

Sommige jongeren vragen of het niet mogelijk is om op hun kamer te bellen naar hun ouders of hun lief. Ze begrijpen dat begeleiders willen voorkomen dat ze telefoontjes plegen die niet toegelaten zijn. Maar ze vragen om het toestel gewoon te blokkeren zodat ze op hun kamer alleen dat ene telefoontje kunnen doen.

Sommige jongeren vinden het ook vervelend dat ze niet rustig met elkaar kunnen praten in de leefgroep, zonder dat een begeleider meteen bijschijft. Sommige jongeren vinden het lastig dat bezoek in de leefgroep moet, omdat ze vinden dat ze dan te weinig privacy hebben, andere jongeren vinden het net fijn om hun ouders te kunnen tonen waar ze verblijven.

7. Privacy

Voorzieningen voeren een meer doordacht beleid voor fouilles

De maandcommissarissen ontvangen minder klachten van jongeren over de fouilles in de voorzieningen dan het vorige werkjaar. In sommige voorzieningen waar jongeren gefouilleerd werden telkens ze buiten waren geweest, is de fouille nu beperkt tot de eerste aankomst.

Meisjes vragen vrouwelijke nachtwakers

De Commissie noteert voor het afgelopen jaar minder klachten over de manier waarop nachtwakers controleren of alles in orde is met de jongeren. Enkele meisjes vragen wel of er zeker in de zomer niet meer vrouwelijke nachtwakers kunnen ingezet worden. Zij voelen zich ongemakkelijk wanneer ze in de warme kamers in zeer lichte nachtkleding slapen, en weten dat nachtwakers binnenkijken wanneer ze slapen.

Aanbevelingen

- De Commissie stelt vast dat enkele voorzieningen hun beleid voor (naakt)fouilles bijsturen en standaardfouilles bij elke binnenkomst vervangen hebben door een systeem dat gebaseerd is op een individuele risico-inschatting. Wij moedigen andere voorzieningen aan om dit voorbeeld te volgen.
- Heb blijvende aandacht voor de manier waarop fouilles worden uitgevoerd. Jongeren geven aan dat dit, ondanks de voorzorgsmaatregelen van de instellingen, pijnlijk en gênant blijft.
- Respecteer de privacy van de jongeren tijdens het telefoneren zoveel als mogelijk en ga na of bellen op de kamer haalbaar is.
- Probeer meer vrouwelijke nachtwakers aan te werven voor de meisjesleefgroepen.

Jongeren signaleren wel verschillen in de mate waarin ze mee mogen beslissen. In één voorziening zijn de jongeren aan het stuur gezet van de bewonersvergadering. Zij leiden zelf de bijeenkomst in goede banen. De maandcommissaris vraagt zich af of deze jongeren voldoende voorbereid worden om de regie met succes in handen te nemen.

Jongeren geven suggesties of vragen over de gang van zaken in de leefgroep vaak door aan de maandcommissaris. Die stelt vast dat de jongeren er soms niet aan gedacht hebben om dit direct aan een begeleider te melden of op de agenda van de bewonersvergadering te zetten.

Goede praktijken

In sommige leefgroepen vullen jongeren op het einde van hun verblijf een evaluatieformulier in over de werking. Begeleiders sturen op basis van die feedback hun werking bij indien nodig. Elke campus heeft een jongerenraad. In samenwerking met Labiomista zijn er voor De Kempen jaarlijkse dialoogmomenten tussen jongeren en begeleiders. Het afgelopen jaar trokken begeleiders bijvoorbeeld met enkele jongeren voor vier dagen naar daar om te praten over hoop en geslotenheid. Er staat ook een experiment in de steigers waarbij jongeren in de leefgroep, met ondersteuning, wekelijks de verantwoordelijkheid krijgen voor het voedingsbudget.

8. Participatie

Bewonersvergaderingen: voor- en tegenstanders

Sommige jongeren laten zich lovend uit over hun ervaring met de bewonersvergadering. In één voorziening vertellen jongeren hoe ze via de bewonersvergadering op zoek zijn gegaan naar mogelijke oplossingen voor het tekort aan halalbeleg in hun leefgroep.

Over het algemeen vindt de Commissie echter weinig positieve feedback van de jongeren terug in de maandverslagen. Veel jongeren hebben het gevoel dat de bewonersvergadering vaak een maat voor niets is. Ze vinden dat begeleiders hun suggesties te weinig of niet ter harte nemen of dat ze op de lange baan geschoven worden.

Recht op informatie

Jongeren geven aan dat ze niet altijd weten waarom ze in de voorziening geplaatst zijn. Ze vertellen dat dit hen stress bezorgt. Verschillende jongeren begrijpen niet hoe hun risicotaxatie en oriëntatieadvies aan de jeugdrechter over hun verblijf tot stand komt. Ze zeggen dat het hard aankomt wanneer ze hun best te doen, en begeleiders toch een advies geven om het verblijf te verlengen. Het maakt hen onzeker en moedeloos.

Geen enkele afzondering of time-out gehad. Kan het dan dat ze toch een negatief advies geven? Wat speelt mee in het oordeel over mij? De rechter beslist, maar hij ziet de dingen anders. Ik heb de indruk dat ik geen impact heb op wat er gebeurt. Ik voel mij niet meer de zoon van mijn moeder, maar de zoon van justitie.

Verschillende jongeren blijken ook niet op de hoogte te zijn van hun rechten in de voorziening. Een jongere wist bijvoorbeeld niet dat hij de jeugdrechter om toestemming kon vragen om zijn vriendin te zien.

Aanbevelingen

- Zet de vele goede participatie-initiatieven voort. De Commissie waardeert deze inspanningen van de gemeenschapsinstellingen.
- Jongeren aan het stuur van bewonersvergaderingen zetten, creëert leerkansen. Ze kunnen zo verborgen competenties ontdekken of bestaande competenties aanscherpen. Tracht hen hierin te begeleiden.
- Probeer gehoor te geven aan de input van jongeren tijdens de bewonersvergaderingen, ook wanneer ze van meer structurele aard zijn, en koppel terug.
- Streef naar heldere en toegankelijke informatie voor jongeren over hun rechten in de voorzieningen. Wat zijn hun rechten? Bij wie kunnen ze intern en extern terecht met vragen over hun rechten?
- Zet in op het recht op informatie van jongeren. Streef naar een zo groot mogelijke transparantie over het traject van de jongeren, informeer de jongere over verschillende schakels die zijn traject mee bepalen en ga met de jongeren hierover in gesprek.

9. Diversiteit

Meer psychologische hulp nodig voor niet-begeleide minderjarigen

De maandcommissarissen geven aan dat ze in hun gesprekken met niet-begeleide minderjarigen die in een gemeenschapsinstelling verblijven, soms heftige verhalen horen over de redenen waarom jongeren op de vlucht gegaan zijn of over de vlucht zelf. Ze signaleren een nood aan psychologische ondersteuning voor deze jongeren.

Niet-begeleide minderjarigen voelen zich in de voorzieningen ook gewrongen zitten tussen de verwachting dat ze Nederlands leren en zich integreren, en de boodschap dat ze weinig perspectief hebben om in het land te blijven na hun verblijf in de gemeenschapsinstelling.

Inspanningen om te communiceren met meertalige jongeren

Jongeren die het Nederlands niet machtig zijn en ook weinig of geen Engels kennen, uiten tegenover de maandcommissaris via een tolk hun frustraties over de moeilijke communicatie. Ze begrijpen niet wat er gebeurt en ze voelen zich ook niet begrepen.

Ook jongeren die (bijna) alleen Frans spreken, zeggen het lastig te hebben om hun plek te vinden in de voorziening. Ze vinden geen aansluiting bij de groep en dat weegt op hen. Eén jongere kaart aan dat ze met een andere jongere uit Brussel die alleen Frans kon, niet in het Frans mocht praten.

“Ik ben altijd sociaal geweest, maar dat is hier moeilijk.

Goede praktijk: communiceren met pictogrammen

In één voorziening stelt een maandcommissaris vast dat begeleiders serieuze inspanningen doen om deze frustratie te verzachten. Naast tolken schakelen ze de moslimconsulent in en collega's die Arabisch spreken. Ze maken ook gebruik van pictogrammen om te kunnen communiceren.

Rekening houden met culturele of religieuze gevoeligheden

Jongeren waarderen het wanneer begeleiders oog hebben voor de andere achtergrond, de andere moedertaal of de andere thuiscultuur van sommige jongeren in de voorziening.

“In [voorziening] zaten we een keertje aan tafel en toen waren we de begeleiders Arabische woordjes aan het leren. Die toonden echt interesse in mijn leven en mijn cultuur. Dat zou hier in [voorziening] ondenkbaar zijn dat een begeleider vraagt hoe je iets in het Arabisch zegt. Die doen hier echt alsof dat een slechte taal is die je niet mag spreken.”

Verschillende jongeren kaarten aan dat sommige begeleiders opmerkingen maken die zij ervaren als cultureel of religieus ongevoelig.

“

Ik snap eigenlijk niet waarom er standaard niet gewoon meer halal gegeten wordt. Voor hen maakt het toch niet uit hoe die kip geslacht is, neem gewoon altijd halal. Jullie gaan dat verschil niet proeven. Maar toen ik dat zei tegen de begeleider, dan zei die dat die niet altijd 'ons eten' wilde eten, maar dat die ook gewoon normaal Vlaams eten wilde eten. Alsof halal eten dan niet normaal zou zijn.”

Een jongere krijgt de koran die zijn vader voor hem naar de voorziening heeft gebracht niet en moet de koran van de voorziening gebruiken. Een andere jongere vraagt waarom hij geen gezongen koranverzen op zijn mp3-speler mag zetten. “Geloof is voor buiten”, antwoordt de begeleider. Dit is opgenomen met de begeleider.

Sommige jongeren hebben het gevoel dat begeleiders hen sneller straffen dan anderen omwille van hun afkomst. Uit gesprekken met de maandcommissaris blijkt soms dat vooral de onduidelijkheid over regels en afspraken dit gevoel voedt.

In een voorziening klopten twee jongeren aan bij de campusverantwoordelijke nadat een begeleider tijdens een tv-reeks had opgeworpen dat het “toch altijd die makakken zijn”. De jongere zegt tevreden te zijn over de alerte reactie van de verantwoordelijke.

Goede praktijk: hoe omgaan met racistische uitspraken in de leefgroep

Sommige jongeren zeggen het lastig te hebben met racistische reacties van jongeren onderling. In één leefgroep organiseerde de teamverantwoordelijke, naar aanleiding van de vraag van een jongere, hierover tijdens de teamvergadering een casusbespreking 'hoe omgaan met racistische uitspraken in de leefgroep'.

Nadenken over aanwezigheid transgenderjongeren

In de leefgroepen verbleven het afgelopen jaar jongeren die transgender zijn. Eén jongere verhuisde met spoed naar een meisjesleefgroep nadat de pesterijen van de jongens uit de eerste leefgroep snel uit de hand waren gelopen.

Om te bepalen in welke leefgroep een transgenderjongere een plek krijgt, wordt gekeken naar het

biologische geslacht. De begeleiders zelf zeiden niet te begrijpen waarom de jongere in de jongensgroep werd geplaatst.

Een transgenderjongere in een andere voorziening lag wel goed in de groep en was tevreden over de aanpak op maat.

Jongeren verlangen om geloof gezamenlijk te beleven

Verschillende moslimjongeren signaleren dat ze gemeenschappelijke gebedsmomenten willen op vrijdag. Ze geven aan dat hun geloof houvast biedt tijdens hun verblijf. Ze vinden het jammer dat ze dit in de voorziening alleen individueel kunnen belijden.

Jongeren zijn tevreden over de manier waarop voorzieningen hun werking inrichten zodat zij kunnen meedoen met de vastenmaand. Ze worden bijvoorbeeld gewekt door de nachtwaker, zodat ze nog kunnen ontbijten voor zonsopgang. Een jongere vertelt hoe dit één nacht niet gebeurd was, en hoe de voorziening de bewaker daarop attent had gemaakt.

Goede praktijk: Suikerfeest vieren met familie

In één voorziening mochten de jongeren drie familieleden uitnodigen om samen met de andere jongeren en hun familie en de begeleiders in de leefgroep het Suikerfeest te vieren. Ze kregen daarvoor de keuze uit vier momenten. De begeleiders hadden lekkers voorzien en de ouders mochten ook zelf iets meebrengen. De bezoekerszaal was feestelijk aangekleed.

Aanbevelingen

- Blijf alert voor mogelijk (onbewust) racistisch of discriminerend taalgebruik of gedrag. De Commissie stelt vast dat veel voorzieningen alert reageren wanneer jongeren dit aankaarten en concrete situaties ook onderzoeken.
- Geloof is voor verschillende jongeren een belangrijk houvast. Spring daar gevoelig mee om. Durf na te denken over manieren voor jongeren om dit geloof ook gezamenlijk te beleven.

- Ga soepel om met de taalvereisten voor anderstalige jongeren die nieuw zijn of zorg voor digitale tolken. Steek ook je licht op bij voorzieningen die creatieve manieren gevonden hebben om te communiceren met deze jongeren, zoals pictogrammen voor kleine dagelijkse interacties.
- Zet waar mogelijk in op digitale vertaaltoestellen.

10. Geestelijke gezondheid

Behoefte aan psychiatrische expertise in leefgroep

In de leefgroepen verblijven verschillende jongeren met zware psychiatrische problemen die de expertise van de kinder- en jeugdpsychiatrie vragen, maar voor wie daar nog geen plaats is.

Eén jongere werd in één maand twee keer gedwongen opgenomen in de psychiatrie wegens ernstige zelfverwonding, weigering van verzorging en dreiging met zelfdoding. Zodra het acute gevaar geweken was, werd de jongere terug naar de leefgroep gestuurd. Een jongere die kampt met psychoses verbleef alleen in een veiligheidsleefgroep, omdat het niet veilig was om hem in een gewone leefgroep te laten instromen.

Begeleiders vertellen aan de maandcommissaris dat ze doen wat ze kunnen. Ze kunnen deze jongeren echter meestal niet bieden wat ze nodig hebben. Ze voelen zich machteloos.

Enkele (veiligheids)leefgroepen hebben draaiboeken uitgewerkt voor de begeleiders, om hen houvast te geven tijdens ingrijpende crisismomenten.

Jongeren willen vlottere toegang tot psychologische begeleiding

Verschillende jongeren zeggen dat ze behoefte hebben aan gesprekken met een welzijnswerker of een psycholoog. Ze kampen met depressieve gevoelens. Omdat er vaak een groot verloop is onder de opvoeders in de leefgroep, kennen ze hun begeleiders niet altijd goed. Ze hebben niet het gevoel dat ze met hen moeilijke thema's kunnen aansnijden. Jongeren vinden ook dat begeleiders niet altijd weten hoe ze moeten omgaan met mentale problemen.

De maandcommissarissen zien begeleiders extra inspanningen doen om deze jongeren te ondersteunen. Zo gaan ze na bedtijd nog even langs op de kamer om te kijken of jongeren nog een gesprekje nodig hebben. Of ze bedenken bijvoorbeeld manieren om informatie te visualiseren voor een jongere met een psychiatrische stoornis met geheugenproblemen, zodat de informatie voor die jongere beter blijft hangen.

Suggestie: psychiatrisch verpleegkundige in team

In enkele voorzieningen pleiten begeleiders en campusverantwoordelijken voor de toevoeging van een psychiatrisch verpleegkundige aan het team, omdat ze zelf te weinig expertise hebben in omgaan met jongeren met zware psychiatrische stoornissen.

Aanbevelingen

- Zorg dat er voldoende expertise in geestelijke gezondheidszorg aanwezig is in het team.
- Zet nog meer in op intensieve samenwerkingsverbanden met diensten voor geestelijke gezondheidszorg. De Commissie stelt vast dat de huidige samenwerking niet volstaat om tegemoet te komen aan de behoeften van deze zeer kwetsbare jongeren.
- Zorg dat begeleiders de nodige tijd en ruimte hebben om alle jongeren die het nodig hebben een luisterend oor te bieden.
- De Commissie herhaalt haar vraag aan de Vlaamse en federale overheid om op structureel niveau voldoende aanbod te garanderen voor jongeren met ernstige psychiatrische stoornissen. Deze jongeren horen niet thuis in een gemeenschapsinstelling.

11. Fysieke gezondheid

Jongeren hebben vragen over opvolging van slaapmedicatie

Nogal wat jongeren hebben slaapproblemen. Ze slapen moeilijk in omdat hun hoofd niet stilstaat. Ze zeggen dat ze 's nachts herhaaldelijk wakker worden of helemaal niet slapen. Verschillende jongeren geven aan dat ze daarom slaapmedicatie nemen.

Enkele jongeren die deze medicatie nemen, zeggen dat ze zich overdag moe en suf voelen, en dat ze nauwelijks de energie hebben om uit bed te komen. Volgens hen wordt de medicatie niet consequent opgevolgd.

Begeleiders signaleren aan de maandcommissaris dat ze soms over te weinig informatie beschikken om de jongere op een correcte manier te begeleiden. Bij time-outs bijvoorbeeld stellen ze vast dat essentiële informatie – over medicatiegebruik of over allergieën – sneller mag worden doorgegeven.

Algemeen rookverbod: vechten tegen de bierkaai?

Het rook- en vapebeleid van de gemeenschapsinstellingen is een doorn in het oog van vele jongeren. Voor hen is roken een manier om stress te ontladen en de zenuwen onder controle te houden. Dat hen dit copingmechanisme ontzegd wordt, op een moment dat ze zwaar onder druk staan, vinden ze onrechtvaardig.

“Het idee dat mijn sigaretten maar enkele deuren ver weg in een kastje liggen kan me uren uit mijn slaap houden. Waarom kan ik niet even, al is het maar bijvoorbeeld twee keer per dag, een sigaretje opsteken? Ik zou me veel beter voelen.

Jongeren die alleen buiten de voorziening mogen, ervaren de regels als ongerijmd, omdat ze dan wel kunnen roken. Zodra een begeleider mee gaat, mag het niet. Jongeren zeggen dan liever alleen buiten te gaan, ook al wil een begeleider hen vergezellen. Dit komt de verbinding niet ten goede, want jongeren en begeleiders stellen vast dat jongeren net tijdens dergelijke informele momenten begeleiders in vertrouwen nemen.

De maandcommissarissen zien dat de gemeenschapsinstellingen veel energie en veel tijd moeten steken in kamercontroles en fouilles om jongeren te betrappen op het binnensmokkelen van sigaretten, tabak, vapes en snus (nicotinezakjes). Dit voedt de neiging bij sommige jongeren om net te proberen de begeleiders te slim af te zijn.

“Deze zomer was het hier echt niet normaal. Als je een plant oppakte in de leefgroep, dan zat er snus onder.

Sommige begeleiders zeggen aan de maandcommissaris dat ze “achter de feiten aan lopen”. Ze geven toe dat ze last hebben met die rol van gendarme, voortdurend op zoek naar smokkelwaar.

Sommige begeleiders stellen vast dat dit de relatie met de jongeren in de leefgroep verzuurt en een “wij-zij-gevoel” creëert.

Begeleiders signaleren aan de maandcommissarissen dat er bij momenten veel drugs in omloop zijn. Ze schatten in dat dit vaak samenhangt met de aan- of afwezigheid van spilfiguren in de leefgroepen.

Jongeren vragen verzorgingsproducten voor niet-westerse huid en haren

Verschillende jongeren vragen of de voorzieningen verzorgingsproducten kunnen aankopen die zijn afgestemd op een droge huid of kroeshaar. Het gaat vooral om jongeren van Afrikaanse origine, wier huid en haren een intensievere verzorging nodig hebben.

Aanbevelingen

Jongeren en personeel mogen nergens in de instellingen roken, ook niet in de buitenluchtruimtes van de instellingen. Het handhaven van het algemeen rookverbod is niet evident. Begeleiders worden handhavers, jongeren zijn gestresseerd, en een vertrouwensvol gesprek tussen jongere en begeleider tijdens het roken kan niet meer.

- Ga samenwerking aan met organisaties die gespecialiseerd zijn in rookstopbegeleiding en organisaties die jongeren leren gezond te ontspannen. Zorg dat begeleiders voldoende mogelijkheden hebben om vertrouwensvolle gesprekken met de jongere te voeren.
- Correct medicatiegebruik baart jongeren en begeleiders zorgen. Bij een time-out is er nood aan een vlotte overdracht van informatie over medicijnen tussen de voorziening en de gemeenschapsinstelling. Zet daar op in.
- Van alle feiten die in 2023 leidden tot een opname in de gemeenschapsinstelling De Grubbe vormt drugsdealen de grootste categorie (30,2%)¹. Wij vragen de Vlaamse overheid om de instellingen voldoende te ondersteunen in hun drugs(preventie) beleid zodat ze een nauwe samenwerking kunnen aangaan met externe organisaties die gespecialiseerd zijn in drugspreventie en hulpverlening.

¹ <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/jeugddelinquentie#toc-instroom-van-jeugddelicten-op-de-vlaamse-jeugdparketten>

12. Regels en afspraken

Jongeren willen meer ruimte voor eigen keuzes

Jongeren vinden dat er te veel regels zijn. Ze voelen zich daardoor de hele tijd in het oog gehouden. In bepaalde leefgroepen zeggen jongeren tegen de maandcommissaris dat ze snakken naar ruimte, naar een beetje vrijheid om ook eigen keuzes te maken.

“ Een time-out zou moeten zorgen voor rust in je hoofd, maar al die regeltjes zorgen juist voor ergernis en stress. Van rust komt hier niks in huis.

Veel jongeren begrijpen niet waarom de regels zoveel verschillen tussen leefgroepen van één campus. Waarom ze in de ene leefgroep mogen dansen en in de andere niet, waarom ze in de ene leefgroep twee keer per week hun kamer moeten poetsen en in de andere drie.

Jongeren vinden het niet eerlijk dat regels die in een leefgroep zijn ingevoerd om een probleem op te lossen dat verbonden was aan vorige bewoners, overeind blijven (lang) nadat die jongeren vertrokken zijn.

Nood aan duidelijke regels en consequente toepassing

Jongeren vertellen hun maandcommissaris dat er in dezelfde leefgroep vaak verschillen zijn in de manier waarop begeleiders de regels toepassen en daarover communiceren. Ze klagen over onduidelijkheid, misverstanden en verkeerde informatie.

“ Normaal zijn er altijd twee keuzes voor avondactiviteit. Maar bij begeleider X is dat dan niet zo. Die zegt gewoon wat we gaan doen en dat is eigenlijk niet hoe het is.

Ze hebben het moeilijk met begeleiders die ter plekke regels lijken te maken, boven op de bestaande regels, of die de bestaande regels willekeurig toepassen, de ene keer wel en de andere keer niet. Een jongere vroeg daarom aan de begeleiders in zijn leefgroep om de regels op papier te zetten.

Aanbevelingen

- Communiceer op een transparante manier over de regels. Leg uit waarom er uitzonderingen zijn.

- Evalueer geregeld of regels die zijn ingevoerd om aan een bepaalde situatie tegemoet te komen, nog relevant zijn.

13. Sancties

Jongeren ervaren collectieve sancties als onrechtvaardig

Jongeren signaleren nog steeds collectieve straffen wanneer bij een overtreding van de regels niet duidelijk is wie verantwoordelijk is of wie er allemaal bij betrokken is. In een voorziening werd een hele leefgroep gestraft voor nachtlawaai terwijl niet iedereen eraan meedeed. In een andere voorziening mocht een hele leefgroep niet meedoen met een bepaalde activiteit omdat één jongere storend gedrag vertoonde.

Sancties in verhouding tot vergrijp

Jongeren vinden dat sancties niet altijd in verhouding staan tot de vermeende overtreding. Ze vertellen dat ze bijvoorbeeld een straf krijgen omdat ze een boterham dubbel beleggen, omdat ze straattaal op school gebruiken, omdat ze in de douche praten, ellebogen op tafel zetten, te veel lachen, water spatten bij het dweilen of wuiven naar een nieuwe jongere in de leefgroep.

Jongeren vertellen wel vaker dat ze het gevoel hebben dat ze voor het minste naar hun kamer worden gestuurd. Een jongere geeft aan dat het negatieve en bestraffende gedrag van de begeleiders de reden is dat een aantal jongeren niet terugkeert van weekend- of dagbezoek. Ze willen niet naar deze sfeer terugkomen.

Sommige jongeren vinden het niet fijn wanneer ze, boven op de sanctie, ook nog “vervelende opmerkingen” van de begeleider krijgen. Een jongere vertelt hoe hij naar zijn kamer werd gestuurd en de begeleider dan nog langskwam om hem te zeggen dat het “zijn eigen schuld was” dat hij op kamer zat.

Goede praktijk: alternatieven zoeken bij lichte overtredingen

Enkele voorzieningen vertellen de maandcommissarissen dat ze bekijken hoe ze op een pedagogische manier kunnen omgaan met lichtere schendingen van de leefregels in plaats van meteen naar een sanctie te grijpen.

Aanbevelingen

- Maak jongeren niet verantwoordelijk voor het gedrag van andere jongeren in de leefgroep, een sanctie is individueel.
- Vermijd onnodige negatieve reacties bij het uitspreken van een sanctie.
- Bekijk of voor lichte schendingen van de leefregels een sanctie noodzakelijk is.
- Zet zoveel mogelijk in op positieve bekrachtiging en een appèl aan het verantwoordelijkheidsgevoel van jongeren.

14. Afzondering

Blijven werken aan toepassing richtlijnen VBM

De gemeenschapsinstellingen maken werk van een beleid dat de richtlijnen voor vrijheidsbeperkende maatregelen vertaalt in de praktijk.

De voorzieningen noteren een daling van het aantal overbrengingen naar de veilige kamer. Het aantal afzonderingen in de eigen kamer blijft hoog. Ook de maandcommissarissen noteerden minder afzonderingen in de veilige kamer, maar bleven wel klachten erover horen.

Goede praktijk: Ondersteuningsteam voor leefgroepen zet in op de-escalatie

In één voorziening liep sinds 2023 een pilootproject met een ondersteuningsteam. Deze begeleiders springen leefgroepen of jongeren die dit vragen bij. Ze ondersteunen de leefgroep tijdens activiteiten of maaltijden. Ze halen een jongere bij wie de spanning opbouwt even naar een aparte leefgroep. Ze zorgen voor afleiding door bijvoorbeeld met die jongere te gaan wandelen of te praten. Ze komen tussenbeide tijdens of na een crisis.

Uit de evaluatie van dit project blijkt dat hun interventies de temperatuur in de leefgroepen doen dalen, zeker op momenten dat het er erg druk is. Begeleiders moeten hierdoor minder grijpen naar afzondering op de kamer of in de veilige kamer, omdat situaties minder escaleren.

Jongeren en begeleiders zijn tevreden over de werking van dit team. Omdat het ondersteuningsteam dagelijks een ronde langs de leefgroepen maakt, zijn ze bekende gezichten voor de jongeren. Dit maakt het makkelijker voor het team om de jongere mee te nemen, wanneer die even buiten de leefgroep tot rust moet komen.

Jongeren zeggen dat ze met het ondersteuningsteam soms over dingen kunnen spreken die ze bij de begeleiding niet kunnen aankaarten. Ze zeggen dat het team raad geeft over hoe ze conflicten in de toekomst moeten aanpakken, zorgt voor afleiding of gewoon de tijd neemt om te luisteren.

Begeleiders vinden over het algemeen dat het team zorgt voor ademruimte, voor zuurstof, voor rust in de leefgroep op momenten dat de druk oploopt. Dat geldt des te meer wanneer ze in hun leefgroep jongeren hebben die door hun zorgbehoeften – jongeren met psychiatrische problemen, niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, zwakbegaafde jongeren – extra druk leggen op de werkgroep. Al vragen sommige begeleiders zich af of er beter niet gewoon gekozen wordt voor meer personeel in de leefgroepen.

GES+ jongeren in individueel schema

Sommige jongeren vertellen dat ze al lang onder een strikt schema op hun kamer zitten. Deze jongeren met GES+-profiel hebben nood aan meer aandacht en energie dan de begeleiders zeggen te kunnen geven of dan de leefgroep aankan. Om leefgroep en begeleiders ademruimte te geven, kiezen ze voor deze aanpak.

Begeleiders vertellen de maandcommissaris dat zulke strenge regimes alleen opgelegd worden wanneer ze echt niet anders kunnen, omdat het samenleven met begeleiders en andere jongeren onmogelijk of onveilig is.

Overbrenging naar veilige kamer: een ingrijpende ervaring

Jongeren vertellen dat de gedwongen overbrenging naar de veilige kamer – de isolatiecel – voor hen een zeer ingrijpende ervaring is. Sommige jongeren geven aan dat hun perceptie van de dreiging en de agressie die uitgaat van deze overbrenging, zeker als er politie bij betrokken is, de escalatie alleen vergroot.

Sommige jongeren zeggen dat ze lichte verwondingen hebben opgelopen tijdens de gedwongen overbrenging. Eén jongere spreekt over kneuzingen, een andere jongere over een pijnlijke arm. Eén jongere zegt dat hij twee dagen in afzondering heeft doorgebracht, een andere jongere vertelt hoe hij schaars gekleed in de veilige kamer moest verblijven.

Een jongere vertelt over haar overbrenging door de politie naar de veilige kamer, nadat de situatie in de leefgroep was geëscaleerd. Ze zegt dat ze zich behandeld voelde als een crimineel en vertelt aan de maandcommissaris wat op zo'n moment wel zou helpen.

“ Ze proberen wel echt met je te praten, maar ze zeggen verkeerde dingen. Ze zeggen de hele tijd wat je moet doen, maar dat helpt niet. Ze zouden beter moeten zeggen wat zij vinden, ze zouden moeten zeggen hoe zij het beleven, want daar zou ik wel naar luisteren, denk ik. Als ze zouden zeggen dat ik hen bang maak, of dat zij zich niet veilig voelen, ik denk dat ik dan wel sneller rustiger zou worden, omdat je dan beseft wat je doet.

Ook een andere jongere die door de politie naar de isoleercel werd gebracht, geeft aan dat begeleiders volgens hem te snel de politie contacteren. Hij werd door de politie naar de douche gebracht voor verzorging nadat hij met zijn elleboog een raam had stukgeslagen.

“

Ze zeggen dan van die standaard dingen: we gaan de politie bellen want je bent pedagogisch niet bereikbaar. Dat zeggen ze altijd, volgens mij weten ze zelf niet eens wat dat betekent. Ze willen gewoon niet de moeite doen om met me te praten. Ze zeggen altijd als excuus dat ik een dreigende houding heb.

Eén meisje vertelde dat ze de 'grapjes' waarmee begeleiders tijdens een crisis de spanning probeerden te doorbreken als zeer vernederend had ervaren. De begeleiders geven toe dat ze de reactie van de jongere verkeerd hadden ingeschat.

Begeleiders vertellen aan de maandcommissaris dat ze soms echt geen andere keuze hebben dan een jongere naar de veilige kamer over te brengen omdat de jongere met zijn of haar gedrag zichzelf of de anderen in gevaar brengt. Ze merken dat een hoge bezetting, met meer druk op de leefgroep, ertoe leidt dat ze vaker een beroep moeten doen op de veilige kamer. Ze geven zelf aan dat dit ook voor hen telkens weer zeer moeilijk is – zeker als het gaat om kinderen van 12 of 13 jaar.

Goede praktijk: peilen naar beleving veilige kamer

In één voorziening bestudeert een forensisch expert hoe jongeren de veilige kamer beleven en welke impact de overbrenging naar en het verblijf in de veilige kamer hebben op hen. Een andere voorziening nam het eigen beleid voor vrijheidsbenemende maatregelen onder de loep. Ze zetten nog meer in op een positief leefklimaat, op vorming en op herstel. Ze bekijken of ze voor bepaalde overtredingen niet beter kiezen voor een pedagogische aanpak in plaats van sancties. Jongeren moeten zich in de veilige kamer niet langer standaard uitkleden, een begeleider controleert nu oppervlakkig of de jongere gevaarlijke spullen bij zich heeft. De campusverantwoordelijke kan ook op elk moment beslissen om de procedure van overbrenging naar de veilige kamer stop te zetten.

Veiligheidsleefgroepen voelen soms als een lapmiddel voor tekort aan gespecialiseerde hulp

Begeleiders vertellen aan de maandcommissaris dat afzondering – op de kamer, in de veilige kamer, in de veiligheidsleefgroep – soms als lapmiddel wordt ingezet voor jongeren die eigenlijk gespecialiseerde hulp nodig hebben.

Ze doen dan hun best om verbinding met de jongere te maken en nabij te zijn. Bij één jongere gingen begeleiders om de 45 minuten langs. Ze gaven hem een wekkertje, zodat hij zou weten wanneer het volgende momentje was.

De maandcommissarissen zien in de veiligheidsleefgroepen jongeren met wisselende profielen: agressie naar anderen, agressie gericht op zichzelf, moeilijk hanteerbaar gedrag in de leefgroepen, jongeren die moeten ontwennen.

Het dagschema van deze leefgroepen wordt op maat van de jongere gemaakt. Die verblijft er meestal alleen. Ze brengen het grootste deel van de dag op hun kamer door en nemen daar meestal ook hun maaltijden.

Jongeren ervaren veiligheidsprotocollen als beklemmend

De infrastructuur van de veiligheidsleefgroep is ingesteld op maximale beveiliging. Sommige jongeren signaleren dat dit leidt tot onwaardige situaties. Een jongere klaagt over de hitte op de kamer en de onmogelijkheid om die ruimte te verluchten omdat de ramen niet open kunnen. Een andere jongere vertelt aan de maandcommissaris dat hij zijn eigen wc niet mag doorspoelen.

“ We kunnen onze eigen wc niet doorspoelen. Dat mag hier niet, dat is voor de procedure. Dus je moet dan kloppen op de deur. Mevrouw, ik vind dat heel raar. Dus ook als je naar de grote wc geweest bent of zo, dan moet je kloppen en dan komen zij doorspoelen.

Sommige jongeren vertellen de maandcommissaris welk effect de vele uren alleen op hen hebben. Ze ervaren de veilige eenheid als beklemmend. Een jongere zegt dat hij een maand geen enkele andere jongere heeft gezien. Ze missen de nabijheid van andere jongeren en van de begeleiders. Ze voelen zich gestigmatiseerd wanneer hun eten gebracht wordt door twee bewakingsagenten. Ze vragen zich af wat de begeleiders hopen te bereiken met de jongere op deze manier.

“ Hoe langer je in de kamer zit, hoe meer de energie uit je benen wegstroomt. Je hebt geen zin meer om naar de dagkamer te gaan, je hebt amper nog energie om rechtop te zitten in je bed. Je wordt er echt lui van.

Gebrek aan perspectief

Eén jongere vertelt aan de maandcommissaris dat hij al zeven weken in de veilige eenheid verblijft, zonder te weten waarom. Dat ze niet weten hoelang ze in de veiligheidsleefgroep moeten blijven, ontmoedigt sommige jongeren.

“ Als je in de gevangenis zit, kan je aftellen, dan weet je wanneer je buiten mag. Maar hier is dat niet zo. Ik heb geen datum. Ze zeggen dat ik terug naar [voorziening] mag, maar ik weet niet wanneer dat is.

Een jongere heeft niet het gevoel dat de jongeren die in de veiligheidsleefgroep verblijven, inhoudelijk ondersteund worden. Het lange verblijf, zonder perspectief, tast bij sommige jongeren het vertrouwen in de begeleiders aan.

“ De tijd hier is gewoon verspilde tijd. Sommige dagen gaan snel voorbij en andere dagen gaan traag voorbij, maar het is niet dat er een nut is aan die dagen. Je zou denken dat we hier iets van gesprekken hebben, of therapie ofzo, gewoon iets om te helpen, maar eigenlijk houden ze ons hier gewoon de hele dag een beetje bezig.

Goede praktijk: overstap van veiligheidsleefgroep in rustig tempo

Op een van de campussen groeit een samenwerking tussen de veilige eenheid en twee reguliere leefgroepen. Jongeren die in de veilige eenheid verblijven, stromen indien mogelijk door naar een van deze twee groepen. Ze doen dat niet in één keer, ze verkennen die leefgroep op een rustig tempo. Begeleiders organiseren bijvoorbeeld een dagbezoek in de andere leefgroep, een activiteit met de individuele begeleider, een kennismakingsmoment met de andere jongeren. De overstap naar de gewone leefgroep wordt zo behapbaarder.

Aanbevelingen

De Commissie stelt vast dat voorzieningen inspanningen doen om de eigen praktijk van afzondering in kaart te brengen en te toetsen aan de richtlijnen voor vrijheidsbeperkende maatregelen. Ze proberen bij te sturen en oplossingen te vinden om preventief te werk te gaan, zoals het pilootproject met een ondersteuningsteam.

Wij blijven erop hameren dat afzondering zoveel mogelijk moet vermeden worden. Het kan nooit gebruikt worden als sanctie. Afzondering is alleen aangewezen als de jongere een gevaar is voor zichzelf of voor anderen.

Voor de voorzieningen:

- Blijf zoeken naar alternatieven voor afzondering en fixatie. Is er meer opleiding nodig voor de begeleiders? Leven ze voldoende na wat jongeren aangeven in de signaleringsplannen? Gaan ze voldoende in gesprek om te vermijden dat het tot een escalatie komt? Werken ze voldoende aan herstel na de afzondering? Wat nemen ze mee uit wat jongeren vertellen over hun ervaring?
- Houd het gebruik van afzondering hoog op de teamagenda, zodat telkens opnieuw wordt stilgestaan bij de reden voor de afzondering en bevestigd wordt of een andere aanpak mogelijk was geweest.

Aan de Vlaamse overheid vragen we om de voorzieningen te blijven ondersteunen voor de preventie en de toepassing van correcte afzondering. In de eerste plaats door te zorgen voor begeleiding en voor een optimale en gedifferentieerde personeelscapaciteit.

We herhalen ook de noodzaak om op structureel niveau voldoende aanbod te garanderen voor jongeren met extra zorgnoden. Op die manier kunnen ze op de juiste plek de nodige zorg en begeleiding krijgen, en moeten de veiligheidsleefgroepen niet als een lapmiddel dienen voor een tekort aan gespecialiseerde hulp.

15. Eerste jongeren in langdurige begeleiding

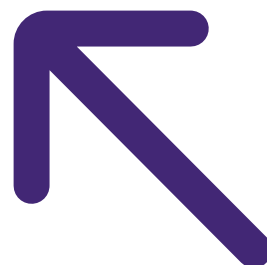
Jongeren die ouder dan 12, 14 of 16 jaar zijn, en die na 1 maart 2023 een zeer ernstig delict pleegden, kunnen respectievelijk een gesloten begeleiding opgelegd krijgen van maximaal twee, vijf of zeven jaar. Het gaat om delicten waarvoor volwassenen in het strafrecht tot meer dan vijf jaar opsluiting² veroordeeld kunnen worden.

Een aantal jongeren die al geruime tijd in de gemeenschapsinstelling verbleven, werden tijdens hun verblijf bij vonnis veroordeeld tot zo'n lange gesloten begeleiding.

De begeleiders getuigden aan de maandcommissaris dat ze hier helemaal niet op voorbereid waren. Op Vlaams niveau was afgesproken dat het decreet Jeugddelinquentierecht in fasen wordt uitgevoerd, en dat de modules begeleiding 2, 5 en 7 jaar pas geactiveerd zouden worden als aan alle randvoorwaarden (infrastructuur en personeel) voldaan is.

De maandcommissaris kreeg te horen dat de communicatie aan de jongere niet altijd door de jeugdrechter of jeugdadvoocaat gebeurde, waardoor de begeleiders de veroordeling aan de jongere moesten communiceren.

Ook is het onduidelijk wat er onmiddellijk na de veroordeling moet gebeuren. Een jongere vertelde aan de maandcommissaris dat het heel verwarrend en confronterend was. Hij kon van het ene op het andere moment niet meer van zijn extramurale rechten genieten zoals hij dat wel kon tijdens de voorgaande maanden in de gemeenschapsinstelling. De redenering is dat er na de veroordeling eerst een rondetafelgesprek moet plaatsvinden om een aanbod op maat voor de jongeren uit te werken.

² Het gaat bijvoorbeeld om genocide, oorlogsmisdaden, misdaden tegen mensheid, terroristische misdrijven; doodslag, moord en poging tot; opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel met ernstige gevolgen (bepaalde mate van arbeidsonbekwaamheid bijvoorbeeld); verkrachting, aantasting van de seksuele integriteit, seksuele uitbuiting van minderjarigen met het oog op prostitutie; foltering, onmenselijke behandeling; ontvoering of gevangenhouding van een minderjarige met de dood tot gevolg; diefstal door geweld of bedreiging.

Aanbevelingen

Vermijd zoveel als mogelijk een louter schriftelijke communicatie wanneer de jongere veroordeeld wordt tot een langdurige gesloten begeleiding. De jeugdadvoocaat en de jeugdrechter weten waar de jongere verblijft, en wanneer de uitspraak plaatsvindt. Een fysiek overleg is dus voor te bereiden.

Druk niet a priori de pauzeknop in voor de rechten van minderjarigen. Jongeren die al geruime tijd in de gemeenschapsinstelling verblijven hebben in een handelingsplan al een traject afgelegd. Zet dit traject zoveel als mogelijk voort, en stuur bij waar en wanneer nodig.

16. Politie

Jongeren worden vaak door de politie naar de gemeenschapsinstelling gebracht. De politie kan in uitzonderlijke omstandigheden ook opgeroepen worden door de begeleiding wanneer een incident met een jongere zwaar uit de hand loopt, met gevaar voor de andere jongeren of de begeleiders.

De relaties tussen de jongeren in de voorzieningen en de politie vallen niet binnen het mandaat van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstituten. De manier waarop de politie zich opstelt of tussenbeide komt, kan de houding van jongeren nadien in de leefgroep wel beïnvloeden. We nemen daarom in dit verslag enkele ervaringen op waarover jongeren hun maandcommissarissen verteld hebben.

Overbrenging naar de voorziening

Sommige jongeren vertellen de maandcommissaris over positieve ervaringen met de politie die hen naar de voorziening heeft gebracht.

Vaker voelen ze zich door de politie niet correct behandeld. Ze zeggen dat de politie "grof" en "hardhandig" was. In sommige voorzieningen komen jongeren, meer dan in andere, geboeid aan de voorziening toe. Eén jongere had naast handboeien ook een touw om haar middel. Eén jongere werd met loeiende sirenes overgebracht.

Verschillende jongeren spreken ook over negatieve ervaringen tijdens hun arrestatie, zoals politiegeweld, en over een gebrek aan elementaire zorg tijdens hun verblijf in de cel.

Commissie noteert interventies van politie

De politie kwam het afgelopen jaar meermaals tussenbeide in een gemeenschapsinstelling bij een incident met een jongere. Eén jongere werd met pepperspray en dwang door de politie naar de isoleerruimte gebracht, nadat hij zijn kamer onder water had gezet. Eén jongere werd door de politie naar de veilige kamer gebracht nadat ze geweigerd had om naar haar kamer en in tweede instantie naar de veilige kamer te gaan en een stoel naar een begeleider had gegooit.

“

Ik ben dan meegegaan met de politie naar de veilige kamer en daar heb ik zelf mijn broek uitgedaan om een scheurvrije broek aan te doen, maar mijn T-shirt wilde ik niet uitdoen omdat ik geen BH aan had. Ze hebben me dan vastgenomen en hebben mijn T-shirt kapot geknipt. Dat vind ik nog altijd heel erg. Ze hadden wel alle mannen weggestuurd zodat die me niet zouden zien, en ze hebben ook een doek over mijn borsten gelegd. En dan heb ik een scheurvrij T-shirt aangedaan.

Aanbevelingen

- Maak afspraken met de politie over hoe de interventie moet verlopen en hoe er gewaakt kan worden over de integriteit en de rechten van de jongere.
- Ga na een interventie van de politie steeds in gesprek met de jongere.
- Ga na elke interventie van de politie met het team na hoe de tussenkomst verlopen is. Neem de ervaringen van de jongeren mee in die reflectie.
- Minderjarigen standaard boeien tijdens het overbrengen, uithalen en bewaken is in strijd met de wet.
- Als jongeren melden dat de politie geweld heeft gebruikt, laat hen dat bespreken met hun advocaat om eventueel klacht in te dienen. De politie kan dwang gebruiken, maar dat moet redelijk en in verhouding zijn tot het doel.

Veilig verblijf

Jongeren in verontrustende situaties die meer beslotenheid nodig hebben, maar geen delict pleegden, kunnen niet meer aan de gemeenschapsinstellingen toegewezen worden sinds maart 2023. Voor hen is er een plek in de nieuwe (private) voorzieningen voor veilig verblijf. Het gaat over 163 plaatsen in 21 organisaties, verspreid over Vlaanderen. De meeste organisaties zijn operationeel.

Veilig verblijf richt zich tot jongeren van wie het ontwikkelingstraject is geblokkeerd op verschillende levensdomeinen, jongeren die niet in hun thuissituatie of in een open voorziening kunnen verblijven, die hun eigen psychische of fysieke integriteit of die van anderen in gevaar brengen en die ambivalent staan tegenover hulpverlening.

1. Veilig verblijf: jongeren hebben gemengde ervaringen

Kleine, positieve stapjes vooruit

Sommige jongeren tonen zich tevreden met hun traject in een voorziening veilig verblijf. Ze hebben het gevoel naar een doel toe te werken. Ze nemen kleine, positieve stapjes vooruit. Een opleiding starten, nieuwe en veiligere vrienden vinden, het contact met de familie herstellen. Ze vinden dat de begeleiding hen daarin helpt.

“ Je leert hier zelf je verantwoordelijkheid opnemen. Als je wegloopt, dan loop je weg, maar het helpt toch niet. Je kan dus beter een andere manier zoeken voor je problemen.

Jongeren hebben vragen bij nut van hun verblijf

Veel jongeren plaatsen vraagtekens bij de bedoeling van het traject veilig verblijf. Ze ervaren het als een sanctie terwijl ze niets verkeerd hebben gedaan.

“ Een meisje geeft aan dat ze zich opgesloten voelt door de daden van haar ouders. Veilig verblijf voelt aan als een gevangenis. Een maandcommissaris

Ze vervelen zich, ze gaan vaak niet naar school, ze hebben niet altijd een dagbesteding. Ze zien niet in waartoe dit verblijf moet dienen.

“ Er is weinig om naartoe te werken, en dan verlies je de motivatie en loop je weg en moet je van nul herbeginnen.

Veilig verblijf als noodoplossing

Ook sommige begeleiders signaleren aan maandcommissarissen dat ze veilig verblijf te vaak gebruikt zien als een noodoplossing wanneer er geen plaats is in voorzieningen die meer aangepast zijn aan de behoeften van de jongere, bijvoorbeeld een voorziening voor jongeren met gedrags- en emotionele stoornissen of een dienst kinder- en jeugdpsychiatrie.

Begeleiders en maandcommissarissen kaarten dit nadrukkelijk aan. Ze zien jongeren met zware drugsproblemen of met ernstige psychische problemen, met crisissen die de zorg en de veiligheid van zichzelf en anderen in het gedrang brengen, maar voor wie er geen andere opties zijn. De wachtlijsten bij andere voorzieningen zijn te lang, de criteria die deze voorzieningen hanteren voor hun aanbod te beperkend.

In één voorziening ontmoette de maandcommissaris maand na maand een zwakbegaafde jongere. De begeleiders deden er alles aan om de jongere structuur en nabijheid te bieden, maar ze konden deze jongere niet alle ontwikkelingskansen geven. Hij had een aanpak op maat nodig. Na een jaar moesten ze de jongen naar huis sturen, ook al wisten ze dat ook dat niet de juiste plek was.

Bezorgdheid over 18+

Bij sommige jongeren en begeleiders leeft de indruk dat veilig verblijf als een wachtkamer is waar jongeren blijven hangen tot ze achttien zijn. Sommigen maken zich zorgen over wat er met hen gebeurt zodra ze meerderjarig worden. Nazorgtrajecten ontbreken vaak. Sommige begeleiders zeggen het hart vast te houden: wat gebeurt er met deze jongeren? In sommige voorzieningen krijgen deze jongeren de boodschap bij hun vertrek dat er altijd een kamer is voor hen als ze echt in nood zitten.

“ ‘We hebben altijd een bed vrij.’ We geven dat mee aan jongeren. Een begeleider

“ Het was niet zo heel lang geleden dat ze voor de jeugdpsychiatrische diensten ‘uitbehandeld’ was. Bijna achttien. Nog een paar dagen nu. Een leven ingepakt in dozen op haar kamer. Klaar voor de grote wereld, zo denkt ze, zo hoopt ze. Maar nee, ze is niet bang... zegt ze. Ik zie wat anders. Ik zie ze van de hak op de tak springen, me een knuffel geven voor haar koffie, zeggen dat die knuffel toch te dicht was, ik zie ze noodmedicatie vragen om te kunnen slapen. (...) Ik zie begeleiding die zich vragen stelt, oprecht

erg bezorgd is (...). Waarom valt zij niet onder een beschermingsstatuut via de vrederechter? Waarom is er niet gedacht aan de dag dat ze achttien zou worden? Niet voldoende alleszins. Waarom kunnen we als maatschappij niet meer voor haar doen dan een boekje maken met namen en telefoonnummers van wie haar zou kunnen helpen als het nodig is? (...) Waarom zetten we haar, met haar leven in dozen, aan de deur en zwaaien we ze uit?
Een maandcommissaris

Tijdens het overleg met de voorziening stelde deze maandcommissaris vast dat de voorziening alle mogelijke stappen heeft gezet en alle mogelijke diensten heeft gecontacteerd. Overal botste ze op ellenlange wachtlijsten.

Veilig verblijf moet over beveiliging én hulpverlening gaan

In hun contacten met de maandcommissarissen zeiden sommige directeurs dat ze zich afvragen of ze de jongeren de geslotenheid die gevraagd wordt, wel kunnen bieden, in vergelijking met de gemeenschapsinstellingen.

Een directielid vertelt aan de maandcommissaris dat het gesloten karakter van veilig verblijf steeds meer ter discussie wordt gesteld. Biedt het een antwoord op de vraag om jongeren die jeugddelicten pleegden en jongeren in een verontrustende opvoedingssituatie (VOS) van elkaar te scheiden, zoals het jeugddelinquentiedecreet voorschrijft? Veilig verblijf hoort niet alleen over beveiliging te gaan maar ook over hulpverlening. Het gaat over meer dan weten dat begeleiders hun best doen om beveiliging te garanderen. Het is een missie.

“Ze staan er iedere dag opnieuw, met vertrouwen in de jongere, met een motivatie die soms vertrekt vanuit een naïviteit om het te kunnen volhouden, maar bovenal met een missie om de wereld voor de jongeren wél net ietsje mooier te maken.

Een directielid

Aanbevelingen

De Commissie stelt een grote diversiteit vast tussen en ook binnen de voorzieningen veilig verblijf. Sommige jongeren zetten positieve stappen vooruit. Veel jongeren zien niet in waartoe hun verblijf moet dienen. Maandcommissarissen kaarten aan dat er jongeren verblijven met zware zorgnoden, zonder vervolgperspectief of vangnet.

De Vlaamse overheid zet stappen richting 'een zorgplan op maat, met beveiliging op maat' voor jongeren met een geblokkeerd ontwikkelingstraject. Vlaanderen is nu ingedeeld in regio's en in elke regio vormen voorzieningen veilig verblijf en voorzieningen GES+ een netwerk. Elk netwerk garandeert dat er op het niveau van de voorzieningen en van het netwerk vormen van relationele procedurele en/of infrastructurele beveiliging aanwezig zijn. Als een jongere beveiliging nodig heeft, wordt op basis van diagnostiek bepaald welke de begeleidings- en behandelingsdoelen zijn voor de jongere, en welke mate van beveiliging de jongere op dat moment nodig heeft.

De Commissie hoopt dat elk regionaal netwerk er op deze manier in slaagt om iedere jongere 'een zorgplan op maat, met beveiliging op maat' te garanderen.

- Doe dit samen met de jongere, zodat hij zijn traject als zinvol ervaart.
- Ga voor een zorgplan op maat en een beveiliging op maat van kinder- en mensenrechten. Neem naast diagnostiek ook de richtlijnen voor vrijheidsbenemende maatregelen en het decreet rechtspositie minderjarigen mee in het bepalen van de mate van beveiliging.
- Ga in overleg met de jeugdrechters. Zij spelen een beslissende rol in het bepalen welke mate van beveiliging de jongere op welk moment nodig heeft.

De Commissie herhaalt daarnaast de noodzaak om op structureel niveau voldoende aanbod te garanderen voor jongeren met extra zorgnoden, zodat ze op de juiste plek de nodige zorg en begeleiding krijgen.

2. Leefklimaat

Schipperen tussen bescherming en autonomie

De voorzieningen veilig verblijf beschermen jongeren tijdelijk, op bevel van de jeugdrechter, tegen een onveilige situatie. Maandcommissarissen zien op basis van de ervaringen van jongeren en van hun eigen vaststellingen grote verschillen in de manier waarop voorzieningen deze veiligheid invullen.

Aan de ene kant zijn er voorzieningen die kiezen voor maximale beveiliging van de jongere om het risico op agressie tegen zichzelf of anderen te beperken of het patroon van weglopen te doorbreken. Jongeren vertellen over (tijdelijk) gesloten kastdeuren in de kamer, in de leefruimte, in de keuken; gesloten kamerdeuren, wc-deuren, binnendeuren die met een polsbandje worden opengemaakt, camerabeveiliging in kamers, gangen en leefruimte.

Deze voorzieningen zeggen aan de maandcommissaris dat alle jongeren in de beginfase de hoogste beveiliging opgelegd krijgen. Na die fase volgt een aanpak op maat waarbij jongeren stap na stap meer bewegingsvrijheid krijgen. Deze voorzieningen zeggen dat ze willen vermijden dat ze verworvenheden moeten terugschroeven omdat ze te snel gingen.

Veel jongeren in deze voorzieningen zeggen aan de maandcommissaris dat er veel te traag wordt opgebouwd naar meer autonomie. Ze voelen zich "opgesloten" en "eenzaam".

“ Het duurt weken voor je je tv-bakje mag en dus zelf kan zappen, en het duurt ook heel lang voor je een boek mag. Een kruiswoordraadsel of zo, is dan nog een stap verder. Een mp3? Dat hebben wij niet, hoor. De muren komen soms echt op je af.

Andere voorzieningen vertrekken vanuit vertrouwen en het idee van "positive risk taking": rekening houden met de veiligheid, maar vooral veel kansen geven. In één voorziening noteerde de maandcommissaris het verhaal van een jongere die alleen naar een skatepark wilde. Hij was al weggelopen. De begeleiders beslisten hem toch de kans te gunnen om zichzelf te bewijzen. Hij kreeg zijn gsm mee en moest zijn locatie inschakelen. De jongen was netjes op tijd terug. Hij gaat nu vaak naar het skatepark, waar hij ook vrienden heeft gemaakt.

Begeleiders in deze voorzieningen hanteren ook veiligheidskaders en -maatregelen. Bij een uitje naar de kermis bijvoorbeeld mogen jongeren die al verder

staan in hun traject alleen met de fiets, terwijl de andere jongeren samen met de begeleiders gaan. Maar de begeleiders blijven in hun aanpak steeds de nadruk leggen op het streven naar autonomie.

Veel voorzieningen schipperen tussen de twee benaderingen. Ze moeten geregeld een nieuw evenwicht vinden, nu eens meer bewegingsvrijheid, dan weer meer veiligheid en controle, ook met individuele programma's die jongeren meer beperkingen opleggen. Sommige begeleiders geven aan dat ze zich in die rol van "cipier" niet goed voelen.

Jongeren waarderen betrokken en warme begeleiders

Veel jongeren vertellen met warmte en waardering over hun begeleiders. Ze erkennen de vele inspanningen, hoe begeleiders er altijd zijn voor hen, hoe ze luisteren, steunen en kaderen, hoe ze feilloos aanvoelen wanneer ze extra zorg nodig hebben.

Maandcommissarissen noteren verhalen over begeleiders die zonder aarzelen mee in de ambulance springen van een jongere die met een overdosis naar het ziekenhuis wordt gevoerd. Ze horen een jongere vertellen over de begeleiders die tijdens het weekend naar een theaterstuk zijn komen kijken waarin de jongere een rol had.

Ze noteren hoe hard jongeren verlangen naar meer tijd om te kunnen praten met hun begeleiders of om samen dingen te doen. Dat gaat vaak over kleine dingen, zoals de begeleider die geduldig het haar knipt en stylet van een jongere die op het domein van de voorziening naar een fuif mag. In de kleinere leefgroepen van veilig verblijf kunnen begeleiders ook meer individuele aandacht geven, al staat die ruimte door het personeelstekort vaak onder druk.

Spanningen in de leefgroep

Vele jongeren vertellen de maandcommissarissen over spanningen in de leefgroep. Ze leven er samen met jongeren met een ander profiel, een andere leeftijd, andere interesses. Zeker wanneer te veel jongeren geen dagbesteding hebben en ze de hele dag op elkaars lip zitten, loopt het sneller fout.

Soms zijn de spanningen ook het gevolg van één jongere die het de andere jongeren en de begeleiders moeilijk maakt met agressief en onvoorspelbaar gedrag. Verschillende jongeren en begeleiders merken tegenover de maandcommissaris op in welke mate de aan- of afwezigheid van één jongere het verschil maakt en hoe snel de temperatuur daalt als die er niet (meer) is.

Creativiteit van begeleiders om spanningen te ontmijnen

“ De jongen die al boos was, gaat buiten verder met het uiten van zijn kwaadheid, springt op tuinmeubels, scheldt, gooit met een stoel. De begeleiders bespreken kort hoe ze dit aanpakken. Een van hen roept hem binnen en gaat apart met hem in de zetel zitten. (...) Er wordt meegegeven dat er begrip is voor zijn boosheid, dat hiernaar geluisterd wordt maar dat het niet kan getolereerd worden dat hij spullen stuk maakt en dat dit ook consequenties heeft. Het helpt door dit rustig, duidelijk en apart met hem te bespreken, hij lijkt zelf ook in te zien dat hij te ver ging.
Een maandcommissaris

Maandcommissarissen zien hoe begeleiders een indrukwekkende creativiteit tonen om de oplopende spanning bij een jongere of tussen jongeren te ontmijnen. Ze zien begeleiders die in de leefgroep naadloos schakelen tussen discrete en intensieve aandacht voor één jongere die het lastig heeft en rustig verder praten met de andere jongeren voor wie het een gewone avond is. Ze noteren de respectvolle manier waarop begeleiders strubbelingen met humor en rust counteren of de warme ondersteuning voor een jongen die een spelbord omkiepert en die ze rustig laten afkoelen om nadien samen op te ruimen.

Twee jongens spelen een spel
De ene wint en lacht
De andere verliest en ontploft
Stukjes vliegen door de lucht en vallen op de grond

De jongen raast en tiert
Loopt driftig heen en weer

De begeleider geeft hem ruimte maar blijft in de buurt
Op afstand nabij

Later ruimen ze samen op
De jongen voelt zich rot
Zegt dat de wereld beter af zou zijn zonder hem

De begeleider neemt hem vast,
kijkt hem in de ogen en zegt
daar ben ik het niet mee eens

Jij mag jij zijn, ik zie jou
En ik ben hier, ben hier voor jou

Gedicht van de maandcommissaris die bij het incident aanwezig was

Maandcommissarissen noteren dat wanneer de omgang met jongeren niet vertrekt vanuit de beperkingen en de stoornissen van de jongeren – hoe moeten we omgaan met gedrags- en emotionele stoornissen, met een lage sociaal-emotionele ontwikkeling, met beperkte impulscontrole? – maar wel vanuit de behoeften van de jongere, er een gevoel van verbondenheid groeit en er mooie dingen gebeuren.

In verschillende voorzieningen vertellen jongeren over belonings- of feedbacksystemen om gedrag te reguleren en jongeren te motiveren. Maar sommige van deze systemen geven jongeren net meer stress, omdat ze zich onder druk gezet voelen. Een voorziening schaafde om die reden haar feedbacksysteem bij. Jongeren moesten daar dagelijks tot drie keer goed ‘scoren’. Ze hadden aangegeven dat dit hun welzijn aantastte.

Vraag naar regels die flexibeler en meer op maat zijn

Jongeren zeggen het lastig te vinden wanneer regels die voor één jongere bedoeld zijn aan alle jongeren in de leefgroep worden opgelegd. In één voorziening moest de koelkast in de keuken leeg blijven omdat één jongere etenswaren wegnam zonder toestemming. Ook na diens vertrek bleef die regel.

Jongeren vinden dat sommige begeleiders – zeker nieuwe begeleiders – de regels te strikt toepassen en snel dreigen dat ze hen naar hun kamer zullen sturen. Ze ervaren te weinig flexibiliteit. Een jongere vertelt de maandcommissaris dat ze na een *fugue* niet op bezoek mocht bij haar terminaal zieke vader, haar vader moest zelf naar de voorziening komen. Een jongere die het erg lastig had, mocht om 21u10 niet meer bellen met haar moeder, omdat telefoontjes aanvragen maar kon tot 21u.

Sommige voorzieningen geven tegenover de maandcommissaris zelf aan dat ze willen nadenken over welke afspraken (nog) echt nodig zijn en waar ze flexibeler kunnen zijn. Ze zeggen ook dat minder ervaren begeleiders hun weg nog zoeken. Ze houden daardoor misschien iets strikter vast aan de regels als leidraad.

Huiselijkheid en gezelligheid

Jongeren benadrukken tegenover hun maandcommissaris dat ze het belangrijk vinden dat de leefgroep huiselijkheid en gezelligheid uitstraalt. Dit is de plek waar ze leven. Voorzieningen doen inspanningen, bijvoorbeeld met de aankleding van de leefruimte bij speciale gelegenheden zoals Valentijnsdag of Halloween of dekentjes op de stoelen voor de gezamenlijke tv-momenten.

In één voorziening hebben de jongeren sinds kort het gezelschap van cavia's, kippen en eenden. In een andere voorziening brengt een begeleider geregeld zijn eigen hond mee. Ook de huishoudster, die in verschillende voorzieningen instaat voor de verse maaltijden, draagt bij aan dat gevoel, zeker als ze met de jongeren en de begeleiders aanschuift.

In sommige voorzieningen waar jongeren meer individueel op hun kamer moeten blijven, zeggen ze het leefgroep-gevoel, de mogelijkheid om samen rond te hangen, te missen. Ze vragen toch eens één keer samen frietjes te mogen eten.

Goede praktijk

In één voorziening maken ze van de wekelijkse klus van het opmaken van de weekplanning een fijn gezamenlijk 'apero'-moment in de leefgroep. Met frisdrank, mocktails, snoep en chips bekijken ze samen wie wat doet de komende week.

Druk op leefklimaat door personeelstekort

De meeste voorzieningen kampen met een nijpend tekort aan personeel dat hun werking hypothekeert. De maandcommissarissen zien voorzieningen waar van de twintig personeelsleden maar vijf mensen meer dan twee jaar anciënniteit hebben, of voorzieningen waar zes van de zeven personeelsleden recent in dienst kwamen; de langste anciënniteit was daar één jaar.

In verschillende voorzieningen werden tijdelijk minder jongeren opgenomen of was er zelfs een volledige opnamestop omdat ze te weinig mensen hadden om de jongeren op een veilige manier te omkaderen. Begeleiders hebben het gevoel dat ze "in overlevingsmodus" werken. De vele personeelsswissels wegen op de jongeren die nood hebben aan continuïteit, stabiliteit en voorspelbaarheid.

Aanbevelingen

Beveiliging mag nooit een doel op zich zijn, schrijft het agentschap Opgroeien in de recente visienota voor veilig verblijf. De Commissie onderschrijft deze visie volledig.

- Stel vragen bij het eigen beveiligingsbeleid. Hoe worden vrijheidsbeperkende maatregelen vermeden?

Wanneer en hoe worden ze ingezet? Waar is nog groeimarge voor de autonomie van jongeren? Waar kan meer vanuit positive risk taking gehandeld worden?

- Blijf gaan voor een open en positief leefklimaat. Trek de kaart van gezelligheid, huiselijkheid en nabijheid. De maandcommissarissen getuigen over tal van mooie voorbeelden.
- Zet in op uitwisseling van goede praktijken tijdens het regionaal netwerkoverleg. Voorzieningen kunnen elkaar inspireren in de opmaak van een zorgplan op maat en de aanpak van een beveiliging op maat van kinder- en mensenrechten.

Jongeren vragen om meer flexibiliteit en regels op maat.

- Neem de eigen regels en afspraken onder de loep. Zijn ze echt nodig en relevant voor 'alle' jongeren die er momenteel verblijven?

Jongeren hebben nood aan stabiliteit, continuïteit en vertrouwde gezichten. Begeleiders die hen met warmte omringen en hun laten weten dat ze er voor hen zijn, slagen erin om verbinding met de jongeren te maken.

- We vragen de Vlaamse overheid om voldoende middelen vrij te maken, zodat voorzieningen voldoende personeel kunnen aanwerven, en de jongeren geruggensteund worden door begeleiders die tijd en ruimte hebben om samen met hen werk te maken van een positief leefklimaat.

3. Kamermomenten

Jongeren vinden dat er te veel kamermomenten zijn

Sommige jongeren vertellen dat ze soms vijf tot zes uur per dag op kamer doorbrengen. Maandcommissarissen stellen ook verschillen tussen voorzieningen vast. Sommige voorzieningen vinden kamermomenten belangrijk omdat ze niet willen dat de energie van jongeren vooral gaat naar pogingen om aansluiting te vinden bij de groep. Ze vinden dat ze zich moeten concentreren op hun eigen traject. Andere voorzieningen hebben geen vaste kamermomenten. Jongeren kiezen er zelf of ze tijd doorbrengen op hun kamer. De voorziening wil dat ze hun kamer associëren met rust. Ze gebruikt de kamer dus nooit als sanctie.

Kamer een veilige plek?

Alle voorzieningen zeggen dat ze willen dat de kamers voor de jongeren een veilige plek zijn. Ze vullen dat verschillend in. Sommige voorzieningen willen “steriele” kamers, met elke dag kamerpoetsen, lege bureaus, nergens rondslingerende spullen. Dit moet de kamercontroles vergemakkelijken en zo de veiligheid garanderen. Andere voorzieningen vullen dat minder letterlijk in. Ze laten de jongeren één keer per week de kamer schoonmaken. Verder mag ze erbij liggen zoals zij dat willen, zodat het ‘hun’ plek is.

Een jongere die door de begeleiders beschouwd werd als de trekker van een aantal incidenten, vertelde aan haar maandcommissaris dat de deur van haar kamer daarom op slot ging ‘s nachts. Maar in de voorziening was al enkele keren brandgesticht. De jongere was doodsbang dat er brand zou uitbreken en dat ze niet weg zou kunnen. Toen ze de begeleiders vertelde wat die gesloten deur met haar deed, werd het slot weggehaald.

Aanbevelingen

- Houd het beleid voor de kamermomenten tegen het licht van een ontwikkelingsgericht leefklimaat. Wat wil je bereiken met de kamermomenten? Welk traject heb je met de jongere voor ogen? Hoe dragen de kamermomenten bij aan de ontwikkeling van de jongere?
- Beschouw de kamer van de jongere als hun kamer. Sommige jongeren hebben zeer weinig privacy. Gun hun een eigen kamer.
- Zorg ervoor dat jongeren hun kamer niet associëren met sancties. Zet daarom in op alternatieve sancties.
- Besef dat een gesloten kamerdeur gelijkstaat aan afzondering. Dit mag enkel toegepast worden als de jongere een gevaar is voor zichzelf en zijn omgeving.

4. Vrije tijd en activiteiten

Niet in alle voorzieningen zijn evenveel activiteiten voor de jongeren. Sommige begeleiders geven aan dat het personeelstekort of een beperkt budget hen op dit vlak parten speelt. Soms moeten ze ook activiteiten afgelasten omdat het individueel programma van één jongere de activiteiten met de hele groep onmogelijk maakt.

De jongere geeft aan dat ze niets meer kunnen doen in de leefgroep door de hele situatie met de andere jongere. Dat ze bijvoorbeeld pas veel later dan gepland op activiteit konden vertrekken, omdat ze moesten wachten tot de jongere in kwestie weg was uit de leefgroep.

Een maandcommissaris

Sommige voorzieningen vertellen aan de maandcommissaris dat jongeren te dure verwachtingen hebben voor activiteiten. Andere voorzieningen slagen erin om, zeker tijdens vakantieperiodes, een mooi betaalbaar programma aan te bieden: samen voetballen op een pleintje in de stad, naar de avondmarkt, een filmochtend, samen een lounge set knutselen, wandelen, wafels bakken, minigolf, bowlen, zeepjes en scrubs maken.

In sommige voorzieningen worden jongeren betrokken bij het opmaken van de (vakantie)planning voor activiteiten. In andere voorzieningen zeggen begeleiders dat zij de regie in handen moeten nemen omdat jongeren geen ideeën geven.

Goede praktijk

In één voorziening is er, naast een uitgebreid gemeenschappelijk vakantieprogramma, ook tijd voorzien voor begeleiders om individueel met een jongere op stap te gaan voor een zomeractiviteit die past bij de interesses en voorkeuren van de jongere. Een jongere wilde gaan helpen in een dierenasiel, een andere jongere wilde trampolinespringen.

Goede praktijk

In één voorziening nam een jongere deel aan de repetities en de voorstellingen van het theaterstuk ‘Nooit Nergens’ in cultuurcentrum Het Perron, een samenwerking voor en door jongeren van dansstudjoke en Vereniging Ons Tehuis, met steun van het jeugdhuis JOC Ieper en de stad Ieper. Het is maar een van de voorbeelden van samenwerking met externe organisaties om jongeren een stimulerend vrijetijdsaanbod te geven.

Aanbevelingen

- Blijf streven naar een optimaal vrijetijdsaanbod, met een brede waaier aan activiteiten, zeker tijdens weekends en vakanties.
- Leuk hoeft niet duur te zijn. Haal inspiratie bij andere voorzieningen veilig verblijf die erin slagen om de kosten te drukken en de jongeren toch een fijne tijd te bezorgen.
- Breid de mogelijkheden voor vrijetijdsactiviteiten uit door samen te werken met externe organisaties. We vragen aan de Vlaamse overheid om de voorzieningen voldoende middelen te bieden om dit te realiseren.

5. Eten

Klemtoon op gezonde voeding

In sommige voorzieningen hebben jongeren klachten over de kwaliteit, de hoeveelheid of de aard van het eten. Ze vinden bijvoorbeeld dat het eten te weinig "cultureel divers" is, ze vinden dat er te veel bruin brood op tafel komt terwijl ze liever wit brood hebben, dat de porties te klein zijn.

Maandcommissarissen stellen vast dat in verschillende voorzieningen gewerkt wordt rond gezonde voeding, met werkgroepen, een gezonde week in de zomer of de beslissing om de 20Uur-box – een doos met snoep en chips – alleen nog boven te halen tijdens het weekend. Als snack mogen jongeren tijdens de week dan alleen fruit of yoghurt.

In één voorziening worden de jongeren maandelijks gewogen. De voorziening doet dit omdat ze vastgesteld had dat jongeren in de voorziening te veel bijkomen. Eten is dan een copingmechanisme. Ze willen dat jongeren een gezonde relatie ontwikkelen met voeding en vermijden dat ze zich als tegenreactie in het crashdiëten storten.

Twee jongeren gaven mee dat ze het niet oké vinden dat ze per broodmaaltijd maar drie boterhammen mogen eten, en 's ochtends alleen zoet beleg mogen en 's avonds enkel hartig beleg. Het voelt voor hen zelfs wat als 'bodyshamen'. 'We mogen niet dikker zijn of worden.'

Een maandcommissaris

Een jongere vindt het niet eerlijk dat ze te weinig proteïnerijke voeding krijgt om op gewicht te komen, terwijl wel rekening wordt gehouden met de voedingsbehoeften van een jongere die gewicht moet verliezen. Ze wil zelf eten kunnen kopen en bewaren.

In verschillende voorzieningen kunnen jongeren zelf (mee) koken, tot hun grote tevredenheid, soms zelfs met groenten uit de eigen moestuin. In voorzieningen waar zelf koken bijvoorbeeld alleen tijdens de vakantie kan omdat elke dag zelf koken er organisatorisch of budgettair niet haalbaar is, vinden jongeren dit jammer.

Aanbevelingen

- Ga in gesprek met jongeren over hun voeding, hun zorgen en hun suggesties.
- Bied jongeren waar mogelijk de kans om zelf te koken. Het doet hen bewuster omgaan met de samenstelling van hun maaltijd, stimuleert hun autonomie en het is een fijn sociaal moment.
- Doe beroep op externe organisaties, zoals het Instituut Gezond Leven of de vzw Eetexpert, die advies geven over gezonde voeding.

6. Contact met vrienden en familie

Jongeren vinden dat belang van vrienden onderschat wordt

Jongeren vertellen aan de maandcommissaris dat ze graag meer contact willen met hun vrienden, in persoon of telefonisch. Sommigen geven aan dat ze weglopen uit de voorziening omdat ze vrienden missen.

Ik loop weg omdat mensen die ik ken buiten zijn.

Sommige voorzieningen signaleren aan de maandcommissaris dat het voor hen niet evident is om voor nieuwe jongeren snel in te schatten of bepaalde vrienden de jongeren niet in onveilige situaties brengen. Ze zeggen dat ze niet anders kunnen dan terughoudend zijn.

Eén voorziening vraagt jongeren die vrienden willen zien om hen in de voorziening uit te nodigen of om er samen met een begeleider op bezoek te kunnen gaan, zodat begeleiders met die vrienden kunnen kennismaken. In één voorziening kregen jongeren de kans om een initiatief uit te bouwen om vrienden in de tuin van de voorziening uit te nodigen.

Ook als de vrienden zijn goedgekeurd, voelen jongeren soms nog wantrouwen van begeleiders.

“ Een ander meisje snapt niet dat wanneer ze bij vrienden is, die goedgekeurd zijn door de jeugdrechter, dat ze dan nog steeds moet bellen met de Nokia van de voorziening om te laten weten waar ze is. Ze vindt dat nu die vrienden goedgekeurd zijn, de begeleiding haar moet vertrouwen in waar ze is en wat ze doet.
Een maandcommissaris

Contact met familie

Sommige jongeren vinden dat de voorziening het contact met hun familie via telefoon of bezoek te veel beperkt. Sommige jongeren hebben het gevoel dat hun begeleiders negatief kijken naar hun ouders.

“ Ze praten dan niet altijd even respectvol over hen, of zijn soms zeer beschuldigend of veroordelend. (...) Bijvoorbeeld: een meisje geeft aan dat ze weet dat de begeleiding en ook de jeugdrechter slecht kijken naar haar moeder. (...) Maar zij voelt veel loyaliteit ten aanzien van haar mama en wil graag bij haar wonen.
Een maandcommissaris

Maandcommissarissen vernemen dat contact met de familie niet altijd veilig is voor jongeren die in een voorziening veilig verblijf zijn. Ook wanneer de jeugdrechter contact met de familie toelaat, wil de voorziening soms zelf eerst nagaan of het veilig is. Soms is het beperken van bezoek ook een manier om kwetsbare ouders en andere kinderen in het gezin te beschermen.

Jongeren kaarten aan dat hun familieleden vaak langer onderweg zijn naar de voorziening dan het bezoeken duurt. Die afstand speelt de jongere ook op andere vlakken parten. Vanuit veilig verblijf wordt gebouwd aan een netwerk voor na de opname; door de afstand van het veilig verblijf tot de woonplaats kan dit netwerk voor de jongere niet altijd geïnstalleerd worden.

Jongeren erkennen hoeveel contextbegeleiders voor hen betekenen

Jongeren vinden het fijn wanneer hun contextbegeleiders inspanningen doen om bruggen te bouwen tussen hen en hun familie.

“ Ze vinden haar zeer transparant, ze gaat in gesprek met de jongeren. Een meisje zegt dat het contact met haar ouders terug opgepikt is dankzij de contextbegeleider.
Een maandcommissaris

Maandcommissarissen stellen vast dat meer bezoek mogelijk is als er voldoende contextbegeleiders zijn. Waar contact toegelaten of mogelijk is, zien ze dat voorzieningen zoveel mogelijk kansen tot contact creëren voor de jongeren.

In één voorziening waar een jongere tijdens de feestdagen alleen in de leefgroep was, pikten de begeleiders de oma op, zodat zij samen met haar kleinkind boodschappen kon doen voor een feestetentje, en dan in de leefgroep samen kon koken en genieten.

In een andere voorziening bekeken de begeleiders hoe ze een overnachting konden regelen in de leefgroep voor de broer van een van de jongeren, omdat de jongere zelf voorlopig niet thuis mocht overnachten.

Aanbevelingen

- Probeer flexibel om te springen met bezoektijden voor ouders die van ver komen of voor wie het tijdstip van het bezoek niet past met hun baan of de zorg voor andere kinderen.
- Erken het belang van vrienden voor jongeren. Zoek, als dit de veiligheid en de integriteit van de jongere niet in gevaar brengt, samen met de jongere naar manieren om die vrienden een plek te geven in zijn leven tijdens zijn verblijf.

7. Privacy

Kritisch kijken naar camera's

Verschillende jongeren geven aan dat ze zich door de camera's in het veilig verblijf niet op hun gemak voelen.

“ Ook tijdens een bezoek wordt meegekeken, wat niet fijn is. Je hebt geen privacy. Ze hadden ook het idee dat de beelden teruggekeken konden worden.
Een maandcommissaris

In de meeste voorzieningen worden tijdelijke of permanente camera's ingezet. Verschillen zijn er wel in de plek waar ze geïnstalleerd zijn: soms alleen in gangen of aan buitendeuren, soms overal, tot in de leefruimte, de bezoekersruimte en de individuele kamers toe.

“ De camera aan het terras in de tuin zou de meisjes filmen wanneer ze in de leefruimte zijn en dat vinden ze niet fijn. Ook de camera's in de hal naar de kamers vinden ze niet fijn. Soms worden ze aangesproken door de begeleiding – ‘wat doe je in de hal?’.

Een maandcommissaris

Vooraf het gebruik van camera's in individuele kamers is voor jongeren een doorn in het oog. Voorzieningen die (tijdelijk) camera's gebruiken in de kamers zeggen dat ze dit doen om de veiligheid te garanderen. Sommige jongeren die aan zelfverwonding doen, zeggen dat ze zich veiliger voelen wanneer ze weten dat iemand meekijkt.

Sommige voorzieningen hebben gekozen voor camera's met een rood lichtje wanneer ze actief zijn, of camera's die automatisch wegdraaien wanneer ze niet in gebruik zijn. Jongeren weten dan duidelijker of en wanneer ze gefilmd worden. Enkele andere voorzieningen geven aan dat ze een gelijkaardig systeem overwegen.

De maandcommissarissen stellen vast dat vele voorzieningen werk maakten van een camerabeleid op papier, dat ook wordt toegelicht in onthaal- en welkomstbrochures en in het intakegesprek met de jongeren. Andere voorzieningen moeten er nog werk van maken.

Het gebrek aan transparantie voedt bij jongeren het gevoel dat ze altijd gefilmd worden en dat er camera's zijn ook wanneer ze die niet zien, vertellen ze aan de maandcommissarissen. Dat sommige begeleiders dreigen om “de camera's eens te bekijken” wanneer ze vermoeden dat een jongere iets op de kerfstok heeft, voedt het gevoel dat ze altijd en overal in de gaten worden gehouden.

Sommige voorzieningen hebben geen camera's. En blijven ook bij dit principe. Zij beveiligen door de inrichting van gangen en ruimtes, en zetten in op nabijheid wanneer een jongere aan zelfverwonding wil doen.

Toegang tot eigen spullen

Jongeren vragen waarom ze niet meer persoonlijke spullen op de kamer kunnen hebben. In sommige voorzieningen mogen jongeren geen make-up, knuffels of boeken. In andere voorzieningen is het geen probleem dat jongeren hun eigen spullen hebben – tenzij begeleiders inschatten dat er acuut gevaar op zelfverwonding is – of mogen jongeren hun kamer inrichten of versieren zoals ze willen.

Een jongere toonde zich verontwaardigd tegenover de maandcommissaris omdat begeleiders in zijn kamer spullen hadden weggenomen terwijl hij er niet bij was en zonder hem op voorhand op de hoogte te brengen. Dit was een sanctie omdat hij niet had willen meewerken met een kamercontrole.

Opletten met gebruik sociale media voor voorziening

In één voorziening kaartte een jongere aan dat begeleiders een foto, genomen tijdens het tuinieren, op Facebook hadden gezet zonder eerst aan de jongere toestemming te vragen. Het gezicht van de jongere was wel onherkenbaar gemaakt.

“ Ook al zien ze mijn gezicht niet, ik heb een herkenbaar lichaam, en wil niet dat het op Facebook staat.

Ook een andere jongere meldde dat een begeleider gevraagd had om haar handen te filmen tijdens het tuinieren en dat ze niet ‘nee’ durfde te zeggen, ook al had ook zij liever niet dat dit op Facebook verscheen.

De voorziening reageerde alert toen de maandcommissaris deze klachten signaleerde. De foto's werden verwijderd. Er is geen nieuw beeldmateriaal gemaakt of verspreid. Als ze dat wel nog doen, willen ze eerst vragen wat de jongeren daarvan vinden.

Eén jongere van een andere voorziening vraagt of het niet mogelijk is om haar naam en telefoonnummer van de oude Nokia-telefoon te halen die ze mee naar buiten krijgt. Ook stickers met de naam of het logo van de voorziening op telefoons van de voorziening ervaren jongeren als stigmatiserend.

“ Je naam en telefoonnummer staan geplakt op de gsm. Als er een rare gast naast me zit, kan die mijn naam en nummer opslaan. Dat mag toch niet?

Aanbevelingen

- Beperk het gebruik van camera's zoveel als mogelijk. Het zet de privacy van de jongeren onder druk, zeker wanneer er een camera in de kamer van de jongere hangt.
- Ga te rade bij voorzieningen die een veiligheidsbewaking hanteren die de privacy van de jongeren minder schendt, zoals inzetten op nabijheid om de jongere tegen zichzelf te beschermen.
- Als er toch een camera is in de leefgroep, leg de jongeren dan duidelijk uit wanneer die wel en niet gebruikt wordt. Zorg voor camera's waaraan duidelijk te zien is wanneer ze aan en uit staan, en monitor dit.

Informeer de jongeren en de ouders schriftelijk en mondeling over het privacybeleid in de voorziening.

voorzieningen bestaat dit nog niet. Jongeren geven aan dat ze dat missen.

Sommige meisjes zoeken houvast, weten graag hoe de eerste weken van hun verblijf verlopen, bijvoorbeeld weten dat ze inspraak hebben in het bestellen van voedingswaren of weten dat ze mogen meedenken over het menu, kan voor een thuisgevoel zorgen.

Een maandcommissaris

Goed weten welke de regels zijn, ervaren de jongeren als belangrijk, omdat de vrijheid die ze opbouwen samenhangt met het respecteren van die afspraken. Eén jongere vergelijkt het met Minecraft spelen.

Hoe langer je speelt, hoe meer je opbouwt. Het is best dat je eerst de spelregels goed bestudeert, zodat je weet wat mag en niet mag, want anders kan je veel verliezen van hetgeen je opgebouwd hebt.

Verschillende jongeren kaarten aan dat ze te weinig informatie krijgen over hun traject. Eén jongere vernam terloops dat ze moet doorstromen naar een intensieve psychiatrische behandelingseenheid. Dit was haar niet officieel meegedeeld. Een andere jongere stond op een wachtlijst voor traumaverwerking, ook zij was hiervan niet op de hoogte. Nog andere jongeren zeggen dat ze het gevoel hebben dat er boven hun hoofden beslist wordt, zonder dat hun stem gehoord wordt.

Maandcommissarissen stellen ook vast dat begeleiders niet altijd open communiceren over de aanvraag van een time-out, en dat ze jongeren niet altijd meedelen wanneer die zal plaatsvinden. Sommige begeleiders zeggen dat ze informatie achterhouden omdat ze vrezen voor een escalatie in de reactie van de jongere. Begeleiders vertellen ook aan de maandcommissaris dat ze niet altijd de reden kunnen geven voor een maatregel, omwille van hun beroepsgeheim.

8. Participatie

Jongeren hebben veel aan informele momenten van inspraak

Sommige jongeren zijn tevreden over de mogelijkheid om hun zegje te doen tijdens bewonersvergaderingen. Begeleiders laten hen discussiëren om te zien of ze zelf tot een oplossing komen voor dagelijkse problemen in de leefgroep. In andere voorzieningen gebruiken begeleiders deze vergadering vooral om te vertellen wat zij in teamverband beslist hebben. In één voorziening waren er slechts vijf bewonersvergaderingen op een jaar.

Sommige jongeren geven aan dat ze het niet leuk vinden wanneer ze gedwongen worden om te praten. Een maandcommissaris stelt samen met de begeleiders vast dat de informele gesprekken die de jongeren met andere jongeren en begeleiders voeren aan tafel vaak meer om het lijf hebben dan bewonersvergaderingen of kringgesprekken.

Transparantie over werking en over traject

Verschillende voorzieningen hebben welkomst- of onthaalbrochures om jongeren wegwijs te maken in de voorziening en haar regels. Deze afspraken worden vaak ook nog eens mondeling toegelicht. In sommige

Goede praktijk

Een voorziening liet de nieuwe onthaalbundel voor de jongeren uitwerken door een stagiair. De jongeren krijgen informatie over de werking van het veilig verblijf en de taken en de rollen. De bundel bevat ook materiaal om het gesprek met de individuele begeleider en de contextbegeleider te ondersteunen. In de leefruimtes zijn er whiteboards voor recente communicatie.

Jongeren signaleren het belang van goede informatiedoorstroom

Verskillende jongeren geven aan dat noodzakelijke informatie niet (altijd) goed wordt doorgegeven. In één voorziening is daarom beslist om de communicatie te centraliseren bij één begeleider. In andere voorzieningen wordt gedacht aan de invoering van het systeem van de individuele begeleider dat gangbaar is in de gemeenschapsinstellingen.

Aanbevelingen

- Een bewonersvergadering is maar één manier om de stem van de jongeren in de voorziening te horen. Maak zeker ook gebruik van informele momenten, die voor de jongeren minder dwingend aanvoelen, om feedback op te vangen.
- Heb oog voor het belang voor jongeren van heldere en toegankelijke informatie over het leven in de voorziening.

9. Gezondheid

Jongeren hebben meer psychologische begeleiding nodig

Een maandcommissaris stelt in een voorziening vast hoe een jongere met het picasyndroom – onstuitbare drang om oneetbare dingen te eten – de leefgroep en de begeleiders zwaar onder druk zet. De jongere at bij aankomst ook oneetbare producten in de welkomstbox op, en moest met spoed geopereerd worden. Bijna dagelijks moet de begeleiding het ziekenhuis contacteren voor advies; de jongere moest nog verschillende keren naar het ziekenhuis. Ook na hun shift blijven begeleiders vaak dicht in de buurt van het meisje om te voorkomen dat ze zichzelf zou beschadigen.

De maandcommissaris ziet hoe zwaar de verantwoordelijkheid voor het welzijn van deze jongere en de gespecialiseerde medische zorg wegen op de begeleiders. Ze kunnen niet de omkadering en de begeleiding bieden die deze jongere nodig heeft. De voortdurende crisissituaties zuigen bovendien aandacht en tijd weg van de andere jongeren.

Eenzelfde druk ervaren begeleiders en andere jongeren in de leefgroep wanneer jongeren zichzelf verwonden, of wanneer ze moeten vrezen voor pogingen tot zelfdoding of overdosissen. Sommige beveiligingsmaatregelen

zoals gesloten kasten of camera's in de kamer zijn het gevolg van pogingen om gevaarlijke voorwerpen uit handen van jongeren te houden.

Maandcommissarissen ontmoeten ook jongeren met psychische problemen die minder acuut zijn, maar waarvoor de professionele hulp ook ontbreekt. Jongeren die rouwen om een overleden familielid, zoals het meisje dat de hele tijd rondloopt met een foto van haar oma. Of jongeren die seksueel misbruik of ander seksueel geweld meegemaakt hebben. Begeleiders doen hun uiterste best om deze jongeren te ondersteunen, maar ze zijn niet gespecialiseerd in dit type begeleiding.

“

Ik vroeg naar de begeleiding. Naar psychiaters en psychologen, eventueel een drugsprogramma, traumatherapie, rouwtherapie. Dat ontbreekt.
Een maandcommissaris

Sommige maandcommissarissen signaleren dat zeker nieuwe begeleiders kaders missen om gepast in te spelen op de behoeften van jongeren met ASS, jongeren die in de rouw zijn, of jongeren met hechtingsproblemen.

“

Dat mis ik soms wel. Het gebrek aan een rugzak vol theorie vanuit een gedegen opleiding en tools, samen met de ondersteuning van professionelen, specialisten. Voor nieuwe begeleiders ook een realistische kijk (...) op de wereld waarin deze meisjes zijn opgegroeid, hoe ze omgaan met seksualiteit, hoe ze leerden om te gaan lopen en hoe ze soms ook vechten. Hoe ze vaak al jaren in overlevingsmodus zitten en wat het met hen doet wanneer anderen beslissingen nemen, vaak boven hun hoofd.
Een maandcommissaris

Verskillende meisjes vermelden in hun gesprekken dat ze zwanger zijn geweest, een miskraam hebben gehad of een abortus hebben ondergaan. Begeleiders praten informeel met de meisjes over seksualiteit, over grenzen stellen.

Rookmomenten: jongeren willen kunnen kiezen

Maandcommissarissen stellen grote verschillen vast in het rookbeleid van voorzieningen veilig verblijf. Het gaat om private voorzieningen, ze zijn niet gebonden aan het algemeen rookverbod in de gemeenschapsinstellingen. De voorzieningen sensibiliseren jongeren over de gevaren van roken, maar slechts enkele passen een rookverbod toe.

Ze proberen het rookgedrag van de jongeren wel in te perken. Een voorziening gunt rokende jongeren maximum negen rookmomenten die ze zelf mogen kiezen – buiten de maaltijden en de activiteiten. Een andere gunt hun vijf momenten met telkens maximum twee sigaretten, nog een andere voorziening geeft zes sigaretten tijdens tijdsblokken die de begeleiders hebben bepaald. Door rookmomenten te spreiden willen de begeleiders naar eigen zeggen vermijden dat jongeren zonder rookwaren vallen en geagiteerd worden.

Verschillende jongeren zeggen het fijner te vinden wanneer ze zelf de rookmomenten kunnen bepalen.

“ Soms heb ik meer dan één sigaret nodig, bijvoorbeeld als ik het lastig heb.

In één voorziening mogen de jongeren nog roken, maar de begeleiders niet zolang ze aan het werk zijn. Sommige jongeren vinden het jammer dat gezamenlijke rookmomenten daardoor weggevallen zijn.

“ Aan het eind van dit (lange) gesprek neemt ze een rookpauze, samen met de begeleidster. Ik stel me hierbij enerzijds toch vragen (voorbeeldfunctie van de begeleiding), maar ik zie hier anderzijds toch wel hoe voor het meisje, dit ‘samen gaan roken’ voor mooie verbinding zorgt. Het is een spontaan momentje waarin beiden even bij mekaar staan en ontspannen. Een maandcommissaris

Aanbevelingen

- Garandeer nazorg voor de jongere en voor het personeel na incidenten waarbij jongeren zich verwonden of na een suïcidepoging.
- Probeer opvoeders aan te trekken met een achtergrond in de geestelijke gezondheidszorg.
- Roken is voor veel jongeren een manier om stress te reguleren. Het blijft een ongezonde gewoonte. Blijf jongeren ondersteunen om ermee te stoppen, en andere uitlaatkleppen te vinden.

10. Drugs

Sommige jongeren vertellen aan hun maandcommissaris over hun angst voor andere jongeren die in de leefgroep drugs aan de man of vrouw proberen te brengen. Ze vinden het vervelend wanneer andere jongeren openlijk praten over hun drugsgebruik. De aanwezigheid van drugs zorgt voor een onveilig klimaat.

Jongeren geven aan dat een andere jongere storend gedrag vertoont met betrekking tot de ervaring van heroïnegebruik. De begeleider geeft aan het moedig te vinden dat de jongeren dit bespreekbaar maken, ook ten aanzien van de betrokken jongere.

Een maandcommissaris

Sommige jongeren geven hun drugsgebruik openlijk toe aan de maandcommissaris, zoals een jongere die vertelt over de xtc die hij genomen had tijdens de herfstvakantie. De activiteiten die de voorziening die week gepland had, konden niet elke dag doorgaan wegens het drugsgebruik van verschillende jongeren.

Maandcommissarissen noteren getuigenissen over drugs die worden binnengesmokkeld en in de leefgroep worden verhandeld. Ze signaleren voor 2024 enkele jongeren die met een overdosis naar het ziekenhuis moesten worden gebracht.

Voorzieningen organiseren kamercontroles en plastests na weglopen om te controleren of de jongeren gebruiken. Jongeren die betrapt worden krijgen vaak tijdelijk een individueel programma opgelegd om de interactie met de andere jongeren in de leefgroep te beperken.

In één voorziening zorgde het drugsprobleem voor een volledige vertrouwensbreuk tussen begeleiders en jongeren. Ze proberen hieraan te werken met individuele programma's om de rust te doen weerkeren, met groepsgesprekken en een brief aan de jongeren. Begeleiders vertellen aan de maandcommissaris dat ze zich “meer cipier dan begeleider” voelen, een rol “die ze niet gewend zijn en die ze ook niet willen”.

Aanbevelingen

- Werk een drugspreventiebeleid uit.
- Ga een samenwerking aan met externe diensten met expertise op het vlak van drugspreventie en -verslaving.
- De Commissie vraagt de Vlaamse overheid om de instellingen voldoende te ondersteunen in hun drugs(preventie)beleid.

11. Jongeren die weglopen

Jongeren halen verschillende redenen aan om weg te lopen uit de voorziening. Ze missen hun vrienden, ze vervelen zich, ze voelen zich in het nauw gedreven door de regels, ze willen gaan feesten, ze missen perspectief, ze kunnen niet om met problemen in de leefgroep of met een begeleider.

“ Ik loop weg omdat ik mensen ken die buiten zijn.

“ In het gesprek merkte ik duidelijk dat het gebrek aan perspectief weegt op X. (...) Ze ziet het nut van haar traject bij veilig verblijf niet meer in, dus zet ze zich niet meer in. Dat is de reden waarom ze is weggelopen.
Een maandcommissaris

Ook al weten ze vaak dat ze daarmee zichzelf en hun traject saboteren.

“ Als je wegloopt, dan loop je weg, maar het helpt toch niet. Je kan dus beter een andere manier zoeken voor je problemen.

Voorzieningen geven tegenover de maandcommissaris aan dat ze blijven zoeken naar de gepaste manier om met dit weglloopgedrag om te gaan. Sommige voorzieningen beperken de vrijheid van jongeren zoveel mogelijk. Ze zetten vooral in op geslotenheid. Ze dringen daarbij naar eigen zeggen het aantal weglopers terug. De meeste voorzieningen proberen meer evenwicht te houden tussen bescherming en werken op basis van vertrouwen.

Begeleiders doen veel inspanningen om dagelijks contact te houden met jongeren in *fugue*, via Messenger, WhatsApp of Snapchat. Ze houden de kamer een tijdlang ter beschikking. Sommige begeleiders blijven elke dag de tafel dekken met het bord voor de jongere.

Sommige jongeren blijven weken- en zelfs maandenlang weg. Ze staan geseind. Omdat weglopen uit voorzieningen veilig verblijf geregeld gebeurt, concentreert de politie de opsporing op de jongeren van wie de begeleiders niet weten waar ze verblijven of jongeren van wie vermoed wordt dat ze acuut gevaar lopen.

In de meeste voorzieningen krijgen jongeren geen sanctie na weglopen. In de stappen naar meer autonomie wordt wel wat bewegingsvrijheid teruggedraaid, tot begeleiders erop vertrouwen dat jongeren die buiten mogen, terugkeren. Wanneer jongeren later terugkeren dan afgesproken, maar wel op dezelfde dag, worden ze meestal niet gestraft.

“ De voorbije week kwam ze later terug naar [voorziening] dan afgesproken, zo vertelt ze me. Het was niet weglopen, zegt ze, maar nood hebben ‘om effe alles op een rijtje te kunnen zetten en eens te gaan wandelen’.
Een maandcommissaris

In andere voorzieningen volgt na een *fugue* een time-out in een gemeenschapsinstelling.

Aanbevelingen

- Teken met alle betrokkenen een beleid tegen weglopen uit dat inzet op preventie, aanpak en nazorg.
- Vraag jongeren waarom ze weglopen, en wat hen kan helpen om dit niet meer te doen.
- Probeer in contact te blijven met de jongere tijdens een *fugue*.

12. Afzondering

Sommige jongeren vinden dat begeleiders te snel alarm slaan wanneer er een incident is, en dat ze jongeren dan te snel naar de afzonderingsruimte brengen.

“ Zo haalde een van de jongeren aan dat hij recent 4 uur lang in de safe box heeft gezeten, omdat hij iemand had uitgescholden. Ook mocht hij niet naar de WC. Hij moest 15 minuten rustig zijn voordat hij naar de WC mocht gaan, maar na 15 minuten kwamen ze hem niet halen waardoor hij gefrustreerder werd. Hij heeft dan maar in de safe box op de grond geplast.
Een maandcommissaris

De begeleiders vertelden aan de maandcommissaris dat ze meermaals geprobeerd hebben de jongere tot rust te brengen om hem naar zijn kamer te begeleiden maar dat hij agressief en opstandig bleef.

Sommige jongeren zeggen dat ze gebaat zijn bij een moment van afzondering, van even uit de situatie of de leefgroep zijn. Ze vinden evenwel niet dat de isolatieruimte daarvoor altijd de aangewezen plek is.

”

De andere jongere geeft aan dat er tijdens een crisismoment keuzemogelijkheden moeten zijn. Een strenge aanpak kan volgens hem de crisis net erger maken. Hij geeft aan dat als een jongere in crisis dreigt te gaan, de jongere naar zijn kamer of in afzondering wordt gestuurd. Afzondering zou hem net kwader en verdrietiger maken. De jongere geeft aan dat als het moeilijk gaat, hij even naar buiten moet, ‘afkoelen’
Een maandcommissaris

In één voorziening maken de begeleiders gebruik van verschillende vormen van afzondering zodat jongeren tot zichzelf kunnen komen. Er is een inbox met een boksbal en één met een sterrenhemel en een zitbank; een outbox buiten, een playbox met een sportveldje. Jongeren kunnen zelf naar die boxen gaan als ze de nood voelen, of ze kunnen daartoe verplicht worden. Als “laatste toevlucht” is er de safe box, de afzonderingsruimte. De voorziening plant een evaluatie van dit systeem, met de jongeren indien mogelijk.

In een andere voorziening is er één enkele afzonderingskamer. De eigen kamer van de jongeren wordt principieel niet als afzonderingsruimte gebruikt. Deze moet een plek van rust blijven voor de jongeren. Eén meisje verblijft regelmatig in de afzonderingskamer. Soms meermaals per week voor 10 à 15 minuten. Ze heeft een signaleringsplan dat samen met haar bekeken wordt. Het meisje verblijft al van haar 10 jaar in een GES voorziening. Sinds anderhalf jaar verblijft ze in de voorziening veilig verblijf/ GES+. Omwille van haar specifieke problematiek wordt het meisje al sinds haar jonge jaren afgezonderd. De begeleiding heeft de toelating om haar af te zonderen zonder dat er acuut gevaar is, en nadat ze haar op andere manieren tot bedaren hebben proberen te brengen.

Sommige voorzieningen kiezen er bewust voor om geen afzonderingskamer in te richten.

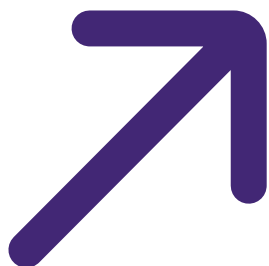
Goede praktijk

Eén voorziening hanteert een stappenplan vooraleer mag worden overgegaan tot afzondering. De toepassing van dit plan volstaat meestal om te de-escaleren. De begeleiders proberen eerst met de jongere in gesprek te gaan. Als dat niet lukt, gaat de jongere naar zijn kamer. Pas als de jongere ook daar niet rustig is, wordt overgegaan tot afzondering in een time-outruimte. Bij elke stap wordt duidelijk aan de jongere gecommuniceerd wat er gebeurt en waarom. Als de jongere toch in time-out belandt, checkt de begeleiding elk kwartier of een gesprek opnieuw mogelijk is. De jongeren moeten zelden onder fysieke dwang naar de ruimte gebracht worden. Deze vorm van afzondering wordt in de voorziening nooit gebruikt als sanctie.

Aanbevelingen

- Afzondering moet zoveel mogelijk vermeden worden. Ze kan nooit ingezet worden als sanctie. Afzondering is enkel toegelaten als de fysieke integriteit van de jongere, de andere jongeren of de begeleiders bedreigd wordt.
- We vragen de voorzieningen om het gebruik van de afzonderingskamer te toetsen aan de richtlijnen voor afzondering en fixatie. Zijn er alternatieven? Wordt het personeel voldoende opgeleid? Is er een signaleringsplan? Is er een de-escalatiebeleid?
- Heb na incidenten oog voor nazorg voor de jongeren en voor de begeleiders.
- Maak van de evaluatie van het gebruik van de afzonderingskamer een vast agendapunt in de teamvergaderingen.

13. Politie

In de voorzieningen veilig verblijf komen jongeren het vaakst in aanraking met politie wanneer ze weggelopen zijn of wanneer ze van de jeugdrechtbank worden overgebracht. De politie kan in uitzonderlijke omstandigheden ook opgeroepen worden door de begeleiding wanneer een incident met een jongere zwaar uit de hand loopt met gevaar voor de jongere zelf, voor de andere jongeren of de begeleiders.

De relaties tussen jongeren in de voorzieningen voor veilig verblijf en de politie vallen buiten het mandaat van

de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen. De manier waarop de politie zich opstelt of tussenbeide komt, kan de houding van de jongeren nadien in de leefgroep wel beïnvloeden. We nemen daarom enkele ervaringen op waarover jongeren hun maandcommissaris hebben verteld.

Sommige jongeren hebben slechte ervaringen met politie

Verschillende jongeren vertellen aan de maandcommissaris over pijnlijke ervaringen met politiediensten. Een jongere vertelt hoe de politie haar had opgepikt in de voorziening veilig verblijf met de mededeling dat ze “gearresteerd” was. Ze kreeg handboeien om, terwijl ze op time-out naar een gemeenschapsinstelling ging. Een andere jongere vertelt dat hij tijdens een crisis was meegenomen door de politie en daar enkele uren in de cel moest doorbrengen, wat hij “beangstigend” vond.

Begeleiders bevestigen dat er af en toe moeilijke politieinterventies zijn, zeker met jongeren die herhaaldelijk weglopen. Ze vertellen dat politiemensen dan “uit frustratie” “niet gepast” reageren, waardoor de jongeren overstuur in de leefgroep aankomen.

In sommige voorzieningen waar het personeelstekort erg nijpend is, of waar veel onervaren begeleiders aan de slag zijn, wordt de politie vaak opgeroepen om vechtende jongeren uit elkaar te halen, jongeren tot rust te brengen bij hoogoplopende spanningen, of om een weggelopen jongere van wie vermoed wordt dat die in gevaar is, op te sporen.

Maandcommissarissen noteren soms ook positieve verhalen over hoe de politie te werk gaat.

“Hier bekijkt de politie de jongeren als jongeren. En niet zoals in een andere instelling waar ze de jongere die het slachtoffer is, ook hard gaan aanpakken gewoon omdat die in de instelling zit. Een begeleider

Voorzieningen stemmen af met politie

In verschillende voorzieningen wordt samengewerkt met de politie om weggelopen jongeren op te sporen, zeker als vermoed wordt dat de jongere in acuut gevaar is. De maandcommissarissen stellen vast dat in verschillende voorzieningen overleg is met de politie. Eén voorziening heeft een vaste contactpersoon bij de politiezone. In andere voorzieningen is er nog geen structurele afstemming met de politie en verloopt het contact via de jeugdrechtbank.

Aanbevelingen

- Maak goede afspraken met de politie over het verloop van een tussenkomst en over het respecteren van de rechten en integriteit van de jongeren.
- Zorg na een politie-interventie voor een debriefing. Neem ook de ervaringen van de jongeren mee.
- Jongeren die in een voorziening veilig verblijf leven, mogen in principe niet geboeid worden.

Vlaams Detentiecentrum

Het Vlaams Detentiecentrum heeft plaats voor acht jongeren die uit handen gegeven zijn. Dit betekent dat ze voor hun achttiende feiten hebben gepleegd waarvoor ze als volwassenen berecht worden. Het detentiecentrum bevindt zich in een aparte vleugel van de gevangenis van Beveren.

1. Van uithandengeving naar internering: juridisch zwart gat

Een jongere die ongeveer een jaar in het Vlaams Detentiecentrum verbleef, kreeg nog voor zijn achttiende verjaardag een vonnis van internering. Het Vlaams Detentiecentrum is echter niet bevoegd voor de uitvoering van de internering. Het kan bijgevolg ook niet de zorg bieden waar een geïnterneerde persoon recht op heeft. Als een minderjarige wordt geïnterneerd, ontstaat dus een juridisch vacuüm. Niemand is bevoegd.

2. Statuut Vlaams Detentiecentrum tast rechten jongeren aan

Hiaat voor de ziekteverzekering

Een verhaal van een jongere die moest geopereerd worden aan zijn pink die hij had gebroken tijdens het sporten, legde een probleem met de ziekteverzekering bloot. Zolang ze nog geen 18 jaar zijn, kunnen zij een beroep doen op het ziekenfonds van hun ouders. De meeste jongeren komen echter toe zonder in orde te zijn met de ziekteverzekering. Het Vlaams Detentiecentrum moet dan de medische kosten op zich nemen, wat tot hoge uitgaven voor de instelling leidt.

Bij hun vrijlating bezorgt het Vlaams Detentiecentrum hun wel een formulier dat de vrijstelling van de wachttijd attesteert, zoals dat ook gebeurt in de federale gevangenis voor de volwassenen. De jongeren kunnen dan zo snel mogelijk hun aansluiting bij een ziekenfonds in orde brengen. Het is echter niet geweten of dit document ook geldig is voor jongeren die uit handen gegeven zijn.

Staking dwarsboomt bezoekenregeling

Een staking van meerdere dagen van het federale gevangenispersoneel liet zich ook voelen in het Vlaams Detentiecentrum. Het bezoek voor de jongeren werd zeer vaak afgebeeld omdat er te weinig bewakingsambtenaren waren om de veiligheid te garanderen.

3. Leefklimaat

Jongeren houden van doeners

De jongeren zeggen vertrouwen te hebben in medewerkers van het Vlaams Detentiecentrum “die concreet dingen doen”.

“Mensen die iets in beweging zetten. Bij hen blijft het niet bij woorden, die regelen Netflix, kijken of er iets via het budget kan aangekocht worden, pushen ons om iets te bereiken.

Meer openheid door lage bezetting

Het grootste deel van het jaar waren er slechts twee jongeren aanwezig in het detentiecentrum, vanaf september was er geen enkele jongere meer. Daar stonden één directeur, een leerkracht, een griffier, een psycholoog, een maatschappelijk werker en vier bewakingsambtenaren per dagshift tegenover. Zodra er meer dan één jongere is, is die omkadering nodig om de veiligheid te garanderen. De leerkracht bleef de jongeren die voorlopig in vrijheid waren gesteld ambulante begeleiden bij het afstandsonderwijs. Deze voorwaarde was opgelegd door de rechter.

Sommige bewakingsambtenaren vertellen aan de maandcommissaris dat het lastig werken is met slechts twee “brave, de braafste die hier ooit waren” jongeren. Ze opperen de mogelijkheid om een meer open regime in te voeren.

In de loop van 2024 is effectief beslist om meer gezamenlijke vrije momenten te creëren voor de twee jongeren in de leefruimte, in de keuken en tijdens de wandeling. De jongeren tonen zich tegenover de maandcommissaris enthousiast over de extra open vrije tijd. Een jongere is blij met de kookmomenten, een andere jongere vindt het fijn om het gevoel te krijgen dat de jongeren hiermee ook zelf verantwoordelijkheid krijgen.

“Als wij ons rustig houden, dan staat daar wat tegenover. Dat ligt dus eigenlijk in onze handen, we moeten zorgen dat we dat behouden.

Een jongere vraagt of er niet meer en langere momenten buiten kunnen zijn. Hij toont zich tevreden over het feit dat nu vrienden op bezoek mogen komen.

“Dat is iets om naar uit te kijken. Maar familie is toch de basis hoor, dat blijft het belangrijkste.

Extra inspanningen tijdens feestdagen

Tijdens de feestdagen werden inspanningen gedaan. De aanwezige jongeren kregen met Sinterklaas snoep en een fleecedeken, met nieuwjaar shampoo en arganolie. Er was ook een extra filmavond op groot scherm.

“Ik zou die dagen rond Nieuwjaar wel wat specialer willen. Alles is hier altijd hetzelfde. Het is niet omdat we in de gevangenis zitten dat we daar niet aan denken hé, we zijn toch gewone mensen?”

4. Nood aan detentietraject met perspectief op re-integratie

Jongeren geven aan dat ze zich zorgen maken over wat er volgt na het Vlaams Detentiecentrum.

“Weet je, ik ben bang voor la majorité [meerderjarigheid], als ik van hier moet verhuizen naar de federale. Daar heb ik misschien minder rechten, daar kunnen ze dan van alles doen met mij. Het is hier niet wauw, maar echt wel ça va. Ik heb al andere dingen gehoord van hiernaast [de federale gevangenis].”

De directie benadrukt dat ze elke kans op groei willen zien en aangrijpen met de jongeren.

Uit een verslag van een gedetineerdenoverleg is duidelijk dat de directeur de jongeren op het hart drukt dat ze steeds bij de psychosociale dienst terecht kunnen voor een gesprek of extern psychologische ondersteuning kunnen zoeken. Een van de twee aanwezige jongeren zei geen behoefte te hebben aan een gesprek met de psychologe van de voorziening.

“Ofwel heb ik een klik met iemand, en dan voel ik vertrouwen en wil ik wel spreken, ofwel voel ik geen klik. En dat voel ik direct, dat verandert ook niet.”

Het feit dat de psychologe en de maatschappelijk werker van de psychosociale dienst, net zoals alle psychosociale diensten in de federale gevangenissen, meldingsplicht hebben, maakt dat jongeren niet altijd vertrouwen dat wat ze vertellen niet tegen hen gebruikt zal worden. Ze kiezen er daarom vaak voor om niet met hen in gesprek te gaan. Dit betekent wel dat jongeren blijven zitten met psychosociale knopen.

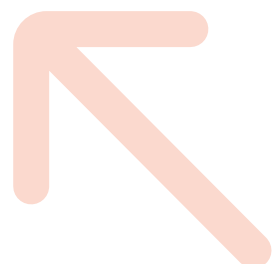
De psychosociale dienst kan de jongeren stimuleren om een beroep te doen op de hulp- en dienstverlening van Justitieel Welzijnswerk. Die hulpverleners hebben wel beroepsgeheim, wat de drempel voor de jongeren verkleint.

De maandcommissaris vindt het ook belangrijk dat de professionals van de psychosociale dienst blijven zoeken naar de juiste gespreksmethodieken om in verbinding te komen met deze jongeren. De (langzame) opbouw naar vertrouwen is nodig van bij de opname in het Vlaams Detentiecentrum. Dat moment is de start van een detentietraject dat over jaren kan lopen, maar dat de jongere steeds perspectief moet geven en alle mogelijkheden naar re-integratie tijdig moet verkennen en ondersteunen.

De jongere die liever niet met de psychosociale dienst sprak, had naar aanleiding van de opmerking van de directeur wel gevraagd om gesprekken te kunnen voeren met een life coach die hem vroeger al langer begeleid had. Omdat de vraag was goedgekeurd door de directie kon hij daar een beroep op doen.

De psychosociale dienst blijft ook jongeren opvolgen die zijn uitgestroomd. Ze ging samen met het hoofd van de bewakingsambtenaren op bezoek bij een jongere die geïnterneerd werd en ondertussen in een gevangenis verblijft.

Deze jongen, die eerder zeer agressief was en zware medicatie moest slikken, is ondertussen veel rustiger geworden. Alle medicatie is afgebouwd. De maandcommissaris stipt aan dat dergelijk opvolgingsbezoek veel betekent voor de jongere die vertrekt naar een andere instelling of naar huis. Ze krijgen de boodschap dat deze professionals betrokken blijven, en dat geeft houvast op een moment dat de toekomst erg onzeker is.

Aanbevelingen

- De jongeren willen de medewerkers van de psychosociale dienst niet altijd in vertrouwen nemen. Naast "het niet voelen van de klik" heeft dit mogelijks ook te maken met de meldingsplicht van de medewerkers van die dienst. Wij vragen dat jongeren in het Vlaams Detentiecentrum toegang zouden krijgen tot de assistenten van Justitieel Welzijnswerk zoals dat het geval is voor volwassen gedetineerden.
- De wachtlijst bij de centra voor geestelijke gezondheidszorg is lang. We vragen daarom om een oplossing te vinden voor de terugbetaling van psychologische begeleiding door externen voor deze jongeren, zodat zij een vertrouwenspersoon hebben bij wie ze terecht kunnen. Vertrouwen is echter ook de basis voor alle gesprekken tijdens het detentietraject. Zonder vertrouwen wordt het lastig timmeren aan de weg naar re-integratie.
- Bij een lage bezetting moet het mogelijk zijn vormingen in te lassen voor de medewerkers van het Vlaams Detentiecentrum, net als het organiseren van extra gestructureerde activiteiten samen met de jongeren.
- De voorziening wil uit handen geven jongeren geen valse hoop geven vanuit het idee dat de detentie van lange duur kan zijn. Maar het is belangrijk om met hen tijdens hun detentie mogelijke toekomstpaden te verkennen en contacten te leggen met bijvoorbeeld ouders of externe diensten. Zo wordt vermeden dat de jongere in een zwart gat valt wanneer hij toch (onverwacht) voorwaardelijk wordt vrijgelaten of naar huis gaat onder elektronisch toezicht.

Colofon

**Commissie van Toezicht
voor Jeugdinstellingen**

Jaarverslag 2024

Recht op onderwijs uitgelicht

Redactie

Maandcommissarissen: Faissal Ajakaoui, Veerle Borremans, Wendy De Bondt, Pieter De Loof, Maarten Doise, Emma Hadermann, Liese Hofkens, An Keppens, Ben Nicolai, Christiaan Peeters, Wendy Peeters, Brigitte Schorrewegen, Henk Schuermans, Aurélie Smets, Marina Van den Broeck, Magali Vanderstraeten, Lotte Vandijck, Ann Vanlulle, Lisa Vercruysse, Gawein Verlot en Michelle Verreydt.

Leen Ackaert, Secretaris

Heleen Lauwereys, Medewerker

Yentl Roels, Ondersteunend medewerker

Caroline Vrijens, Voorzitter

Met ondersteuning van Isa Van Dorsselaer

Vormgeving

rca.be

Druk

Drukkerij Artoos

Verantwoordelijke uitgever

Caroline Vrijens

Kinderrechtencommissaris

Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

ISBN: 9789077021552

Wettelijk depotnummer: D/2025/9680/001

Dit jaarverslag kunt u ook downloaden op cvtj.be en kinderrechten.be

"Ik ben er door dit jaar, ik was echt blij. Ik had het niet verwacht. Al vanuit mijn psychiatrisch ziekenhuis kon ik de examens doen. Daarna volgde ik deels vanuit hier les, deels op school. Dat was hard werken."

Jongere in veilig verblijf

Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen

Leuvenseweg 86
1000 Brussel

leen.ackaert@vlaamsparlement.be (secretaris)
02 552 41 05
www.cvtj.be